वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन पुस्तिका

(आ.व. २०८१/८२)

प्राविधिक लेख समेत समेटिएको

नेपाल सरकार
कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय
कृषि विभाग
राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र
शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र
मार्फा, मुस्ताङ
२०८२

"कृषि मुलश्चः जीवनम्"

वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन पुस्तिका

आ.व. २०८१/८२

प्राविधिक लेखसमेत समेटिएको

नेपाल सरकार

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

कृषि विभाग

राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र

शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र

मार्फा, मुस्ताङ

२०८२

नेपाल सरकार
कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय
कृषि विभाग
राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र
शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र
मार्फा, मुस्ताङ

फोन	: ०६९-४०००३४
इमेल	: thdc.marpha@gnail.com
वेबसाइट	: www.thdcmustang.gov.np

मन्तव्य

उच्च हिमाली तथा शीतोष्ण हावापानी भएका क्षेत्रहरूमा बागवानी क्षेत्रको विकास, प्रवर्द्धन तथा प्रविधि विस्तारमा महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दै आएको यस शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र, मार्फा, मुस्ताङ नेपालको बागवानी क्षेत्रको एक महत्त्वपूर्ण सरकारी निकायको रूपमा स्थापित भएको छ। मुस्ताङको विशिष्ट भौगोलिक अवस्था र शीतोष्ण हावापानीलाई ध्यानमा राखी स्याउ, ओखर, नास्पाती, आरु, आरुबखडा, खुर्पानी लगायतका फलफूल बालीहरूको विकास तथा विस्तारमा यस केन्द्रले उल्लेखनीय योगदान पुर्‍याएको छ। गुणस्तरीय बिरूवा उत्पादन, तरकारी बालीका मूल बीउ उत्पादन, प्राविधिक सेवा विस्तार तथा प्राविधिक, कृषक र नर्सरीधनी प्रशिक्षणका माध्यमबाट उत्पादन क्षमता अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुगेको छ। यसैका परिणाम स्वरूप मुस्ताङ जिल्लाले गुणस्तरीय स्याउ उत्पादनका लागि राष्ट्रियस्तरमा विशिष्ट पहिचान कायम गर्न सफल भएको छ। फलफूलका प्रशोधित उत्पादनहरू जस्तैः ब्राण्डी, साइडर, वाइन, जाम तथा सुकुटीले स्थानीय कृषि अर्थतन्त्रलाई सुदृढ बनाउँदै कृषकहरूको आयआर्जन वृद्धि गर्न महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलेका छन्।

हालका वर्षहरूमा बागवानी क्षेत्रलाई अझ आधुनिक र व्यावसायिक बनाउने उद्देश्यले केन्द्रले गुणस्तरीय बिरूवा उत्पादन, जातीय संरक्षण, अनुसन्धान तथा प्राविधिक सेवा विस्तारका कार्यक्रमहरूलाई निरन्तरता दिँदै आएको छ। विगतका वर्षहरूमा झैं यस वर्ष पनि केन्द्रले आर्थिक वर्षभरि सञ्चालन गरेका कार्यक्रमहरूको उपलब्धि, अनुभव तथा प्राविधिक जानकारी समेटेर वार्षिक प्रगति तथा प्राविधिक पुस्तिका, २०८१/८२ प्रकासन गरेको छ। यस पुस्तिकाले केन्द्रका गतिविधिहरूको अभिलेखीकरण गर्नुका साथै कृषक, प्राविधिक तथा सरोकारवाला निकायहरूलाई उपयोगी जानकारी प्रदान गर्ने विश्वास लिएको छु। भौगोलिक तथा वातावरणीय चुनौती तथा सीमित स्रोतसाधनका बाबजुद पनि केन्द्रका कर्मचारी तथा सहयोगी कामदारहरूको समर्पित प्रयासबाट कार्यक्रमहरू सफलतापूर्वक कार्यान्वयन हुन सकेकोमा केन्द्रका सम्पूर्ण कर्मचारी, कृषक समुदाय तथा सहयोगी निकायहरू प्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु।

अन्त्यमा, शीतोष्ण बागवानी क्षेत्रको दिगो विकास तथा कृषकहरूको आयआर्जन वृद्धि गर्न केन्द्रले आगामी दिनहरूमा अझ प्रभावकारी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै जाने प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दछु। यस कार्यमा सबै सरोकारवाला निकाय तथा कृषक समुदायको निरन्तर सहयोग र सहकार्य प्राप्त हुने विश्वास लिएको छु।

धन्यवाद।

प्रकाश पन्थ
केन्द्र प्रमुख

विषय सूची

खण्ड-१

परिचयात्मक विवरण ---------- १

१.१ परिचय ---------- १

१.२ जिल्लाको नामाकरण ---------- १

१.३ राजनैतिक विभाजन ---------- १

१.४ सीमाना ---------- १

१.५ अक्षांश र देशान्तर ---------- १

१.६ उचाइ (समुन्द्री सतहबाट) ---------- १

१.७ अन्य जिल्लाहरूको दूरी (सदरमुकाम जोमसोमदेखि) ---------- १

१.८ समुद्री सतहबाट जिल्लाका मुख्य मुख्य ठाउँको उचाइ ---------- २

१.९ भू-उपयोग स्थिति ---------- २

१.१० हावापानी तथा जलवायु ---------- २

१.१०.१ सम-शीतोष्ण चिसो हावापानी (Cold Temperate Climate) ---------- ३

१.१०.२ चिसो लेकाली हावापानी (Alpine Climate) ---------- ३

१.१०.३ उच्च हिमाली हावापानी (Tundra Climate) ---------- ३

१.११ जनसङ्ख्याको स्थिति ---------- ३

१.१२ प्रमुख जनजातिहरूको विवरण (प्रतिशतमा) ---------- ३

१.१३ भू-स्वामित्वको स्थिति ---------- ४

१.१४ सडक एवम् बाटोघाटोको स्थिति ---------- ४

१.१५ वित्तीय संस्थाहरूको विवरण ---------- ५

१.१६ यातयात सुविधा ---------- ६

१.१६.१ हवाइ सुविधाः पोखरा-जोमसोम (समिट एयर, तारा एयर) ---------- ६

१.१६.२ सडक सुविधाः काठमाडौं-बुटवल-पोखरा ---------- ६

१.१६.३ बेनी-जोमसोम-मुक्तिनाथ-लोमान्थाङ ---------- ६

१.१७ कृषि सम्बन्धी कार्य गर्ने उद्योग तथा फर्महरू ---------- ६

१.१८ धार्मिक एवम् पर्यटकीय स्थलहरू ---------- ६

१.१८.१ मुक्तिनाथ मन्दिर ---------- ६

१.१८.२ दामोदर कुण्ड ---------- ७

१.१८.३ पिण्ड तर्पण स्थल कागवेनी ---------- ७

१.१९ प्रमुख हिमशिखरहरू ---------- ७

१.२० नदीनालाहरू ---------- ७

१.२०.१ मुख्य नदी : कालीगण्डकी ---------- ७
१.२०.२ सहायक नदी/खोलाहरू ---------- ७
१.२१ ताल/कुण्डहरू ---------- ७
१.२२ वनस्पति तथा जैविक विविधता ---------- ७
१.२३ जडीबुटी ---------- ८
१.२४ वन्यजन्तु ---------- ८

खण्ड-२

परिचयात्मक विवरण ---------- ९
२.१ केन्द्रको परिचय ---------- ९
२.२ भौगोलिक अवस्था ---------- १०
२.३ क्षेत्रफल विभाजन (भू-उपयोग विवरण) ---------- ११
२.४ केन्द्रको उद्देश्य ---------- १४
२.५ प्रमुख कार्यहरू ---------- १५
२.६ जनशक्ति ---------- १५
२.६.१ जनशक्ति विवरण ---------- १५
२.६.२ कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण ---------- १६
२.६.३ स्थापनाकालदेखि हालसम्मका कार्यालय प्रमुखहरू ---------- १७

खण्ड-३

वार्षिक लक्ष्य तथा प्रगति ---------- १८
३.१ आ.व. २०८१/०८२ को लक्ष्य तथा प्रगति ---------- १८
३.२ आ.व. २०८१/८२ मा सञ्चालित कार्यक्रमहरूको संक्षिप्त प्रगति ---------- २८
३.३ आ.व. २०८१/०८२ को स्वीकृत कार्यक्रम ---------- ३६
३.४ वर्तमान अवस्थामा केन्द्रमा विद्यमान समस्याहरू ---------- ४४

खण्ड-४

आर्थिक विवरण ---------- ४५
४.१ निकासा तथा खर्चको विवरण ---------- ४५
४.२ बेरुजु विवरण ---------- ४७
४.३ राजश्व सङ्कलन विवरण ---------- ४७

खण्ड-५

विविध-- ४९
५.१ केन्द्रको अनुगमन निरीक्षण -- ४९
५.२ सेवाग्राही विवरण तथा रोजगारी प्रदान-- ४९
५.३ फार्मबाट बिक्रीवितरण भएका बीउ/बेर्ना/बोटहरूको विवरण------------------------ ४९
५.४. केन्द्रमा रहेका फलफूलका बोटहरूको विवरण---------------------------------- ५०
५.५ फार्ममा भएका फलफूल (जर्मप्लाज्म) को विवरण ------------------------------ ५१

खण्ड-६

प्राविधिक लेखहरू -- ५६
६.१ "मुस्ताङको स्याउ खेती, बागवानी केन्द्रको योगदान र समृद्धिको बाटो" ------------- ५६
६.२ स्याउमा असर गर्ने प्रमुख कीरा र तिनका व्यवस्थापन विधि ---------------------- ५९
६.३ तन्तु प्रजनन् बिरूवाहरूमा देखिने समस्याहरू र तिनीहरूको निवारण----------------- ६३
६.४ केन्द्रमा उत्पादन हुने प्रशोधित वस्तुको उत्पादन तरिका -------------------------- ६७

खण्ड-७

विविध-- ७१
७.१ बागवानी केन्द्रको वार्षिक कार्यतालिका -- ७१
७.२ फलफूल बीउको सङ्ख्यात्मक विश्लेषण-- ८१
७.३ केन्द्रमा भएको सवारी साधनहरूको विवरण-------------------------------------- ८२
७.४ रुटस्टक बिरूवाको विवरण--- ८२

खण्ड-८

अनुसूचीहरू---**८३**
अनुसूची-१: मार्फा फार्मको मौसमी विवरण--- ८३
अनुसूची-२: फलफूल बिरूवाको परिमार्जित मूल्य सूची ---------------------------------- ९२
अनुसूची-३: केन्द्रमा उत्पादन हुने वस्तुको मूल्य सूची --------------------------------- ९२
अनुसूची-४: केन्द्रमा उत्पादन हुने बालीको उत्पादन तथा उत्पादकत्व विवरण------------------ ९३
अनुसूची-५: प्रशोधित वस्तुको लागत--- ९३
अनुसूची-६: मुस्ताङ जिल्लास्थित कार्यालयहरूको सम्पर्क विवरण---------------------------- १००

शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र

मार्फा, मुस्ताङ

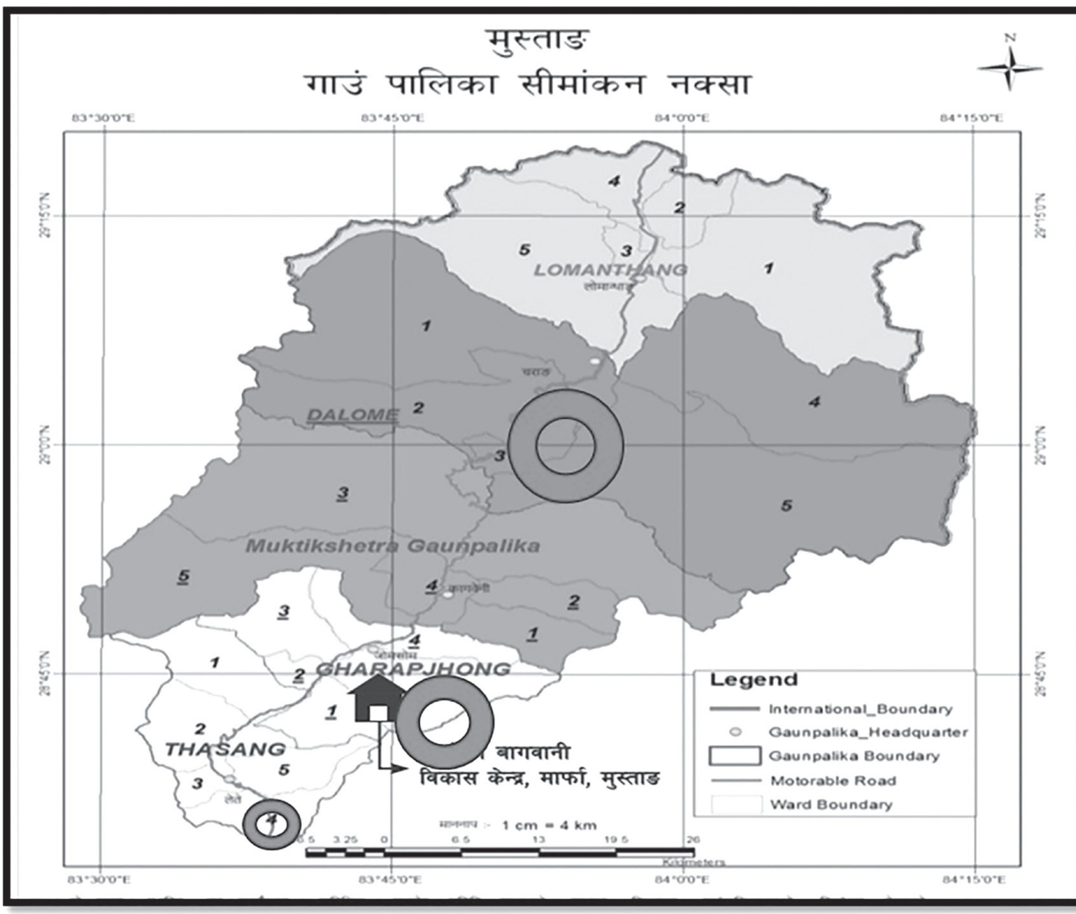

खण्ड १

परिचयात्मक विवरण

१.१ परिचय

मुस्ताङ जिल्ला नेपालको गण्डकी प्रदेश अन्तर्गतका ११ जिल्लामध्ये एक हो। यो जिल्ला पूर्व पश्चिम फैलिएको विशाल अन्नपूर्ण हिमशृङ्खला भन्दा उत्तरपट्टी अवस्थित हिमालपारीको रमणीय दुर्गम जिल्ला हो। यो जिल्ला धौलागिरी र निलगिरी दुई अग्ला हिमशिखरको बीचमा अवस्थित हिन्दु र बौद्ध तिर्थयात्रीहरूको पवन भूमि, पवित्र कृष्ण गण्डकी प्रवाहित हुने प्रकृतिको अनुपम दृश्य भएको पर्यटकको लागि मनमोहक एवम् सुन्दर रहेको छ। वर्षमा ४/६ महिना हिउँ पर्नु र बाह्रै महिना तीव्र गतिमा दक्षिणदेखि उत्तरतर्फ हावा वहनु नै यहाँको मुख्य विशेषता हो। बैशाखदेखि कात्तिकसम्म बिहानको समयवाहेक साधारणतया दक्षिणबाट उत्तरतर्फ तीव्र गतिमा हावा चल्ने र मङ्सिरदेखि चैत्रसम्म बिहानको समयमा उत्तरबाट दक्षिणतर्फ चिसो एवम् सुख्खा हावा चल्ने गर्दछ। जिल्लाको सदरमुकाम जोमसोम बजार कालीगण्डकीको दायाँवायाँ जोमसोम र मार्फा दुईवटा गा.वि.स. मा रहेको छ। यहाँको न्यूनतम तापक्रम -१० डि.से. र अधिकतम तापक्रम २६ डि.से. सम्म पुगेको रेकर्ड छ।

१.२ जिल्लाको नामाकरण

करिब ३००० वर्षभन्दा अगाडिको पुरातात्विक उत्खननबाट भेटिए अनुसार यो जिल्ला तिब्बत र नेपालबीचको व्यापारिक नाका रहेको बुझिन्छ। यस जिल्लाको नामाकरण औषधीको नामबाट गरिएको पाइन्छ। तिब्बतीयन भाषामा मन् भनेको औषधी र थाङ्ग भनेको चौर (अथवा चौरबाट प्राप्त हुने औषधी जडिबुटी) मनथाङ्ग भनिदै जाँदा अपभ्रंश भएर मुस्ताङ हुन आएको हो भन्ने जनश्रुती रहेको छ। जडिबुटीको हिसाबले प्रसिद्ध रहेकोले पनि यस जिल्लाको नाम औषधी कै नामबाट भएको भन्ने विश्वास गर्न सकिन्छ।

१.३ राजनैतिक विभाजन

विकास क्षेत्र	: साविकको पश्चिमान्चल	प्रदेश	: गण्डकी
अञ्चल	: साविकको धौलागिरी	जिल्ला	: मुस्ताङ
जिल्ला सदरमुकाम	: जोमसोम	निर्वाचन क्षेत्र	: १
गा.वि.स.	: १६ (साविक) हाल (पाँच)		

१.४ सिमाना

उत्तर : चीनको स्वशासित क्षेत्र तिब्बत	दक्षिण : म्याग्दी जिल्ला
पूर्व : मनाङ जिल्ला	पश्चिम : डोल्पा जिल्ला

१.५ अक्षांश र देशान्तर

२८° २०' देखि २९° ०५' उत्तरी अक्षांश ८३° ३०' देखि ८४° १५' पूर्वी देशान्तर

१.६ उचाइ (समुन्द्री सतहबाट)

न्यूनतम २००० मिटर (कुन्जो गा.वि.स. को पैह्रो थाप्ला) अधिकतम ८१६७ मिटर धौलागिरी हिमाल

१.७ अन्य जिल्लाहरूको दूरी (सदरमुकाम जोमसोमदेखि)

बागलुङ : ८७ कि.मी. म्याग्दी (वेनी) : ७६ कि.मी. पर्वत (कुश्मा) : ९६ कि.मी.

१.८ समुद्री सतहबाट जिल्लाका मुख्य मुख्य ठाउँको उचाइ

सदरमुकामको उचाइ	२,७१० मिटर
थोराङ पास	५,४१६ मिटर
लोमान्थाङ	३,८०० मिटर
मुक्तिनाथ	३,८०० मिटर
कागवेनी	२,८१० मिटर
मार्फा	२,६५० मिटर (मार्फा फार्म भएको स्थान)
टुकुचे	२,५८६ मिटर
कोवाङ	२,६४० मिटर
लेते	२,५३५ मिटर

१.९ भू- उपयोग स्थिति

क्र.सं.	भू-उपयोग विवरण	क्षेत्रफल (हेक्टर)	प्रतिशत
१	जिल्लाको कूल क्षेत्रफल	३,६३,९५८	१००
२	खेतीयोग्य	३६३९.५८	१
२.१	खेती गरिएको	२,८९२.६३	०.८
२.२	खेती नगरिएको	७४६.९५	०.२१
२.२.१	सिञ्चित	२४९९	०.६९
२.२.१.१	वर्षभरी सिञ्चित	२४९९	०.६९
२.२.१.२	मौसमी सिञ्चित	०	-
२.२.२	असिञ्चित (पाखो)	३९३.६३	०.११
३	चरन	१४७६७९	४०.५८
४	वन जङ्गल क्षेत्र	१२३२४	३.३९
५	हिउँले ढाकेको	३०५९१	८.४१
६	चट्टान	१५०५७३	४१.३७
७	ताल	९२	०.०३
८	आवास क्षेत्र	३२०	०.०९
९	अन्य	१८७३९	५.०५

१.१० हावापानी तथा जलवायु

हिमशृङ्खलाको काख तथा हिमालपारीको जिल्ला भएको हुँदा यहाँ ज्यादै कम वर्षा हुन्छ। समुद्र सतहदेखि निकै उचाइमा अवस्थित भएकोले चिसो हावापानी पाइन्छ। ग्रिष्म महिनाको अधिकतम तापक्रम २६° सम्म रेकर्ड गरिएको छ भने चिसो महिनाको तापक्रम -१०° सम्म पुग्दछ। जिल्लाको भौगोलिक अवस्था, तापक्रम तथा बर्षाको आधारमा जिल्लाको हावापानी लाई निम्नानुसार विभाजन गर्न सकिन्छ ।

१.१०.१ सम-शीतोष्ण चिसो हावापानी (Cold Temperate Climate)

जिल्लाको सदरमुकाम जोमसोमदेखि दक्षिणी तल्लो भेगमा प्रायजसो सम-शीतोष्ण चिसो हावापानी पाइन्छ। यस क्षेत्रमा केही मात्रामा पानी पर्ने हुँदा मिश्रित कोणधारी जङ्गल फैलिएको छ। जिल्लाको २,००० मिटरदेखि ३,००० मिटरसम्मको उचाइमा रहेका क्षेत्रहरूमा यस किसिमको हावापानी पाइन्छ।

१.१०.२ चिसो लेकाली हावापानी (Alpine Climate)

सदरमुकाम जोमसोमदेखि उत्तरी भेग ३,००० मिटर उचाइदेखि ४,५०० मिटर उचाइसम्मको क्षेत्रमा यस किसिमको हावापानी पाइन्छ। नगन्यदेखि अति न्युन वर्षा हुने हुँदा यस क्षेत्रका वनस्पतिमा काँडेदार बुट्यान घाँस र जडिबुटी हुने गर्दछ। यस बाहेक भोटे पिपल र बैंसको वृक्षारोपण भएको पाइन्छ। नाङ्गो तथा उजाड डाँडाहरू यस क्षेत्रको प्रमुख विशेषता रहेका छन्।

१.१०.३ उच्च हिमाली हावापानी (Tundra Climate)

४५०० मिटर भन्दा माथि प्राय सधैं हिउँले ढाकी रहने क्षेत्रहरूमा उच्च हिमाली हावापानी पाइन्छ। बाह्रै महिना हिउँले ढाकिरहने हुँदा लेउबाहेक अन्य वनस्पति पाइदैन ।

१.११ जनसङ्ख्याको स्थिति

विवरण	जनगणना २०५८ अनुसार	जनगणना २०६८ अनुसार	जनगणना २०७८ अनुसार
महिला	६८०१	६३५९	६५१८
पुरुष	८१८०	७०९३	७९३४
जम्मा	१४९८१	१३४५२	१४४५२
जम्मा घर परिवार सङ्ख्या	३२४३	३३५४	३६७४
औषत जनसङ्ख्या प्रति परिवार	४.४५	४.०१	३.६९
जनसङ्ख्या वृद्धिदर	०.४७	०.४७१	० .६९
क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)	३६३९.५८	३६३९.५८	३६३९.५८
जनघनत्व प्रति वर्ग कि.मि.	४.१२	३.७	४
कृषिमा आश्रित जनसङ्ख्या	११३७४	११५००	
कृषक परिवार सङ्ख्या	३०००	३१८७	
कूल घरधुरी सङ्ख्या	२८९०	३३५४	

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०७८, केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

१.१२ प्रमुख जनजातिहरूको विवरण (प्रतिशतमा)

जाति	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
गुरुङ	२८८५	२१.४४
थकाली	२५३५	१८.८४
ल्होपा	२५१२	१८.६७
दलित (दमै/कामी)	१६३०	१२.११

जाति	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
मगर	११२३	८.४
क्षेत्री	९६०	७.१३
ब्राम्हण	४९४	३.६७
तामाङ	३०४	२.२६
नेवार	१३२	०.९८

१.१३ भू-स्वामित्वको स्थिति

क्र.सं.	क्षेत्रफल	परिवार सङ्ख्या	परिवार सङ्ख्या प्रतिशत	कृषि चलन (क्षेत्रफल हेक्टर)		
				खेत	बारी	जम्मा
१	भूमिहीन	१२	०.४९	०	०.४	०.४
२	०.१ हेक्टरभन्दा कम	९९	४.०९	०	७	७
३	०.१-०.२ हेक्टरसम्म	२८२	११.६५	०.१	४१.७	४१.८
४	०.२-०.५ हेक्टरसम्म	९५७	३९.५४	१.२	३३६.१	३३७.३
५	०.५-१ हेक्टरसम्म	७४६	३०.८२	४.७	५०८.६	५१३.३
६	१-२ हेक्टरसम्म	२८८	११.९	२	३३६.२	३६८.२
७	२-३ हेक्टरसम्म	२२	०.९	०	५१.१	५१.१
८	३-४ हेक्टरसम्म	८	०.३३	०	२५.९	२५.९
९	४-५ हेक्टरसम्म	२	०.०८	०	९.४	९.४
१०	५-१० हेक्टरसम्म	४	०.१६	०	२१	२१
जम्मा		**२४२०**	**१००**	**८**	**१३३६.७**	**१३७४.५**

१.१४ सडक एवम् बाटो घाटोको स्थिति

मुस्ताङ अन्य जिल्लाको तुलनामा यातायातको हिसाबले विकट जिल्ला हो। हाल बेनी-जोमसोम कोरला सडक राष्ट्रिय गौरवको आयोजनाको रूपमा निर्माणाधीन छ र हाल ग्राभेल र कालोपत्रे गर्ने कार्य जारी छ। यस सडकको निर्माणसँगै मुस्ताङजिल्ला बाहैं महिना सडक सञ्जालमा जोडिएको छ साथै यातायातको हिसाबले सुगम बन्दै गएको छ। यस जिल्लाको एक मात्र व्यस्त विमानस्थल जोमसोम हो र यसले पोखरासँग जोड्दछ। जिल्लामा आवश्यक पर्ने सामानहरूको आपूर्ति हवाई जहाज, हेलिकप्टर, ट्रक, जीप, ट्र्याक्टर तथा घोडा खच्चरबाट नै गर्ने गरिन्छ। हाल देशका विभिन्न शहरहरू पोखरा, काठमाडौं र भैरहवामा जोमसोमबाट यात्रुबाहक बस सेवा सञ्चालनमा रहेका छन्। यस बाहेक निम्नानुसारका जिल्लास्तर सडकहरू पनि सञ्चालनमा आइरहेका छन्।

क्र.सं.	सडकको नाम	सडकको प्रकार	लम्बाई कि.मि.	देखि	सम्म
१	जोमसोम-पैरो थाप्ला	धुले/ग्राभेल	३७.५	जोमसोम	पैरो थाप्ला
२	जोमसोम-कागबेनी-मुक्तिनाथ	ग्राभेलरकालो पत्रे	२१	जोमसोम	मुक्तिनाथ
३	कागबेनी-ताङ्वे	धुले/ग्राभेल	१०	जोमसोम	ताङ्वे
४	मुक्तिनाथ-झोङ-कागबेनी	धुले/ग्राभेल	१६	मुक्तिनाथ	कागबेनी

क्र.सं.	सडकको नाम	सडकको प्रकार	लम्बाई कि.मि.	देखि	सम्म
५	स्याङ्वोचे-घमी-लोमान्थाङ-छोसेर-कोरला	धुले/ग्राभेल	४९	स्याङबोचे	कोरला
६	कोखे ठाँटी-टीटी-कुँजो-छयौ	धुले/ग्राभेल	७.५	कोखे ठाँटी	छयौं
७	जोमसोम-ठिनी-ढुम्वा	धुले/ग्राभेल	४	जोमसोम	ठिनी
८	एक्लेभट्टी-पाङलिङ-फल्याक-ढाकरजुङ	धुले/ग्राभेल	४.३	एक्लेभट्टी	ढाकरजुङ
९	कोबाङ-लार्जुङ नाउरीकोट	धुले/ग्राभेल	३.५	कोबाङ	नाउरीकोट
११	लोमान्थाङ-ठिंगर-किमलिङ-न्हेंचुङ	धुले/ग्राभेल	१०	लोमानथाङ	न्हेंचुङ
१२	चराङ-याराघारा-लुरी गुम्बा	धुले/ग्राभेल	१४	चराङ	याराघारा
१३	चराङ-चुङकिला-मराङ	धुले/ग्राभेल	४.५	चराङ	मराङ
१४	ढाकरजुङ-साङता	धुले/ग्राभेल	२२	ढाकरजुङ	सांगता
१५	मार्फा-धवाङ-आलुबारी	धुले/ग्राभेल	८	मार्फा	धवाङ
१६	टुकुचे-झोङ-कृषि सडक	धुले/ग्राभेल	१०	टुकुचे	झोङ
१७	कागबेनी-तिरी	धुले/ग्राभेल	२	कागबेनी	तिरी
१८	छुसाङ-तेताङ	धुले/ग्राभेल	२	चुसाङ	तेताङ
१९	न्हेंचुङ-छोसेर-नामग्याल-सम्जुङ	धुले/ग्राभेल	१२	न्हेंचुङ	सम्जुङ
२०	लोमान्थाङ-नामग्याल-फुवा-किमलिङ	धुले/ग्राभेल	५	लोमान्थाङ	किमलिङ
२१	जोमसोंम-ढल्के डाँडा-सांगता	धुले/ग्राभेल	२५	जोमसोम	सांगता
२२	न्हेंचुङ-चुङजुङ	धुले/ग्राभेल	३	न्हेंचुङ	चुंगजुङ
२३	कागबेनी-झैंते	धुले/ग्राभेल	४७	कागबेनी	झैंते
२४	घमी-ढाकमर	धुले/ग्राभेल	५	घमी	ढाकमर

१.१५ वित्तीय संस्थाहरूको विवरण

क्र.सं.	वित्तीय संस्थाको नाम	फोन नं.
१.	नेपाल बैंक लिमिटेड	०६९-४४००५५
२.	कृषि विकास बैंक	०६९-४४०१०६
३.	राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक	०६९-४४०४५७
४.	माछापुच्छ्रे बैंक	०६९-४४००९८
५.	मेघा बैंक	०६९-४४०३०४
६.	प्रभु बैंक	०६९-४४०००५
७.	सांग्रिला विकास बैंक	०६९-४४०४५०
८.	गण्डकी विकास बैंक लिमिटेड	०६९-४४०२८०
९.	एन.एम.बि. बैंक लिमिटेड	०६९-४४०४१७
१०.	ग्लोबल आई.एम.ई. बैंक लिमिटेड	०६९-५९०००२

१.१६ यातायात सुविधा

१.१६.१ हवाइ सुविधाः पोखरा- जोमसोम (समिट एयर, तारा एयर)

१.१६.२ सडक सुविधाः काठमाडौं-बुटवल-पोखरा-बेनी-जोमसोम- मुक्तिनाथ- लोमान्थाङ

१.१६.३ जिल्ला सदरमुकाम जोमसोम तथा मुख्य बजारबाट ग्रामीण क्षेत्रमा समेत केही भाडाका साना सवारी साधन चल्ने गरेका ।

१.१७ कृषि सम्बन्धी कार्य गर्ने उद्योग तथा फर्महरू

क्र.सं.	उद्योगहरूको नाम	प्रोपाराईटरको नाम/ठेगाना	ठेगाना	कैफियत
१	धौलागिरी गौचन नर्सरी	शेष बहादुर गौचन	मार्फा-१	घरपझोंङ गाउँ पालिका
२	मार्फा फलफूल तथा तरकारी प्रशोधन उद्योग	सुकुन रसायली	मार्फा-१	
३	पैम धन फलफूल तथा जडिबुटी	सक बहादुर लालचन	मार्फा-१	
४	हिमाली स्याउ खेती तथा नर्सरी	मोहन लाल थकाली	मार्फा-६	
५	रंजित नर्सरी	रंजित सिंह थकाली	मार्फा-८	
६	मुस्ताङ हर्ब्स एण्ड एग्रो सेवा उद्योग चन्द्र थकाली	चन्द्र थकाली	मार्फा-८	
७	निलगिरी स्याउ नर्सरी	सरिता बि.क.	जोमसोम-१	
८	टस्हिबफलफूल खेती तथा प्रशोधन केन्द्र	टसी स्हाङमो गुरुङ	जोमसोम-६	
९	सुजिता स्याउ खेती तथा नर्सरी	सुजिता शेरचन	जोमसोम-७	
१०	एम.बि.बि. ढुम्बा कृषि फर्म	कृष्ण लाल थकाली	जोमसोम-९	
११	जोमसोम फलफूल प्रशोधन उद्योग	प्रेम कुमार थकाली	जोमसोम-९	
१२	म्हातांग तेन स्याउ स्याउ नर्सरी	मन्जित थकाली	टुकुचे-२	
१३	मुस्ताङ स्याउको जुस तथा सुकुटी उद्योग	पथ बहादुर थकाली	टुकुचे-५	थासाङ गाउँ पालिका
१४	हिमाली जुस तथा सुकुटी उद्योग	पूर्ण लाल थकाली	टुकुचे-५	
१५	हिमाली शेर्पा स्याउ नर्सरी	सुक प्रसाद शेर्पा	टुकुचे-६	
१६	हिमाली स्याउ नर्सरी	बिश्वास थकाली	टुकुचे-७	
१७	टुकुचे स्याउ नर्सरी	निरोज थकाली	टुकुचे-७	
१८	महालक्ष्मी कृषि सामग्री उद्योग	बुद्धिरत्न शेरचन	कोबांग-८	
१९	मुक्तिनाथ कृषि फर्म	लोप्साङ गुरुङ	मुक्तिनाथ-३	बारागुंग मुक्तिक्षेत्र गाउँ पालिका

१.१८ धार्मिक एवम् पर्यटकीय स्थलहरू

१.१८.१ मुक्तिनाथ मन्दिर

बराह पुराण अनुसार सत्य युगमा सृष्टिको प्रारम्भमा भगवान विष्णु बैकुण्ठबाट हिमालयको मुक्तिक्षेत्रमा आएर हिमालको चुचुरोमा बसी लोक कल्याणको लागि धेरै वर्षसम्म ध्यान गरेर तपोरत रहनु भयो । भगवान विष्णुको अभावमा असहाय बनी रिक्तताको अनुभव गरी सम्पूर्ण देवताहरू भगवान विष्णुको खोजीमा हिडे र जाँदाजाँदा हालको मुक्तिनाथ रहेको स्थानमा कठोर तपस्यामा लागेको देखे । मुक्तिनाथ मन्दिरमा रहेको १०८

धाराहरूको उत्पति भवगान विष्णुको गलाबाट भएको हो भन्ने पौराणिक कथन रहेको छ। नेपालमा यो मन्दिर धार्मिक सहिष्णुताको प्रतिकको रूपमा रहेको छ। यहाँ बौद्ध धर्मावलम्बीहरूको तर्फबाट भ्रुमा रहने परम्परा छ। मुक्तिनाथको हालको मन्दिर प्यागोडा शैलीमा वि.सं. १८७१ मा पुनः निर्माण भएको हो। तीनतले तामाको छानो भएको यस मन्दिरको गजुरमा पित्तलमा सुनको जलप लगाइएको छ। यहाँ दर्शनको लागि खासगरी चैताष्टमी, रामनवमी, ऋषितर्पणी, विजया दशमी आदि महत्वपूर्ण मानिन्छ तापनि तिर्थालुहरू जाडोको समयमा बाहेक सधैं नै आउने गर्दछन्। यहाँको यात्रा सरल गराउन जोमसोमदेखि मुक्तिनाथसम्म जीपको सुविधा उपलब्ध छ।

१.१८.२ दामोदर कुण्ड

हिन्दुहरूको महत्वपूर्ण तीर्थस्थलमध्ये दामोदर कुण्ड पनि हो। यो कुण्ड मुस्ताङ जिल्लाको सदरमुकाम जोमसोमदेखि ४७ कोष उत्तर पूर्व सुर्खाङ्ग गा.वि.स. मा अवस्थित छ। करिब १५७११ फिटको उचाईमा रहेको रमणीय उपत्यकामा विभिन्न तालहरूको समूह रहेको यस ठाउँमा करिब ६ महिना हिउँले ढाक्ने गर्दछ भने तीर्थस्थल निर्जन स्थानमा रहेको छ। यहाँ पुग्न जोमसोमदेखि ५ दिनको कठिन यात्रा गर्नु पर्ने भएकोले बृद्ध र असक्त हुनेहरूको लागि यो तीर्थ निकै कठिन मानिन्छ। शालिग्रामको उत्पत्ति स्थानको रूपमा रहेको दामोदरकुण्डबाट प्रवाहित मध्ये नदीलाई कृष्ण नदीको उद्गम स्थलको रूपमा मानिन्छ। स्मरण रहोस् शालग्राम विश्वमा यस क्षेत्रमा मात्र पाइन्छ।

१.१८.३ पिण्ड तर्पण स्थल कागवेनी

यो तीर्थस्थल आफ्ना पितृहरूको स्मरण गर्ने तथा पहिलो तीर्थश्राद्ध गर्ने स्थान हो। कृष्ण गण्डकी र मुक्तिनाथ खोलाको संगम स्थलमा नै पिण्ड तर्पण दिने गरिन्छ।

१.१९ प्रमुख हिमशिखरहरू

धौलागिरी :	८१६७ मिटर
तिलिचो पिक :	७१३९ मिटर (मनाङ र मुस्ताङ जिल्लाको सिमानामा)
निलगिरी हिमालः	७०६० मिटर
याककावा हिमाल :	६४८२ (मनाङ र मुस्ताङ जिल्लाको सिमानामा)
टुकुचे पिक :	६०१३ मिटर
धम्पुस पिक :	५३११ (डोल्पा र मुस्ताङ जिल्लाको सिमानामा)

१.२० नदिनालाहरू

१.२०.१ मुख्य नदी : कालीगण्डकी

१.२०.२ सहायक नदी/खोलाहरू

लेते खोला, घट्टेखोला, सेतेखोला, लांक्यू खोला, थापा खोला, चिमाङ्ग खोला, मार्फा खोला, ठिनी खोला, बोक्सी खोला, स्याङ्ग खोला, पाण्डा खोला, लुप्रा खोला, सांग्ता खोला, झोङ्ग खोला, नर्सिङ्ग खोला, समर खोला, तांग्या खोला, घमी खोला, दामोदर कुण्डखोला, चराङ्ग खोला, यारा खोला, समर खोला आदि।

१.२१ ताल/कुण्डहरू

दामोदर कुण्ड, ढुम्वा ताल, टिटी ताल, सेकोङ्ग ताल

१.२२ वनस्पति तथा जैविक विविधता

जिल्लाको तल्लो भागतिर मिश्रित कोणधारी वनस्पती धुपी सल्ला पाइन्छ भने माथिल्लो भाग १०,००० फिटभन्दा माथि भोटेपिपल, बैंस, बुट्यान र घाँस मुख्य रूपमा रहेको छ। जिल्लामा पाइने मुख्य वनस्पतिमा सल्लो, धुपी, बैंस, भोजपत्र, लालीगुराँस, काँडेदार बुट्यानहरू नै हुन्।

१.२३ जडीबुटी

यहाँको वनमा महत्वपूर्ण जडीबुटी जस्तै यार्सागुम्वा, पाँचऔंले, निरमसी, सतुवा, चिची, चुत्रो, कुट्की, कुथ, चुल्ठे अमिलो आदि हुन्।

१.२४ वन्यजन्तु

हिउँ चितुवा, कस्तुरी, खरायो, घोरल, भालु, वाँदर, वनभेंडा, नाउर आदि जिल्लामा पाइने वन्य जन्तुहरू हुन्। पन्छीहरूमा डाँफे, मुनाल, च्याखुरा, कालिजहरू यहाँको वनमा पाइन्छन्।

खण्ड २
शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र, मार्फा

२.१ केन्द्रको परिचय

शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र मार्फा तत्कालीन श्री ५ को सरकारको तेस्रो पञ्चवर्षीय योजना कालमा भारतीय सहयोग नियोग र सरकारको संयुक्त प्रयासमा वि.सं. २०२३ सालमा अर्चाड कम नर्सरीको रूपमा स्थापना भएको हो। मुस्ताङ जिल्ला मार्फा गा.वि.स.मा स्थापित यस केन्द्रले ५४ वर्षको लामो अवधिमा विभागीय संरचनामा परिवर्तन गर्दा निम्न अनुसार यस केन्द्रको नाम परिवर्तन भएको छ ।

१. अर्चाड कम नर्सरी थाक मार्फा २०२३ साल (५ वर्ष)
२. कृषि फार्म थाक मार्फा २०२९ साल (१३ वर्ष)
३. राष्ट्रिय शीतोष्ण बागवानी अनुसन्धान केन्द्र मार्फा २०४३ साल (८ वर्ष)
४. बागवानी केन्द्र मार्फा २०५२ साल (८ वर्ष)
५. शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र मार्फा २०६१ साल (हालसम्म १७ वर्ष)
सोही संरचना र नाम अनुसार आफ्नो क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्दै आएको छ।

स्थापनाकालमा २१ रोपनी जमिनबाट सुरु भएको यो फार्म २०२९ र २०३४/२०३५ सालमा जग्गा बढाउँदै हाल १७६ रोपनी (१७५ रोपनी मार्फामा र १ रोपनी जोमसोममा) क्षेत्रफलमा फैलिएको छ, जिल्लाको लेते गा.वि.स. १ घाँसास्थित २० रोपनी क्षेत्रफल भएको फलफूल नर्सरी २०५८ माघदेखि सुरक्षा निकायले प्रयोग गरिरहेको छ। सेवा प्रदानको सिलसिलामा डोल्पा जिल्लाको जुफालमा समेत सेवा केन्द्रको रूपमा फार्म स्थापना गरेको थियो जुन फार्म हाल तरकारी बीउ उत्पादन केन्द्रको रूपमा रही काम गर्दैछ।

जिल्ला कृषि विकास कार्यालयको स्थापना (वि.सं.२०३३ साल) हुनु भन्दा अगाडिसम्मको १० वर्षको अवधिमा यस केन्द्रले जिल्लाको फलफूल तथा तरकारीको मौसमी र वेमौसमी खेतीको विकासको साथै अन्य कृषि प्रसार कार्य अन्तर्गगत जिल्लाभर प्राविधिक सेवाटेवा प्रदान गरेको देखिन्छ भने जिल्लामा कृषि विकास कार्यालय स्थापनापछि पनि आफ्नो जनशक्तिले भ्याएसम्म उक्त कार्यलाई निरन्तरता दिइरहेको छ। मुस्ताङको सम्भावित स्याउ क्षेत्रलाई विस्तार गर्न यस केन्द्र र जिल्ला कृषि विकास कार्यालयले (हाल कृषि ज्ञान केन्द्र) कृषक स्तरमा गुणस्तरीय बेर्ना उपलब्ध गराउँदै आएको छ। मुस्ताङको तल्लो भेग धौलागिरी हिमाल (८१६७ मिटर अग्लो) को काखमा अवस्थित लेते, कुञ्जो, कोवाङ्ग गा.वि.स. हरूमा बढी वर्षा हुने, हिउँ परेपछि कम्तीमा तीन महिनासम्म नरहने आदि कारणले स्याउ खेती राम्रो नहुने हुँदा त्यस क्षेत्रमा स्याउभन्दा ओखर खेती विस्तारमा कृषकलाई जोड दिइएको छ ।

केन्द्रको स्थापना पहिला एक सिजनमा मात्र हरियो सागको तरकारी खाने र बाँकी समय सुख्खा तरकारीको उपयोग गर्ने यहाँका बासिन्दाहरू हाल हरियो सागपात र तरकारी (काउली, बन्दा, मुला, गाँजर, रायोसाग) वर्षैभरि र काँक्रो, सिमी, केराउ, जुकिनी, गोलभेडा, ब्रोकाउली, आदि मौसमी (असारदेखि मङ्सिरसम्म) बिक्री तथा उपयोग गर्दछन्। त्यसका लागि यस केन्द्रले सिसाघर, प्लाष्टिक टनेल र गुमोज जस्ता प्रविधिबाट माघ/फागुनको जाडोमा बेर्ना उत्पादन सुरु गरी कृषकलाई उपलव्ध गराउँदै आएको छ भने यो प्रविधि कृषकलाई समेत तालिममार्फत सिकाएको छ। स्थानीय आरु (खल्या), चिली र ओखर मात्र उत्पादन हुने ठाउँमा केन्द्रको स्थापना भए पश्चात् हालको समयमा विभिन्न जातका स्याउ, आरुबखडा, दाँते ओखर, खुर्पानी, कागजी वदाम, लगायतका फलफूलको उत्पादन भइरहेको छ। मुस्ताङ जिल्लामा स्याउ खेती गरिएको जम्मा क्षेत्रफल १२५७ हेक्टर, उत्पादनशील क्षेत्रफल ४४५ हेक्टर र स्याउको उत्पादन करिब ५७२७ मे. टन. र उत्पादकत्व १२.९ मे. टन./हे. रहेको छ ।

स्रोतः रा.फ.वि.के., कीर्तिपुर, काठमाडौं, आ.व. २०७६/७७

२.२ भौगोलिक अवस्था

यो केन्द्र प्रसिद्ध हिमालय अन्नपूर्ण र धौलागिरी शृङ्खलाको बीच भाग भई बग्ने कालीगण्डकी नदीको किनारमा अवस्थित मार्फा गाउँमा रहेको छ। केन्द्र जिल्ला सदरमुकाम जोमसोमदेखि ८ कि.मि. दक्षिण, पश्चिममा मार्फा गाउँको बगलमा छ। यस जिल्लाको सम्पूर्ण भागहरूमा शीतोष्ण हावापानी पाइन्छ। समुन्द्र सतहबाट २६५० मिटरको उचाइमा २८° २०' देखि २९° ०५' उत्तरी अक्षांस र ८३° ३०' देखि ८४° १५' पूर्वी देशान्तरमा अवस्थित छ। विगतका वर्षहरूमा लिइएको मौसमी रेकर्ड अनुसार हावापानी र अन्य भौगालिक स्थिति तल दिए अनुसार रहेको छ।

वर्षा

यो क्षेत्रमा अन्नपूर्ण र धौलागिरी हिम शृङ्खलाको छायाँ वृष्टि (Rain Shadow) पर्ने भएको कारणबाट ज्यादै कम वर्षा हुने गर्दछ। यस आ.व. २०७८/७९ मा यहाँ वार्षिक वर्षा ४४२.५ मि.लि. भएको थियो। अधिकांश वर्षा असारदेखि आश्विनभित्र हुने गर्दछ। जिल्लाको उत्तरी भागमा भन्दा दक्षिणी भागमा बढी वर्षा हुन्छ।

तापक्रम

यहाँ आ.व. २०७८/७९ को गर्मी मौसममा (असार, श्रावण र भाद्र) अधिकतम तामक्रम २५.५ डिग्री से. सम्म र जाडोमा (मङ्सिर, पुस, माघ र फागुन) न्यूनतम तापक्रम माइनस ७ डि.से. सम्म रेकर्ड गरिएको थियो।

सापेक्षिक आर्द्रता

यहाँको सापेक्षिक आर्द्रता सामान्य भन्दा पनि तल रहेको पाइन्छ। शतप्रतिशत सापेक्षिक आर्द्रता हालसम्म प्राप्त भएको रेकर्ड छैन। यहाँको मासिक औसत आर्द्रता २५% (मङ्सिर, पुस, माघ र फागुन) सम्म रेकर्ड गरेको पाइन्छ।

हिउँ/तुषारो

यहाँ साधारणतया कार्तिकदेखि पुस महिनासम्म तुषारो र पुसदेखि फागुनसम्म हिउँ पर्ने भएता पनि गत वर्ष चैत्र/बैशाखमा पनि हिउँ परेको थियो।

असिना

यस जिल्लामा प्रायः असिना पर्दैन । जोमसोमदेखि तल्लो भेगमा पछिल्ला वर्षमा बैशाख जेठतिर सानो/सानो कमलो असिना परेको पाइएको छ।

हुरी/वतास

यहाँ बाह्रै महिना बतास चल्दछ। साधारणतया हावा बिहान १० बजेदेखि बेलुकी ८ बजेसम्म चल्दछ। यहाँ हावा ४०-५० नटिकल माईलसम्मको वेगमा चलेको पाइन्छ (स्रोतः हवाई कार्यालय, विमान स्थल, जोमसोम)। मुस्ताङ जिल्लाको उत्तरी भेगमा हिउँ भएको समयमा (पुस, माघ र फागुन महिनामा) उत्तरबाट दक्षिणतर्फ हावा वहने गर्दछ। यो हावा जोडसँग चल्ने र एकनासले नचल्ने भएकोले दक्षिणी हावाभन्दा हवाई यातायातको लागि उत्तरी हावा खतरनाक मानिन्छ। त्यसैले उक्त अवधिमा प्रायः हवाई जहाजको आवागमन कम हुन्छ। उत्तरी हावा बढी मात्रामा सुख्खा हुने भएकोले फलफूल नर्सरी तथा बगैंचामा पनि यसले असर पारेको पाइन्छ। फूल फुल्ने समयमा उत्तरी हावा चल्दा फूलहरू सुख्खा भई स्याउको फल कम लाग्ने गरेको पाइएको छ।

घाम लाग्ने समय

गर्मी समयमा (चैतदेखि कार्तिकसम्म) औसत बिहान ६.३० बजेदेखि बेलुकी ४.०० बजेसम्म घाम लाग्दछ भने जाडो समयमा (मंसिरदेखि फागुनसम्म) बिहान ९:४० देखि बेलुका ३.०० बजेसम्म मात्र घाम लाग्दछ। यो हिमाली क्षेत्र र अन्य वातावरणीय हिसावले दुषित नभएको कारणले होला हावा नचल्ने समयमा घामले अति नै पोल्छ र शरिरको छाला उप्किन्छ।

माटो

यस केन्द्रको माटो काली गण्डकी र आसपासबाट आएको खोल्साहरूले बगाई ल्याएको ढुङ्गा र बालुवाद्वारा निर्माण भएको देखिन्छ। माटोको तह (Soil Horizon) हेर्दा औसत ६:१ वलौटे दोमट माटो र त्यसपछि मसिना ढुङ्गाहरूको तह अनि वालुवाको तह भेटिन्छ। त्यसैले यहाँको जमिनहरूमा सिँचाइ गर्दा पानी वगाएर (Flood Irrigation) गर्नु पर्दछ। यहाँ ३०(६० मिनेटसम्म मात्र पानी जमेर बस्दछ। त्यसपछि यस भेगमा दैनिक चल्ने दक्षिणी हावाले गर्दा माटो सुख्खा भई हाल्दछ। यहाँ सिँचाइको लागि प्रयोग गरिने नदि नालाहरू चुन ढुङ्गा पृष्ठभूमिबाट बग्ने हुनाले सिँचाइको पानीमा नै बढी चुन मिश्रित भएर यस भेगको माटो क्षारीय (Alkaline) किसिमको छ। केन्द्र स्थापना गर्दा गएको माटो परीक्षणको नतिजा निम्नानुसार दिइएको छ।

पि.एच.	: ८.००
प्राङ्गारिक पदार्थ	: ३.२९ प्रतिशत
नाईट्रोजन	: ०.२९ प्रतिशत
फस्फोरस	: ४.२९ के.जी. प्रति एकड
पोटास	: ३९ के.जी. प्रति एकड

यस केन्द्रले २०६८ सालमा फलफूल नर्सरी, तरकारी बीउ उत्पादन तथा ताजा तरकारी उत्पादन ब्लकहरूबाट माटोको नमूना लिई केन्द्रीय बागवानी केन्द्रमा नमुना पठाई उक्त माटोको जाँच गर्दा रेकर्ड निम्न अनुसारको भएको पाइएको थियो।

परीक्षणको नतिजा	केन्द्रको ब्लकहरू						
	ए ब्लक		वि ब्लक	सि ब्लक		डि ब्लक	
	अफिस पछाडि	अफिस अगाडि		माथिल्लो प्लट	पुछारको प्लट	फलफूल नर्सरी	बीउ उत्पादन ब्लक
पि.एच.	८.१	८.०	८.२	८.१	८.०	७.९	८.०
जम्मा नाईट्रोजन(प्रतिशत)	०.१७	०.१२	०.१६	०.१५	०.०८	०.१७	०.१८
प्राङ्गारिक पदार्थ (प्रतिशत)	३.३१	२.४६	३.१८	२.९२	१.५४	३.४७	३.५१
फस्फोरस (के.जी. प्रति हेक्टर)	१९	२२२	१२०	१२०	१९	१३८	१३८
पोटास (के.जी. प्रति हेक्टर)	१७२	२१२	१९९	१९९	१९९	२३९	३१८

२.३ क्षेत्रफल विभाजन (भू-उपयोग विवरण)

सुरुमा २१ रोपनी जमिनबाट कार्यक्रमको थालनी गरे तापनि यसको उद्देश्य फराकिलो हुँदै गएर वि.सं. २०२९ र आ.व. २०३४/२०३५ मा १५४ रोपनी थप गरी क्षेत्रफल विस्तार गएको हो। घाँसामा नर्सरी प्रयोजनको लागि २० रोपनी र जोमसोममा फल भण्डारण घर बनाउनको लागि १ रोपनी जमिनपछि उपलब्ध

गएको थियो। यसरी मार्फामा रहेको १७५ रोपनी जमिनलाई ४ वटा ब्लकहरूमा विभाजन गरी निम्नानुसार कार्यक्रम सञ्चालन गरिँदै आएको छ।

(क) ए ब्लक जर्मप्लाज्म बगैँचा र नर्सरी

क्र.सं.	विवरण	क्षेत्रफल (रोपनी)
१.	ओखर बगैँचा तथा फलफूल नर्सरी	२६.५
२.	स्याउ बगैँचा	१५
३.	तरकारी नर्सरी तथा तरकारी जर्मप्लाज्म	२
४.	नास्पाती बगैँचा	१
५.	कार्यालय, आवास, कुलो, बाटो	२१
	जम्मा	**६५.५**

(ख) बि ब्लक माउवोट बगैँचा

क्र.सं.	विवरण	क्षेत्रफल (रोपनी)
१.	ओखर बगैँचा	५
२.	स्याउ बगैँचा	११
३.	कागजी वदाम बगैँचा	३
४.	आवास, कुलो, बाटो	२
	जम्मा	**२१**

(ग) सि ब्लक माउवोट बगैँचा

क्र.सं.	विवरण	क्षेत्रफल रोपनी
१.	अर्गानिक स्याउ बगैँचा	४
२.	स्याउ बगैँचा	२१
३.	आरु बगैँचा	५
४.	आरुबखडा बगैँचा	२
५.	खुर्पानी बगैँचा	१.५
६.	अङ्गुर बगैँचा	०.५
७.	हेजलनट बगैँचा	१
८.	आवास भवन, कुलो, बाटो	२
	जम्मा	**३७.५**

(घ) डि ब्लक प्रदर्शन बगैँचा, फलफूल नर्सरी तथा तरकारी बीउ उत्पादन

क्र.सं.	विवरण	क्षेत्रफल (रोपनी)
१.	तरकारी बीउ उत्पादन ब्लक	१०
२.	स्याउ बगैँचा	१५
३.	फलफूल नर्सरी	७
४.	कागजी वदाम बगैँचा	१
५.	खुर्पानी तथा चिली बगैँचा	७

क्र.सं.	विवरण	क्षेत्रफल (रोपनी)
६.	भवन तथा बाटो	५
७.	नदीद्वारा कटान भई उपयोग हुन नसकेको	६
	जम्मा	**५१**

फलफूल बगैंचा र नर्सरी (१२६.५ रोपनी
तरकारी बीउ उत्पादन र नर्सरी (१२ रोपनी
घर, कुलो, बाटो र बारबन्देज (३०.५ रोपनी
नदीद्वारा कटान भई उपयोग हुन नसकेका (६ रोपनी
१७५ रोपनी

(ख) घाँसा नर्सरी (फलफूल नर्सरी प्रयोजन) (२० रोपनी

(ग) जोमसोम(फल भण्डारण घर बनाउनको लागि १ रोपनी जमिनपछि उपलब्ध गएको (कम्पाउण्ड वाल गरी खाली रहेको घडेरी) (१ रोपनी

(घ) घमी (८०१ रोपनी

कुल जम्मा : ९९६ रोपनी

घाँसा नर्सरी २० रोपनी वि.सं. २०५८ साल माघ महिनादेखि संयुक्त सुरक्षा कार्यक्रम अन्तर्गत नेपाली सेनाले उपयोग गरिरहेको जग्गा केन्द्रको नाममा फिर्ता भएको छ र जोमसोम सदरमुकाममा १ रोपनी कम्पाउण्ड गरी राखिएको। लो-घेकर दामोदरकुण्ड गाउँपालिका घमीस्थित ८०१ रोपनी जग्गा, फलफूल बेर्ना उत्पादनको लागि प्रयोग गर्न तयारी भइरहेको छ।

केन्द्रका भवनहरूको विवरण

क्र.सं.	घरहरूको विवरण	घरको वनोट	ब्लक नं.	घरको तला सङ्ख्या	घर भएको कित्ता नं.	घरले चर्चेको क्षेत्रफल (व.फि.)	घर बनेको साल
१.	कार्यालय भवन	पक्की	ए	एक तले	२९५	११८०.३५	२०३३
२.	हट रुम (कार्यालयसँगै जोडिएको)	पक्की	ए	एक तले	२९५	३७८	२०७३
३.	मधशाला भवन	पक्की	ए	एक तले	२९५	१२४५.३८	२०३३
४.	सेड हाउस (मधशालासँगै)	कच्ची	ए	एक तले	२९५	३४६४.९४	२०३३
५.	कर्मचारी आवास (स्टोर)	कच्ची	ए	एक तले	२९५	३६३३.५०	२०३३
६.	पुस्तकालय	पक्की	ए	एक तले	२९५	९१३.७५	२०३३
७.	कर्मचारी आवास (दक्षिण गेट नजिक)	पक्की	ए	एक तले	२९५	१६१७.६६	२०३३
८.	मेस घर नयाँ (पुरानो भत्काएर बनेको)	पक्की	ए	एक तले	-	-	२०७४
९.	प्राकृतिक शीत भण्डार (माथि)	पक्की	ए	एक तले	२९५	१२११.०९	२०३९
१०.	घाँसस्टोर (पुरानो स्याउ स्टोरसँगै जोडिएको)	पक्की	ए	एक तले	२९५	४२६.४१	२०३७

क्र.सं.	घरहरूको विवरण	घरको बनोट	ब्लक नं.	घरको तला सङ्ख्या	घर भएको कित्ता नं.	घरले चर्चेको क्षेत्रफल (व.फि.)	घर बनेको साल
११.	मोटर ग्यारेज घर	पक्की	ए	तला नभएको	-	-	२०७१
१२.	आवास भवन	पक्की	ए	एक तले	२९५	९९५.०२	२०३० (बागवानी)
१३.	शौचालय (कार्यालय अगाडि)	कच्ची	ए	एक तले	२९५	६३५३	२०३०
१४.	कर्मचारी आवास (तरकारी नर्सरी ब्लकको नजिक)	पक्की	ए	एक तले	२९४	९४६.००	२०३० (बाली संरक्षण)
१५.	टिस्यु कल्चर ल्याबोरेटोरी (फलप्रशोधन पछाडी)	पक्की	ए	दुई तले	-	-	२०७६ (शौचालय र फल प्रशोधन भवन भत्काएर बन्दै गरेको)
१६.	ग्लास हाउस	पक्की	ए	एक तले	२९३	९३९.७६	२०४१
१७.	ग्लास हाउस	पक्की	ए	एक तले	-	२७४७	२०७४
१८.	हट हाउस	पक्की	ए	एक तले	-	-	-
१९.	ग्रीन हाउस (फेब्रिकेटेड)	पक्की	ए	एक तले	-	-	
२०.	सेड हाउस	पक्की	ए	एक तले	२९३	६५१	२०७४
२१.	प्लाष्टिक घर	पक्की	ए	एक तले	-	(	हट हाउसको बगलमा
२२.	बीउ प्रशोधन स्टोर र तालीम	पक्की	ए	दुईतले	२९३	३४०९.२५	२०४१
२३.	अतिथी गृह	पक्की	ए	एक तले	२९३	२०३४.७६	२०४१
२४.	शौचालय (अतिथीगृह पछाडी)	कच्ची	ए	एक तले	२९३	१३१.१५	२०४१
२५.	शौचालय (ग्रीनहाउस छेउ)	कच्ची	ए	एक तले	२९३	६१.६२	२०३०
२६.	गार्ड हाउस	पक्की	ए	एक तले	२९२	-	(पुरानो गेट, बिक्री कक्ष र प्राकृतिक शीत भण्डार भत्काएर बनेको) २०७६
२७.	कार्यालय प्रमुख आवास भवन	पक्की	ए	एक तले	२९५	१३३८.६	२०७०
२८.	सिमेन्टेड पक्की पोखरी	पक्की	ए	२ मिटर उचाई	२९७	१८८५	२०६९
ए ब्लकमा जम्मा घर सङ्ख्या-२५, शौचालय-३							
२९.	आवास गृह (क)	कच्ची	वि	एक तले	२९७	१६०९.५९	२०२३
३०.	आवास गृह (ख)	कच्ची	वि	एक तले	२९७	१७९८.६९	२०२३
३१.	घोडा तबेला र घाँस स्टोर	कच्ची	वि	एक तले	२९७	१०७४.५७	२०२३

क्र.सं.	घरहरूको विवरण	घरको वनोट	व्लक नं.	घरको तला सङ्ख्या	घर भएको कित्ता नं.	घरले चर्चेको क्षेत्रफल (व.फि.)	घर बनेको साल
३२.	शौचालय	कच्ची	वि	एक तले	२९७	७४.४९	२०४५
बि ब्लकमा जम्मा घर सङ्ख्या-३, शौचालय-१							
३३.	कर्मचारी आवाश गृह	पक्की	सि	एक तले	२९९	१३५२.७८	२०४१
सि ब्लकमा जम्मा घर सङ्ख्या-१							
३४.	चौकिदार घर	पक्की	डि	एक तले	१	४५१.५०	२०४१
३५.	आवास गृह (क)	पक्की	डि	एक तले	१०	१२०४.००	२०४१
३६.	आवास गृह (ख) पुरानो भत्काएर नयाँ बनाएको	पक्की	डि	एक तले	९	-	२०७६
३७.	थ्रेसिङ्ग भवन	कच्ची	डि	एक तले	५	८०४.१०	२०३४
३८.	शौचालय	कच्ची	डि	एक तले	९	५९.१२	२०३७
डि ब्लकमा जम्मा घर सङ्ख्या-४, शौचालय-१							
ए, बि, सि र डि ब्लकमा (केन्द्रमा) जम्मा घर सङ्ख्या-३३							

२.४ केन्द्रको उद्देश्य

- उन्नत जातको विभिन्न लेकाली फलफूलको बिरूवा र तरकारीको बीउ/बेर्ना उत्पादन गरी कृषक स्तरमा सुपथ र सुलभ तरिकाबाट उपलब्ध गराउने।
- कृषकको खेतवारीमा भएको फलफुल तथा तरकारी खेतीमा देखा परेका समस्याहरूको थलोमा नै समाधान गर्न प्राविधिक सेवा, टेवा पुऱ्याउने।
- निजी क्षेत्रमा उन्नत तरकारीको बीउ उत्पादनको कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सेवा पुऱ्याई अधिराज्यको अन्य क्षेत्रको बीउ माग आपूर्तिमा सहयोग पुऱ्याउने।
- बालीको जातीय पहिचानसहित त्यसलाई जोगाई राख्न जैविक विविधता सङ्कलन संरक्षण र सम्वर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
- दुर्गम पहाडी क्षेत्रहरूमा यातायात र बजारको अभावले खेर जाने फलफूलहरू र तरकारीको सदुपयोग गर्न प्रशोधन तथा सञ्चयबारे प्रविधि विकास गरी कृषकहरूका लागि प्रचार(प्रसार तथा तालिम दिने।
- उन्नत फलफूल र तरकारी खेती विषयमा विभिन्न तालिम कार्यक्रमको आयोजना गरी बागवानीसँग सम्वन्धित प्राविधिक र कृषकहरूलाई तालिम दिने।

२.५ प्रमुख कार्यहरू

माथिका उद्देश्यहरू पूर्तिको लागि हाल यस केन्द्रबाट सञ्चालित मुख्य मुख्य कार्यक्रमहरू यस प्रकार रहेका छन्।

- स्याउ नास्पती, ओखर लगायतका शीतोष्ण फलफूलको जातीय संरक्षण एवम् सम्वर्द्धन गर्ने ।
- शीतोष्ण फलफूल विकास सम्बन्धी राष्ट्रिय व्यावसायिक नीति तथा योजना तर्जुमा राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई पृष्ठपोषण सम्बन्धी कार्य गर्ने ।
- शीतोष्ण फलफूलका प्रसारण सामग्री उत्पादन तथा वितरण गर्ने ।
- शीतोष्ण फलफूल उत्पादन तथा विकास सम्बन्धमा उत्पादक कृषकहरूलाई तालिम प्रदान गर्ने ।
- सम्बन्धित विषयमा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने ।

- शीतोष्ण फलफूल विकास सम्बन्धमा नजिकको कृषि अनुसन्धान केन्द्र र कृषि ज्ञान केन्द्रसँग समन्वय एवम् सहकार्य गर्ने ।
- फार्मको उत्पादकत्व एवम् आम्दानी वृद्धि गर्न जमिन तथा अन्य पूर्वाधार तथा सुविधाको उपयोग गर्ने ।
- सम्बन्धित विषयको समस्या समाधानको लागि स(साना कार्यमुखी अध्ययन परीक्षण सञ्चालन गर्ने ।
- शीतोष्ण फलफूल विकास सम्बन्धमा राष्ट्रिय स्रोत केन्द्रको रूपमा कार्य गर्ने ।
- जैविक विविधता सङ्कलन, संरक्षण/सम्वर्द्धन गर्ने ।
- खेरजाने फलफूलहरूको प्रशोधन गरी बिक्रीवितरण गर्ने र कृषकहरूलाई सो सम्बन्धी तालिम दिने ।
- बगैँचाभित्र ताजा तरकारी उत्पादन प्रविधि प्रदर्शन गरी बगैँचाभित्र अन्तर(बाली प्रविधिको जानकारी कृषकहरू समक्ष पुऱ्याउने ।
- समयमा कार्य सम्पादनको प्रगति विवरण राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्रलाई उपलब्ध गराउने ।

२.६ जनशक्ति

२.६.१ जनशक्ति विवरण

श्रेणी	पद	दरबन्दी	पदपूर्ति	रिक्त	कैफियत
रा.प्र.द्वि.प्रा.	ब.बाग.वि.अ.	१	१		
रा.प्र.तृ.प्रा.	बाग.वि.अ.	३	२	१	२०७८ पुस १० बाट रिक्त
रा.प.अनं.प्र.प्रा.	प्रा.स.	४	३	१	
रा.प.अनं.प्र.प्र.	लेखापाल	१	१	(	
रा.प.अनं.द्वि.प्र.	खरिदार	१	१	(	
श्रेणी विहीन	हलुका सवारी चालक	१	(	१	करारमा लिई काम गराइएको
श्रेणी विहीन	कार्यालय सहयोगी	४	२	२	२ जना करारमा लिई काम गराइएको
जम्मा		**१५**	**९**	**५**	

२.६.२ कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण

क्र.सं.	कर्मचारीको नाम, थर	दर्जा	शैक्षिक योग्यता	स्थायी ठेगाना	हाजिर भएको मिति	कैफियत
१.	श्री प्रकाश पन्थ	व.बाग.वि.अ.	M.Sc. Ag. In Plant Pathology and Masters in Public Administration	बर्दघाट न.पा.-०४, नवलपरासी पश्चिम	२०८२/०८/२६	
२.	नविन भुसाल	बाग.वि.अ.	विए.एस्सी कृषि	पैयु गा.पा.-०५, पर्वत	२०८२/०५/२९	नयाँ नियुक्ति
३.	राजन नेपाली	बाली संरक्षण अधिकृत	विए.एस्सी कृषि	आँवुखैरनी गा.पा.-०१, तनहुँ	२०८२/०५/२९	नयाँ नियुक्ति
४.	पूर्णानन्द न्यौपाने	लेखापाल	एम.ए. राजनितीशास्त्र	त्रिपुरासुंन्दरी-०१, डोल्पा	२०८२/०५/१२	`
५.	डम्बर सार्की	प्रा.स.	आई.एस.सी. कृषि	सान्नी त्रिवेणी गा.पा.-०६, कालिकोट	२०८१/०९/०४	नयाँ नियुक्ति
६.	लक्ष्मण बुढा	प्रा.स.	आई.एस.सी. कृषि	कुमाख गा.पा.-०३, सल्यान	२०८०/०१/१०	नयाँ नियुक्ति

क्र.सं.	कर्मचारीको नाम, थर	दर्जा	शैक्षिक योग्यता	स्थायी ठेगाना	हाजिर भएको मिति	कैफियत
७.	सिर्जना फुलारा	प्रा.स.	आई.एस.सी. कृषि	गोदावारी गा.पा.-०६, कैलाली	२०८२/०८/२१	नयाँ नियुक्ति
८.	श्री ठाकुर प्रसाद आचार्य	खरिदार	आई.ए.	कुश्मा न.पा.-१२, पर्वत ठुलीपोखरी	२०७५/४/०२	
९.	श्री अशोक लिम्बु	प्राविधिक अधिकृत	वि. टेक. वायोटेक्नोजी	अर्जुनधारा-१०, झापा	२०७८/६/०१	
१०.	सन्धिया खत्री	प्राविधिक सहायक	वि.टेक. वायोटेक्नोजी	चन्द्रागिरी न.पा.-०३, काठमाडौँ	२०८२/५/१२	
११.	श्री खैरे बुढा	कार्यालय सहयोगी	साधारण लेखपढ	तमानखोला गा.पा.-३, बागलुङ	२०५२/१०/२४	
१२.	श्री जीबन तामाङ	कार्यालय सहयोगी	साधारण लेखपढ	दुधकोशी गा.पा-९, सोलुखुम्बु	२०७०/०२/०२	
१३.	यम कुमार बुढाथोकी	हलुका सवारी चालक	साधारण लेखपढ	सुनछहरी गा.पा.-०५, रोल्पा	२०७७/०२/१५	सेवा करार
१४.	श्री केदार राई	कार्यालय सहयोगी	साधारण लेखपढ	दुधकोशी गा.पा-९, सोलुखुम्बु	२०७६/०८/०४	सेवा करार
१५.	श्री लक्ष्मी कुँवर बरुवाल	कार्यालय सहयोगी	प्लस टु	अन्नपुर्ण गा.पा-३ म्याग्दी	२०७९/०३/०१	सेवा करार
१६.	बाघकुमार पुन मगर	कार्यालय सहयोगी	साधारण लेखपढ	थवाङ गा.पा.-४, रोल्पा	२०८२/१०/०१	सेवा करार

२.६.३ स्थापना कालदेखि हालसम्मका कार्यालय प्रमुखहरू

क्र.सं.	नाम, थर	श्रेणी	पद	कार्यकाल
१	श्री बुद्धि रत्न शेरचन	रा.प.तृ.प्रा.	फार्म प्रमुख	२०२३ देखि २०२९ सम्म
२	श्री भैरव राज कैनी	रा.प.द्वि.प्रा.	का.मु. फार्म प्रमुख	२०२९/५/१० देखि २०३१/३/३१ सम्म
३	श्री मदन कुमार राई	रा.प.द्वि.प्रा.	का.मु. फार्म प्रमुख	२०३१/४/१ देखि २०३३ सम्म
४	श्री पासाङ्ग खम्बाचे शेर्पा	रा.प.प्र.प्रा.	प्रमुख कृषि अधिकृत	२०३३ देखि २०४८ सम्म
५	श्री बुद्धि रत्न शेरचन	रा.प.द्वि.प्रा.	का.मु.प्र.कृ अधिकृत	२०४८ देखि २०५० सम्म
६	श्री दिल बहादुर गुरुङ	एस-१	नि.प्र.कृ.अ.	२०५० देखि २०५१ सम्म
७	श्री गिरीधारी सुवेदी	एस-१	नि.प्र.कृ अ.	२०५१ देखि २०५२/३/२१ सम्म
८	श्री चुटराज गुरुङ	रा.प.द्वि.प्रा.	फार्म प्रबन्धक	२०५२/४/१ देखि २०६०/४/१० सम्म
९	श्री कृष्ण मान श्रेष्ठ	रा.प.तृ.प्रा.	नि. फार्म प्रवन्धक	२०६०/४/११ देखि २०६०/७/११ सम्म

क्र.सं.	नाम, थर	श्रेणी	पद	कार्यकाल
१०	श्री बेद प्रकाश पौडेल	रा.प.तृ.प्रा.	का.मु फार्म प्रबन्धक	२०६०/७/१२ देखि २०६२/१०/१६ सम्म
११	डा. गजेन्द्र सेन निरौला	रा.प.द्वि.प्रा.	फार्म प्रवन्धक	२०६२/१०/१७ देखि २०६३/८/२१ सम्म
१२	श्री बेद प्रकाश पौडेल	रा.प.तृ.प्रा.	नि. फार्म प्रबन्धक	२०६३/८/२२ देखि २०६४/६/७ सम्म
१३	श्री मदन कुमार श्रेष्ठ	रा.प.तृ.प्रा.	नि.व.बा.वि. अधिकृत	२०६४/६/८ देखि २०६६/५/२७ सम्म
१४	श्री धर्म प्रसाद देबकोटा	रा.प.द्वि.प्रा.	वरिष्ठ बाग.वि. अधिकृत	२०६६/५/२८ देखि २०७०/२/८ सम्म
१५	श्री तारापति झबाली	रा.प.अनं.	नि.व.बा.वि. अधिकृत	२०७०/२/९ देखि २०७०/०८/१२
१६	श्री बालकृष्ण अधिकारी	रा.प.द्वि.प्रा.	वरिष्ठ बाग वि. अधिकृत	२०७०/०८/१३ देखि २०७७/०६/२० सम्म
१७	श्री वसन्त कुमार श्रेष्ठ	रा.प.द्वि.प्रा.	व. बागवानी विकास अधिकृत	२०७७/०६/२१ देखि २०७८/०२/२६ सम्म
१८	श्री पद्मनाथ आत्रेय	रा.प.द्वि.प्रा.	व. बागवानी विकास अधिकृत	२०७८/२/२७ देखि २०७९/२/५ सम्म
१९	श्री भिमसेन भण्डारी	रा.प.अनं.प्र.प्रा	नि.व.बा.वि. अधिकृत	२०७९/२/६ देखि २०७९/४/२८ सम्म
२०	श्री विनय बाबु कोइराला	रा.प.तृ.प्रा.	नि.व.बा.वि. अधिकृत	२०७९/४/२९ देखि २०७९/७/१६ सम्म
२१	श्री पद्मनाथ आत्रेय	रा.प.द्वि.प्रा.	नि.व.बा.वि. अधिकृत	२०७९/७/१७ देखि २०८१/१०/२६ सम्म
२२	श्री पद्मनाथ आत्रेय	रा.प.द्वि.प्रा.	व.बा.वि. अधिकृत	२०८१/१०/२७ देखि २०८२/७/२८
२३	श्री प्रकाश पन्थ	रा.प.द्वि.प्रा.	व. बागवानी विकास अधिकृत	२०८२/०८/२६ देखि हालसम्म

खण्ड ३

वार्षिक लक्ष्य तथा प्रगति

३.१ आ.व. २०८१/०८२ को लक्ष्य तथा प्रगति

क्र.सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			वित्तीय प्रगति		चौथी त्रैमासिक लक्ष्य			चौथो त्रैमासिक प्रगति		
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	प्रतिशत	खर्च	प्रतिशत	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	खर्च
अ) पूँजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू																	
११.४.२२.११८८	Centre of Excellence स्थापनाका लागि प्रारम्भिक तयारी	३११५९	पटक	१	१०.९	१००	१	१.०९	१०	४	४.	०	०	०	०	०	०
८	पूँजीगत कार्यक्रम खर्च																
११.४.१४.४	कृष्ण गण्डकीले कटान गरेको किनारमा पक्की तटबन्ध निर्माण (क्रमागत)	३११५४	पटक	१	५४.५	५००	१	५४.५	१००	४८८	९७.५	१	२७.२५	२५०	१	२७.२५	२५०
९	पूँजीगत कार्यालय व्यवस्थापन खर्च																
११.३.७.१४६४	वगैचा व्यवस्थापनको लागि पावर स २, पावर स्प्रेयर २, टुचिन मेसिन २ खरिद	३११२२	सङ्ख्या	६	०.१३	१.२	६	०.१३	१००.	०	३०.	०	०	०	०	०	०
११.३.२०.६	ल्यापटप खरिद	३११२२	सङ्ख्या	१	०.११	१	१	०.११	१००	१	१००.	०	०	०	०	०	०
११.५.२२.८४०	केन्द्रको डि ब्लकमा भएको क्वाटरमा पाली छाना र पिंढी बनाई व्यवस्थित बनाउने	३११७१	पटक	१	०.४४	४	१	०.४४	१००	४	९९.१६	०	०	०	०	०	०
११.५.२२.८४१	बिरूवा उत्पादनको लागि पुरानो सेलार स्टोर मर्मत गरी क्यालसिङ्ग हाउस बनाउने	३११७१	पटक	१	०.३३	३	१	०.३३	१००	३	१००	०	०	०	०	०	०
११.५.२२.८४२	भर्मिकम्पोष्ट मल उत्पादन युनिट निर्माण	३११७१	सङ्ख्या	१	०.४४	४	०	०.	०	०	०.	०	०	०	०	०	०
११.५.२२.८४३	उच्च घनत्वमा स्याउ बगैंचाको सपोर्टिङ्ग तथा ट्रेलेसिङ्ग सिस्टम मर्मत तथा व्यवस्थापन	३११७१	पटक	१	०.५५	५	१	०.५५	१००	५	९८	०	०	०	०	०	०
११.५.२२.८८४	कर्मचारी आवासको लागि सोलार हिटर खरिद तथा जडान	३११७१	सङ्ख्या	२	०.३३	३	२	०.३३	१००	३	९९.२८	०	०	०	०	०	०
१३	कार्यक्रम खर्च (नियमित)								०					०			०

क्र.सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			वित्तीय प्रगति		चौथी त्रैमासिक लक्ष्य			चौथो त्रैमासिक प्रगति		
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	प्रतिशत	खर्च	प्रतिशत	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	खर्च
११.६.२.२००	केन्द्रको विभिन्न ब्लकहरूमा गह्रा सुधार कार्यक्रम	३११३१	पटक	१	०.४४	४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२४	कार्यक्रम खर्च (प्रयोगशाला सञ्चालन तथा व्यवस्थापन)								१५					०			०
११.३.२२.१००६	टिस्युकल्चर ल्यावको लागि जेनेरेटर ब्याकअप ईलेक्ट्रिसिटि खरिद तथा जडान	३११२२	पटक	१	०.५५	५	०	०.	०	०	०.	०	०	०	०	०	०
११.३.२२.१०६३	टिस्युकल्चर ल्यावमा प्रयोग हुने औजारहरू खरिद (Glass bead sterilizer 1, Lab trolley 2, pH Digital meter 1, Vortex meter 1, Shaking machine 1, Positive air pressure module 1, UV water filter system 1, PVC tray for growth room 100, Digital temperature and RH Meter 5, Voltage stabilizer (5KVa) 1)	३११२२	सङ्ख्या	११५	१.०९	१०	८६	०.८२	१००	७	७४.५	०	०	०	०	०	०
२५	कार्यक्रम खर्च (किसान/उद्यमी लक्षित क्षमता विकास, सेवा प्रवाह र सहयोग)								०					०			०
११.६.२.१८४	सामुदायिक वन वा सार्वजनिक जमिनमा उपयुक्त फलफूल प्रयोग गरी Agro-forestry model को स्थापना गर्ने	३११३१	पटक	१	०.२२	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२६	कार्यक्रम खर्च (स्रोत बिरूवा उत्पादन तथा बिक्री वितरण)								९.५								
११.६.२.१९६	फलफूल बिरूवा उत्पादनः कलमीः (स्याउ १५०००, उच्च घनत्वमा स्याउ १०००, आरु ८००, आरुबखडा ८००, खुर्पानी १५००, नासपाती १४००, ओखर बिजु १५००, ओखर कलमी २७००, अङ्गुर कटिङ्ग १०००, कागजीबदाम बिजु ५००, कागजीबदाम कलमी १०००)	३११३१	सङ्ख्या	२७२००	२.४	२२.०४	२३१३८	२.४	१००	२०	९२.६	०	०.४४	४.०४	०	०.४४	४.

क्र.सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			वित्तीय प्रगति		चौथो त्रैमासिक लक्ष्य			चौथो त्रैमासिक प्रगति		
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	प्रतिशत	खर्च	प्रतिशत	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	खर्च
११.६.२.१९७	रुटस्टक बिरूवा उत्पादन (क्रेव एप्पल ७००००, उच्च घनत्व स्याउ १५००, आरु २०००, चिली १७०००, मयल ३०००, ओखर ५०००)	३११३१	सङ्ख्या	९८५००	०.६५	६	१०३००	०.१६	१००.	४	७२.६	९८५००	०.११	१	१५०००	०.११	१
११.६.२.१९८	फलफूल बिरूवा बिक्री वितरणको लागि ज्यामी ज्याला तथा अन्य सामग्रीः कलमी बिरूवा (स्याउ १२०००, आरु १०००, आरुबखडा १०००, खुर्पानी १५००, नास्पति ४००, ओखर बिजु ५०००, ओखर कलमी १०००, अङ्गुर कटिङ्ग १०००, कागजीबदाम बिजु १२००, कागजीबदाम कलमी ६००)	३११३१	सङ्ख्या	२४७००	०.६६	६.०६	१५६७४	१	१००	३	५८	०	०	०	०	०	०
११.६.२.१९९	तरकारी बीउ उत्पादन तथा बिक्री वितरणः मूल/ श्रोत बीउ- ४३० (रायो ३५०, मुला ६०, गाजर ४०, स्विसचार्ड ४०, सलगम ३०) अन्य १४० (बन्दा ३५, धनिया २०, लसुन ८५), तरकारी बीउको लेवल छपाई समेत	३११३१	के.जी.	६६०	०.८९	८.१९	६६९	०.८९	१००	६	७१.	९०	०.२२	२	९०	०.२२	२
११.६.२.२७४	फलफूलको Tissue culture बिरूवा (Plantlets) उत्पादन गर्ने	३११३१	सङ्ख्या	१००००	०.११	१	३०००	०.०३	३०	१	५५	०	०	०	०	०	०
क) पूँजीगत खर्च कार्यक्रमको जम्माः				१६११९३	७४.७४	६८५.४९	५२८८१	६२.२८		५४९		९८५९१	२८.०२	२५७.०४	१५०९०	२८.०२	२५७.
आ) चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू																	
५	अनिवार्य दायित्वका खर्च																
१.१.१.२५	ह.स.चा. पाँचौं स्तर	२११११	जना	०	०	०	१	०	०		०	०	०	०	०	०	०
१.१.१.३०	का. स. पाँचौं स्तर	२११११	जना	०	१.७३	१५.८७	४	१.७३	१००.	१२	७६.७२	०	०.४	३.६७	०	०.४	२.
१.१.१.९०	रा.प.अनं.प्र.(प्रा.)	२११११	जना	०	२.६५	२४.२८	२	१.०१	५०.	९	३८.२३	०	०.६१	५.६१	०	०.६१	३.
१.१.१.९१	रा.प.अनं.प्र. (प्र.)	२११११	जना	०	०.७२	६.५८	१	०.७२	१००.	७	९९.	०	०.१७	१.५२	०	०.१७	१.५२
१.१.१.९२	रा.प.अनं. द्वितीय (प्र.)	२११११	जना	०	०.६५	५.९५	१	०.६५	१००.	६	९६८.	०	०.१५	१.३८	०	०.१५	१.३८

क्र.सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			वित्तीय प्रगति		चौथो त्रैमासिक लक्ष्य			चौथो त्रैमासिक प्रगति		
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	प्रतिशत	खर्च	प्रतिशत	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	खर्च
१.१.१.१००	रा.प.द्वितीय प्रा.	२११११	जना	०	०.८५	७.७८	०	०.८५	१००.	२	३१.	०	०.२	१.८१	०	०.२	०.७
१.१.१.१०१	रा.प.तृतिय.प्रा.	२११११	जना	०	२.५७	२३.५८	१	२.५७	२५.	८	३१.	०	०.५९	५.४४	०	०.५९	०.३
१.३.१.१	निजामती कर्मचारीहरूको पोशाक खर्च	२११२१	जना	१२	०.२	१.८	१२	०.२	१००	१	५८	०	०	०	०	०	०
१.२.१.१२	स्थायी कर्मचारीको लागि स्थानीय भत्ता	२११३१	जना	१२	१.३५	१२.३४	१२	१.३५	१००.	६	५१.४	०	०.३२	२.९२	०	०.३२	१.
१.२.२.१	स्थायी कर्मचारीको महँगी भत्ता	२११३२	जना	१२	०.३१	२.८८	१२	०.३१	१००.	२	६१.	१३	०.०८	०.७२	१३	०.०८	०.७२
१.२.९.३४	कर्मचारी बैठक भत्ता	२११३९	पटक	१२	०.०९	०.८	१२	०.०९	१००.	१	९३.७५	१२	०.०२	०.२	१२	०.०२	०.२
१.२.१०.१	पाले पहरा भत्ता	२११३९	जना	३	०.०९	०.८४	२	०.०६	६५.	१	७०.	३	०.०२	०.२१	३	०.०२	०.२१
१.२.१३.१	प्रयोगशालामा कार्यरत कर्मचारीहरूको लागि जोखिम भत्ता वापतको रकम	२११३९	जना	२	०.२३	२.१	०	०.११	५०.	१	५९.	०	०.०६	०.५३	०	०.०६	०.२५
१.६.२.३	नयाँ नियुक्त हुने स्थायी कर्मचारीको योगदानमा आधारित निवृत्तभरण	२१२१२	जना	२	०.०५	०.४८	२	०.०५	१००.	०	९७.	०	०.०१	०.१२	०	०.०१	०.१२
१.६.४.१	कर्मचारीको योगदानमा आधारित बीमा कोष खर्च	२१२१३	जना	१३	०.०७	०.६३	०	०.०९	१००.	०	५३.	१३	०.०२	०.१६	१३	०.०२	०.१६
२.५.३.७७	फार्म सुरक्षा गार्ड (सेवा करार)	२२४११	सङ्ख्या	१	०.२८	२.५५	१	०.२८	१००.	०	२.५५	०	०.०७	०.६३	०	०.०७	०.६३
२.५.७.१	रिक्त रहेको सवारी चालक सेवा करार	२२४१३	सङ्ख्या	१	०.३७	३.३६	१	०.३७	१००.	३	९८.६	१	०.०९	०.८१	१	०.०९	०.८१
२.५.७.४	सेवा करारका कर्मचारीलाई चाडपर्व खर्च	२२४१३	सङ्ख्या	२	०.०७	०.६	२	०.०७	१००	१	१००	०	०	०	०	०	०
२.५.७.५	सेवा करारका कर्मचारीलाई पोशाक खर्च	२२४१३	सङ्ख्या	४	०.०७	०.६	४	०.०७	१००	०.६	१००	०	०	०	०	०	०
६	कार्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन खर्च																
२.१.२.१	विद्युत महशुल	२२१११	पटक	१०	०.३३	३	०.३३	०.०८	१००.	३	१००.	३	०.०८	०.७५	३	०.०८	०.७५
२.१.३.१	जारको पिउने पानी	२२१११	जार	१०	०.०७	०.६	१०	०.०७	१००.	६	१००.	१०	०.०२	०.१५	१०	०.०२	०.१५
२.१.६.१	टेलिफोन महसुल	२२११२	महिना	५	०.१	०.९६	०	०.१	१००.	१	८३.८५	१२	०.०३	०.२४	१२	०.०३	०.२४
२.१.७.१	ईमेल/इन्टरनेट/वेवसाइट महसुल	२२११२	महिना	१.३	०.०३	०.३२	१.३	०.०३	१००.	०	९३.	१२	०.०१	०.०८	१२	०.०१	०.०८
२.१.९.१	हुलाक/कुरियर खर्च	२२११२	पटक	१	०.०३	०.२४	१	०.०३	१००.	०	७.	१२	०.०१	०.०६	१२	०.०१	०.०६
२.२.२.२	पेट्रोल- दुई पाङ्ग्रे	२२२१२	लिटर	६०	०.११	१.०२	६०	०.११	१००.	०	३१.७	५८०	०.०३	०.२६	५८०	०.०३	०.२६
२.२.२.९	चार पाङ्ग्रे सवारी साधनको लागि ईन्धन	२२२१२	लिटर	१११०	०.२२	२	१११०	०.२२	१००.	२	८४.	२४०	०.०५	०.५	२४०	०.०५	०.५

क्र.सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			वित्तीय प्रगति		चौथो त्रैमासिक लक्ष्य			चौथो त्रैमासिक प्रगति		
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	प्रतिशत	खर्च	प्रतिशत	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	खर्च
२.२.२.३३	गाडी, मोटरसाइकलका लागि मोविल, गियर आयल, ब्रेक आयल, आदि	२२२१२	लिटर	३५४	०.०७	०.६४	०	०.	०.	०	०.	१२	०.०२	०.१६	०	०.	०.
२.३.१.१६	मोटरसाईकल मर्मत	२२२१३	पटक	४	०.०९	०.८	४	०.०९	१००.	१	८९.५	१	०.०२	०.२	१	०.०२	०.२
२.३.१.१८	पिक अप गाडी मर्मत	२२२१३	वटा	१	०.२२	२	१	०.२२	१००.	२	९७.५	१	०.०५	०.५	१	०.०५	०.५
२.९.२.९	सवारी साधन बीमा, नविकरण	२२२१४	सङ्ख्या	५	०.०८	०.७	५	०.०८	१००	१	७३	०	०	०	०	०	०
२.३.२.१	कम्प्यूटर/ल्यापटप मर्मत खर्च	२२२२१	वटा	८	०.०४	०.४	८	०.०४	१००.	०	७०.	२	०.०१	०.१	२	०.०१	०.१
२.३.२.३	जेनेरेटर मर्मत खर्च	२२२२१	वटा	१	०.०५	०.४८	०	०.	०.	०	०.	१	०.०१	०.१२	०	०.	०.
२.३.२.२७	फोटोकपि, प्रिन्टर, ईनभटर, स्कयानर मर्मत	२२२२१	पटक/ सङ्ख्या	८	०.०४	०.३६	०	०.०१	१००.	०	२८.	८	०.०१	०.०९	८	०.०१	०.०९
२.३.२.३३	कृषि औजार तथा मेसिनरी मर्मत	२२२२१	सङ्ख्या	२००	०.०५	०.४४	०	०.	०.	०	०.	५०	०.०१	०.११	०	०.	०.
२.३.२.३६	ट्राक्टर तथा पावर टिलर मर्मत	२२२२१	सङ्ख्या	७	०.१४	१.२८	०	०.	०.	०	०.	१	०.०३	०.३२	०	०.	०.
२.३.२.६९	पावर स्प्रेयर मर्मत	२२२२१	वटा	४	०.०३	०.३२	०	०.	०.	०	०.	१	०.०१	०.०८	०	०.	०.
२.३.२.७०	क्यामेरा तथा मल्टिमेडिया मर्मत	२२२२१	सङ्ख्या	२	०.०३	०.२७	०	०.	०.	०	०.	२	०.०१	०.०६	०	०.	०.
२.३.२.१६०	फर्निचर तथा झ्याल ढोका मर्मत	२२२२१	पटक	४	०.०७	०.६	०	०.	०.	०	०.	१	०.०२	०.१५	०	०.	०.
२.४.१.१	कार्यालयमा आवश्यक वार्षिक मसलन्द खरिद	२२३११	पटक	४	०.२	१.८	४	०.२	१००.	१	७९.६	१	०.०५	०.४५	१	०.०५	०.४५
२.४.१.२	पत्रपत्रिका तथा पुस्तिका खरिद	२२३११	महिना	१८	०.०२	०.१८	०	०.	०.	०	०.	३	०	०.०३	३	०	०.०३
२.४.१.८८	कार्यालयमा आवश्यक विल तथा कार्यालय सामग्री छपाई	२२३११	महिना	४	०.१	०.९२	४	०.१	१००.	१	८५.४३	१	०.०३	०.२३	१	०.०३	०.२३
२.४.२.७	कार्यालय समान तथा विभिन्न उत्पादन सामग्री ,विषादी, गोबर, मल, आदि ढुवानी)	२२३११	पटक	४	०.२२	२	४	०.२२	१००.	२	९७.	१	०.०५	०.५	१	०.०५	०.५
२.२.३.८	जेनेरेटरको लागि डिजेल	२२३१४	लिटर	२५०	०.०५	०.४५	२५०	०.०५	१००.	०.४५	१००.	२५०	०.०१	०.११	२५०	०.०१	०.११
२.२.३.१०	मिनीटिलरको लागि इन्धन	२२३१४	लिटर	३२८	०.०७	०.६	३२८	०.०७	१००.	१	८३.	८२	०.०२	०.१५	८२	०.०२	०.१५
२.२.३.११	पावर स्प्रेयर र लन मुवरको लागि इन्धन्	२२३१४	लिटर	२५०	०.०५	०.४५	२५०	०.०५	१००.	०.४५	१००.	२५०	०.०१	०.११	२५०	०.०१	०.११
२.२.३.१४	ग्याँस रिफिल	२२३१४	पटक	२६	०.०९	०.८	२६	०.०९	१००.	०.८	१००.	६	०.०२	०.२	६	०.०२	०.२
२.२.३.२६	पावर टिलरको लागि पेट्रोल	२२३१४	लिटर	२००	०.०४	०.३६	०	०.	०.	०.	०.	२००	०.०१	०.०९	२००	०.०१	०.०९

क्र.सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			वित्तीय प्रगति		चौथी त्रैमासिक लक्ष्य			चौथो त्रैमासिक प्रगति		
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	प्रतिशत	खर्च	प्रतिशत	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	खर्च
२.५.८.११	कार्यालय सहयोगी सेवा करार	२२४१३	जना	१	०.३३	३	१	०.३३	१००.	३	९८.	१	०.०८	०.७५	१	०.०८	०.७५
२.९.६.७	नियमित स्टाफ बैठकमा हुने चियापान खर्च	२२७११	महिना	१२	०.०५	०.४८	०	०.	०.	०	०.	३	०.०१	०.१२	३	०.०१	०.१२
२.९.९.२	अन्य अतिथी सत्कार खर्च	२२७११	पटक	२४	०.०५	०.४८	२४	०.०५	१००.	०	९२.	६	०.०१	०.१२	६	०.०१	०.१२
२.९.९.३	पुजा आजा खर्च	२२७११	पटक	४	०.०७	०.६४	४	०.०७	१००.	१	८९.	१	०.०२	०.१६	१	०.०२	०.१६
२.९.९.७	कार्यालय परिसर व्यवस्थापन (दुवो, फूल, बिरूवा आदि खरिद)	२२७११	पटक	४	०.०३	०.२४	४	०.०३	१००.	०	४५.	१	०.०१	०.०६	१	०.०१	०.०६
२.९.९.१२	विभिन्न सूचना, शुभकामना सन्देश प्रकासन तथा प्रशारण	२२७११	पटक	४	०.०५	०.४८	४	०.०५	१००.	०	५६.	१	०.०१	०.१२	१	०.०१	०.१२
७	अनुगमन तथा निरीक्षण खर्च																
२.८.१.१०४४	स्याउ र ओखरको क्रप कटिङ्गको लागि अनुगमन/भ्रमण खर्च (पाँच पाँच ठाउँको क्रप कटिङ्ग गरी औषत निकाल्ने र रिपोर्ट समेत तयार गर्ने)	२२६११	पटक	१०	०.१	०.९	१०	०.१	१००.	१	९८.	०	०	०	०	०	०
२.८.१.१२१	व्यावसायिक तरकारी पकेट क्षेत्रमा प्राविधिक सेवा पुर्याउने	२२६११	पटक	८	०.१७	१.६	८	०.१७	१००.	२	९९.२५	२	०.०४	०.४	२	०.०४	०.४
२.८.१.१२२	केन्द्रको प्रभाव क्षेत्र अन्तर्गतका फलफूल नर्सरी/तरकारी बिउ उत्पादन आदि कार्यको लागि कार्यक्रम अनुगमन/भ्रमण खर्च	२२६११	पटक	४	०.१	०.९	४	०.१	१००.	१	९९.२५	१	०.०३	०.२३	१	०.०३	०.२३
२.८.१.१२३	केन्द्रको प्रभाव क्षेत्र अन्तर्गतका विभिन्न गोष्ठी/सेमिनार/जर्मप्लाज्म सङ्कलन आदि कार्यको लागि कार्यक्रम अनुगमन/भ्रमण खर्च	२२६११	पटक	४	०.०७	०.६८	४	०.०७	१००.	१	९१.	१	०.०२	०.१८	१	०.०२	०.१८
२.८.१.९९०	व्यावसायिक फलफूल बगैंचा तथा नमुना पकेट क्षेत्रमा प्राविधिक सेवा पुर्याउने	२२६११	पटक	८	०.०९	०.८२	८	०.०९	१००.	१	८६.	२	०.०२	०.२२	२	०.०२	०.२२
२.८.१.९९१	फार्मको शाखा कार्यालय/सेटलाईट युनिट स्थापनाको लागि अनुगमन/भ्रमण	२२६११	पटक	१२	०.१३	१.२	१२	०.१३	१००.	१	९७.	३	०.०३	०.३	३	०.०३	०.३
२.८.१.९९२	समस्या समाधानार्थ प्राविधिक अनुगमन	२२६११	पटक	८	०.०९	०.८	८	०.०९	१००.	१	९९.	२	०.०२	०.२	२	०.०२	०.२

क्र.सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			वित्तीय प्रगति		चौथी त्रैमासिक लक्ष्य			चौथो त्रैमासिक प्रगति		
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	प्रतिशत	खर्च	प्रतिशत	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	खर्च
२.८.२.१०	सरुवा भएर जाँदाको भ्रमण खर्च (आन्तरिक भ्रमण)	२२६१२	पटक	४	०.०९	०.८	२	०.०६	५०.	१	९१.	१	०.०२	०.२	१	०.०२	०.२
२.८.२.१२९	बजेट तर्जुमा कार्यक्रम, प्रगति समिक्षा तथा केन्द्रीय गोष्ठीमा भाग लिने (आन्तरिक भ्रमण)	२२६१२	पटक	४	०.१५	१.४	४	०.१५	१००.	१	९४.	१	०.०४	०.३५	१	०.०४	०.३५
२.८.२.३१९	कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा सञ्चालनका लागि भ्रमण खर्च	२२६१२	पटक	८	०.१	०.९६	८	०.१	१००.	१	६८.	२	०.०३	०.२४	२	०.०३	०.२४
९	पूँजीगत कार्यालय व्यवस्थापन खर्च																
२.३.९.१	कार्यालय भवन मर्मत तथा रङ्गरोगन	२२२३१	सङ्ख्या	४	०.२२	२	४	०.२२	१००.	२	१००.	१	०.०५	०.५	१	०.०५	०.५
११	कार्यक्रम खर्च (फलफूल जात दर्ता, संरक्षण र प्रवर्द्धन)																
२.७.३.५७२	तरकारीको जर्मप्लाज्म संरक्षण सम्वर्द्धन	२२५२१	सङ्ख्या	८	०.१७	१.६	८	०.१७	१००.	१.६	१००.	२	०.०४	०.४	२	०.०४	०.४
२.७.३.५७३	स्याउका जातहरूको जातीय संरक्षण/सम्वर्द्धन	२२५२१	सङ्ख्या	४०	०.२७	२.५	४०	०.२७	१००.	३	१००.	१०	०.०५	०.५	१०	०.०५	०.५
२.७.३.५७४	हिउँदे फलफूलका मुख्य जातहरूको माउबोटको संरक्षण/ सम्वर्द्धन	२२५२१	सङ्ख्या	१२	०.२७	२.५	१२	०.२७	१००.	२	९२.	३	०.०५	०.५	३	०.०५	०.५
२.७.३.५८९	फिल्ड जिन बैंक (Field gene bank) का लागि स्थानीय जातीय जर्मप्लाजम सङ्कलन, संरक्षण तथा सम्वर्द्धन (फलफूल ४, तरकारी २, मसला बाली २, डालेचुक-१)	२२५२१	सङ्ख्या	९	०.१६	१.५	९	०.१६	१००.	२	१००.	९	०.०३	०.३	९	०.०३	०.३
२.७.१५.२९७३	फार्मभित्र रहेका फलफूल आनुवांशिक स्रोतहरूको जातीय चारित्रिकरणका लागि तथ्याङ्क लिई अभिलेख राख्ने	२२५२२	सङ्ख्या	३	०.०३	०.२६	०	०.	०.	०	०.	०	०.०१	०.०५	०	०.०१	०.०५
१३	कार्यक्रम खर्च (नियमित)																
२.७.५.१८	वार्षिक प्रगति पुस्तिका प्रकासन	२२५२२	पटक	१	०.०९	०.८	१	०.०९	१००.	०.६	७५.	०	०.०२	०.२	०	०.०२	०.२
२.७.२५.१००	केन्द्रमा फार्म दिवस मनाउने तथा उत्कृष्ट कर्मचारी र कृषकलाई पुरष्कृत गर्ने	२२५२२	पटक	१	०.१६	१.५	१	०.१६	१००.	१.५	१००.	०	०.०४	०.३६	०	०.०४	०.३६

क्र.सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			वित्तीय प्रगति		चौथी त्रैमासिक लक्ष्य			चौथो त्रैमासिक प्रगति		
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	प्रतिशत	खर्च	प्रतिशत	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	खर्च
२.७.२५.१८५४	फार्मको शाखा कार्यालय/सेटलाईट युनिट स्थापनाको लागि व्यवस्थापन खर्च	२२५२२	पटक	१२	०.१७	१.५३	१२	०.१७	१००.	१	८४.	३	०.०४	०.३९	३	०.०४	०.३९
२.७.२५.१८५३	कृषि पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि स्याउ टिप्ने खाने १ हप्ते मेला उत्सव	२२५२२	पटक	१	०.०२	०.२१	०	०.	०.	०	०.	०	०.०१	०.०६	०	०.०१	०.०६
१४	बिरूवा उत्पादन तथा बिक्री वितरण योजना अर्थात उद्देश्य-१													०			०
२.७.२.७४७	टिस्युकल्चर ल्यावको लागि रसायन तथा अन्य सामग्री खरिद	२२५२१	पटक	१	०.२२	२	१	०.२२	१००	२	९९.२५	०	०	०	०	०	०
२१	प्रयोगशाला सञ्चालन तथा प्राविधिक सेवा													०.२१			०.२१
२.३.२.२४१	टिस्यु कल्चर प्रयोगशालामा उपयोग हुने औजार उपकरण मर्मत सम्भार	२२२२१	पटक	२०	०.०४	०.४	०	०.	०.	०	०.	५	०.०१	०.१	५	०.०१	०.१
२.५.१०.१०५	टिस्युकल्चर ल्यावमा काम गर्ने प्राविधिकलाई एप्रोर्न, बुट, पञ्जा, चश्मा, आदि खरिद	२२४१९	सेट	४	०.०५	०.४५	०	०.	०.	०	०.	१	०.०१	०.११	१	०.०१	०.११
२.६.२.६८	टिस्युकल्चर ल्याव सञ्चालन सम्बन्धी सीप विकास	२२५११	सङ्ख्या	१	०.०३	०.२५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२३	कार्यक्रम खर्च (कर्मचारी क्षमता विकास)																
२.६.४.१४३३	स्थानीय तह, प्रदेश तथा सङ्घमा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई उच्च घनत्वमा स्याउ खेती सम्बन्धी तालिम	२२५१२	पटक	१	०.४६	४.२५	१	०.४६	१००.	३	७३.७	०	०.१२	१.०७	०	०.१२	१.०७
२.६.४.१४३६	स्थानीय तह, प्रदेश तथा सङ्घमा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई ओखर खेती सम्बन्धी तालिम	२२५१२	पटक	१	०.४६	४.२५	१	०.४६	१००.	४.२५	१००.	०	०.१२	१.०७	०	०.१२	१.०७
२.६.४.१४३५	स्थानीय तह, प्रदेश तथा सङ्घमा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई प्लान्ट प्रोपागेसन तथा नर्सरी म्यानेजमेन्ट सम्बन्धी तालिम	२२५१२	पटक	१	०.४६	४.२५	१	०.४६	१००.	३	७१.	०	०.१२	१.०७	०	०.१२	१.०७
२४	कार्यक्रम खर्च (प्रयोगशाला सञ्चालन तथा व्यवस्थापन)													२.७२			२.७२

क्र.सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			वित्तीय प्रगति		चौथी त्रैमासिक लक्ष्य			चौथो त्रैमासिक प्रगति		
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	प्रतिशत	खर्च	प्रतिशत	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	खर्च
शश	टिस्युकल्चर प्रयोगशाला सञ्चालनको लागि अधिकृतस्तरको कर्मचारी सेवा करार	२२४११	जना	१	०.५६	५.१	१	०.५६	१००.	५.१	१००.	०	०.१४	१.२६	०	०.१४	१.२६
२.७.२.६६९	फलफूल प्रशोधनशाला सञ्चालन र बिक्री (ब्राण्डी, साईडर, वाईन उत्पादन तथा बिक्री)	२२५२१	लिटर	३४००	१.८५	१७	३४२४	१.८५	१००	१७	१००.	३००	०.११	१	३००	०.११	१
२.७.२.६७०	स्याउ तथा खुर्पानी/चिलीको जाम र सुकुटी उत्पादन तथा बिक्री (जाम-२०० के.जी., सुकुटी-११० के.जी.)	२२५२१	के.जी.	३१०	०.३१	२.८	४४९	०.३१	१००	२.८	१००.	३०	०.०४	०.४	३०	०.०४	०.४
२.७.७.३७४	टिस्युकल्चर ल्यावको काम/अध्ययनहरूको प्रतिफल लक्ष्य (Output) तथा अभिलेखिकरण (रिपोर्ट तयार)	२२५२२	पटक	५	०.०२	०.२१	०	०.	०.	०	०.	५	०.०१	०.०६	५	०.०१	०.०६
२५	कार्यक्रम खर्च (किसान/उद्यमी लक्षित क्षमता विकास, सेवा प्रवाह र सहयोग)																१.२६
२.७.५.८५४	ओखर खेती प्रविधि सम्बन्धी प्राविधिक पुस्तिका प्रकासन	२२५२२	प्रति	५००	०.०७	०.६८	५००	०.०७	१००.	१	७५.	०	०.०२	०.१७	०	०.०२	०.१३
२.७.५.८५५	तरकारीको बीउ उत्पादन सम्बन्धी प्राविधिक पुस्तिका प्रकासन	२२५२२	प्रति	५००	०.०७	०.६८	५००	०.०७	१००.	१	७४.	०	०.०२	०.१७	०	०.०२	०.१३
२.७.५.८५६	तन्तु प्रजनन् प्रविधि सम्बन्धी प्राविधिक पुस्तिका प्रकासन	२२५२२	प्रति	५००	०.०७	०.६८	५००	०.०७	१००.	१	७५.	०	०.०२	०.१७	०	०.०२	०.१३
२.७.५.८५७	स्याउका मुख्य रोगहरू र कीराहरू व्यवस्थापन सम्बन्धी रङ्गिन फोल्डर प्रकासन	२२५२२	प्रति	२५००	०.०६	०.५१	२५००	०.०६	१००.	०	७४.	०	०.०१	०.१२	०	०.०१	०.१२
२.७.५.८५८	ओखर खेती सम्बन्धी पोष्टर प्रकासन	२२५२२	प्रति	१०००	०.०७	०.६८	१०००	०.०७	१००.	१	७३.	०	०.०२	०.१७	०	०.०२	०.१३
२.७.५.८५९	स्याउका जातिय विशेषताहरू सहितको पोष्टर प्रकासन	२२५२२	प्रति	१०००	०.०७	०.६८	१०००	०.०७	१००.	१	७५.	०	०.०२	०.१७	०	०.०२	०.११
२.७.७.९३	मुस्ताङ जिल्लाका विभिन्न स्थानहरूमा प्लान्ट क्लिनिक सञ्चालन	२२५२२	सङ्ख्या	४	०.०७	०.६८	४	०.०७	१००.	१	७५.	१	०.०२	०.१७	१	०.०२	०.१३
२.७.१५.२१३१	उच्च घनत्वमा स्याउ खेती सम्बन्धी पोष्टर प्रकासन	२२५२२	सङ्ख्या	१०००	०.०६	०.५१	१०००	०.०६	१००.	०	७४.	०	०.०१	०.१२	०	०.०१	०.१

क्र.सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			वार्षिक प्रगति			वित्तीय प्रगति		चौथी त्रैमासिक लक्ष्य			चौथो त्रैमासिक प्रगति		
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	प्रतिशत	खर्च	प्रतिशत	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	खर्च
२६	कार्यक्रम खर्च (स्रोत बिरूवा उत्पादन तथा बिक्री वितरण)																
२.७.१.९२१	वगैचा व्यवस्थापनको लागि प्रुनिङ्ग स १२, सिकेचर १२, कोदालो १०, कुटो २१, फरूवा ५, रेक १० खरिद	२२५२१	सङ्ख्या	७०	०.०९	०.८४	७०	०.०९	१००.	०.८४	१००.	०	०	०	०	०	०
२.७.२.५४३	फार्मभित्र कम्पोष्ट मल खरिद तथा तयारी	२२५२१	मे .टन	२०	०.८७	८	२०	०.८७	१००	८	१००.	५	०.२२	२			
२.७.३.४६६	क्रेव एप्पलको बीउ सङ्कलन तथा बिक्री वितरण	२२५२१	के.जी.	१२	०.०९	०.८	६	०	५०	१	९९	०	०	०	०	०	०
२.७.३.४६८	आलुको वेसिक बीउ उत्पादन तथा बिक्री वितरणको लागि ज्यामी ज्याला तथा अन्य उत्पादन सामग्री	२२५२१	के.जी.	४४००	०.२८	२.५६	६०९९.०३	०.२८	१००	२.५६	१००	०	०	०	०	०	०
२.७.३.४७३	बगैंचाभित्र अन्तरबाली प्रदर्शन कार्यक्रम (ताजा तरकारी उत्पादन तथा बिक्री (काउली, बन्दा, ब्रोकाउली, सिमी, केराउ, गोलभेडा, प्याज, खुर्सानी, भाण्टा, जुकिनी)	२२५२१	सङ्ख्या	१०	०.३६	३.३	१०	०.३६	१००.	३.३	१००.	३	०.११	१.०५	३	०.११	१.०५
२.७.३.५७०	पुरानो बगैंचाभित्र फलफूल बिरूवा पुन रोपण तथा ग्याप फिलिङ	२२५२१	सङ्ख्या	५०	०.०५	०.५	५०	०.०५	१००	०.५	१००	०	०	०	०	०	०
२.७.३.५८८	तरकारीको बेर्ना उत्पादन तथा बिक्री वितरणको लागि ज्यामी ज्याला, तरकारी बीउ तथा अन्य उत्पादन सामग्री	२२५२१	सङ्ख्या	२७५०००	०.३३	३.०३	४३४९३८	०.०२	१००.	३.०३	१००.	१००००	०.०६	०.५८	१००००	०.०६	०.५८
ख) चालु खर्च कार्यक्रमको जम्मा:				२१३४७६.३	२५.२१	२३१.८८	४५४४०४	२२.१	७१.५६	१९६६१	७.८	१२१११	५.३८	४१.४७	१२५८७२	५.०५	३७.६५
कूल जम्मा खर्च				४५४६६१.३	१००.०३	११७.३७	५०७२८५	८४.३१	१६१.२६	११११०	१८.४६	११०७८२	३३.४	३०६.५१	११०७८२	३३.१	२१४.६५

निकासा तथा खर्च विवरण:	निकासा तथा खर्च विवरण:
बजेट रू. ६,८५,४९,०००	बजेट रू. २,३१,८८,०००
जम्मा खर्च: रू. ५,४९,९७,०००	जम्मा खर्च: रू. १,६७,९७,०००

भारित प्रगति प्रतिशत: ८४.३८ एकमुष्ट कूल प्रगति: ८४.३८

३.२ आ.व. २०८१/०८२ मा सञ्चालित कार्यक्रमहरूको संक्षिप्त प्रगति

यस आर्थिक वर्षमा काम सुरु गरी सम्पादन गरिएका कायक्रमहरूको विस्तृत विवरण तपसिल अनुसार छन्।

अ) पूँजीगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू

१.१ केन्द्रको डि ब्लकमा भएको क्वाटरमा पाली छाना र पिंढी बनाई व्यवस्थित बनाइएको।

१.२ बिरूवा उत्पादको लागि परानो सेलार स्टोर मर्मत गरी ब्यालसिङ्ग हाउस बनाउने कार्य भएको।

१.३ भर्मिकम्पोष्ट मल उत्पादन युनिट निर्माण कार्य गरिएको।

१.४ उच्च घनत्वमा स्याउ बगैंचाको सपोर्टिङ्ग तथा ट्रेलेसिङ्ग सिस्टम मर्मत तथा व्यवस्थापन कार्य भएको।

१.५ कर्मचारी आवासको लागि सोलार हिटर खरिद तथा जडान कार्य गरिएको।

१.६ कृष्ण गण्डकीले कटान गरेको किनारमा पक्की तटबन्ध निर्माण।

आ) चालु खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू

१. बीउ/बेर्ना, बिरूवा उत्पादन तथा बिक्री वितरण आयोजना

१.१ फलफूल बिरूवा बिक्री वितरण

गत वर्ष कलमी गरी तथा बिजुबाट हुर्काइएका विभिन्न जातका फलफूल बिरूवाहरू यस आ.व. मा २७,२०० गोटा बिक्री वितरण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा तपसिल अनुसार बिक्री वितरण गरी लक्ष्यभन्दा बढी प्रगति हासिल गरिएको छ। यस केन्द्रले मुस्ताङको बिरूवाको मागलाई बिगत वर्षहरूदेखि पूर्ति गराउँदै आएको छ भने अन्य जिल्लाहरूलाई समेत फलफूल बिरूवा उपलब्ध गराई रहेको छ। यस वर्ष बिक्री गरिएका बिरूवाहरूको विवरण तपसिल अनुसार छ ।

तालिका नं. १ फलफूल बिरूवा बिक्री वितरण

बिरूवाको किसिम	मुस्ताङ	म्याग्दी	डोल्पा	बागलुङ	मनाङ	पर्वत	रोल्पा	अन्य जिल्ला	जम्मा
स्याउ कलमी	३०८२	६००		१०००	३०५४	५८३		२४४८	१०७६७
आरु कलमी	१५				१०			६	३१
आरुबखडा कलमी	५०			२०	३०			४०	१४०
खुर्पानी कलमी	५०	१०		२०	२५			८	११३
नास्पाती कलमी	७०				२०			७६	१६६
ओखर बिजु	१२५	२५०		१७००	१००			९८	२२७३
ओखर कलमी	२०५			१५०	१५८			१०४	६१७
अङ्गुर कटिङ	८५		५०	३०		९३		२६	२८४
कागजी बदाम	२०९	१०	१७	४३		८६		१३६	५०१
जम्मा	**३८९१**	**८७०**	**६७**	**२९६३**	**३३९७**	**७६२**		**२९४२**	**१४८९२**

१.२ फलफूल बिरूवा उत्पादन

यस वर्ष कलमी र बिजु बिरूवा उत्पादनको लागि गत आ.व. मा बीउ रोपी उमारी हुर्काइएका विभिन्न किसिमका फलफूल बिरूवा उत्पादन गर्ने लक्ष्य २७,२०० रहेकोमा लक्ष्य अनुसार प्रगति हाँसिल हुन नसके तापनि बिरूवाहरूको स्याहार सम्भार गर्ने कार्य जारी रहेको छ।

तालिका नं. २ फलफूल बिरूवा उत्पादन

क्र.सं.	फलफूलको किसिम	जात	कलमी गएको सङ्ख्या
१	स्याउ कलमी	गोल्डेन डेलिसियस	१२१००
		रिचारेड डेलिसियस	
		रोयल डेलिसियस	
		रेड डेलिसियस	
		फुजी	
		नवामी र अन्ना (लो चिलिङ)	०
२	आरु कलमी	पेरिग्रीन	५०
३	आरुबखडा कलमी	मिथ्ले	१६०
४	खुर्पानी कलमी	सकरपारा	१४०
५	नास्पती कलमी	रेड बार्टलेट	२००
		फर्पिङ, सिन्को र होसुई	
६	कागजीबदाम(कलमी)	नेप्लसअल्ट्रा	३००
७	कागजीबदाम(बिजु)	नेप्लसअल्ट्रा	३११
८	अङ्गुर कटिङ	हिमरड स्टुबेन	२१००
९	ओखर (बिजु)		२५००
१०	ओखर (कलमी)		७००
	जम्मा		**१८५६१**

१.३ फलफूल रुटस्टक बिरूवा उत्पादन

यस केन्द्रमा उत्पादन गरिने विभिन्न फलफूलका कलमी बिरूवाहरूका लागि आवश्यक पर्ने रुटस्टक बिरूवाहरू जस्तै क्रेव एप्पल/मयल/आरु/चिली आदिको लक्ष्य ९८५०० भएकोमा लक्ष्य अनुरूपनै रुटस्टकहरू नर्सरीमा स्याहार सम्भार गर्ने काम भइरहेको छ ।

१.४ क्रेब एप्पलको बीउ सङ्कलन तथा बिक्री वितरण

यस केन्द्रले विगत वर्षहरू देखिनै विभिन्न फार्म, केन्द्र तथा निजी नर्सरीहरूलाई क्रेब एप्पलको बीउ उपलब्ध गराउँदै आएको छ सोही अनुसार यस वर्ष पनि १२ के.जी. क्रेब एप्पलको बीउ सङ्कलन गरी बिक्री गर्ने लक्ष्य अनुसार तपसिलको परिमाणमा बीउ बिक्री वितरण गरी लक्ष्य नजिकको प्रगति हासिल गरेको छ।

तालिका नं. ३ क्रेब एप्पलको बीउ बिक्री विवरण

क्र.सं.	बीउ लाने कार्यालयको नाम	बिक्री परिमाण (के.जी)	कैफियत
१	विभिन्न कृषि ज्ञान केन्द्रहरू बागवानी केन्द्रहरू र निजी नर्सरीहरू	३.५०	
२	केन्द्रमा रूटस्टक उत्पादनको लागि प्रयोग	५.५	

१.५ तरकारी बालीको बीउ उत्पादन तथा बिक्री वितरण

यस केन्द्रमा विगत लामो समयदेखि विभिन्न तरकारीको प्रजनन तथा स्रोत बीउ उत्पादन गर्दै हालसम्म यस कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिँदै आएको छ। यस आ.व. मा विभिन्न तरकारीको बीउ ६६० के.जी. उत्पादन गरी बिक्री वितरण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ६४५ के.जी. बिक्री वितरण गरिएको छ। यस केन्द्रमा हाल रायो (मार्फा चौडापात), मुला (टोकीनासे), बन्दा (कोपनहेगन मार्केट), गाँजर (नान्टीस फोर्टे), स्वीसचार्ड (सुसाग) तथा सलगम (पर्पल टप) को बीउ उत्पादन गरी बिक्री वितरण गर्ने काम भएको छ।

तालिका नं. ४ तरकारी बीउ उत्पादन तालिका

तरकारीको किसिम	जात	लगाएको क्षेत्रफल व.मी.	बीउ छरेको मिति	बेर्ना/जरा सारेको मिति	बाली काटेको मिति	जम्मा उत्पादन के.जी
रायो	मार्फा चौंडापात	३६८६.१	२०८१/०४/१८	२०८१/०५/२४	२०८२/०३/१०	२२९
मूला	टोकीनासे	६८५.७१	२०८१/०५/१५	२०८१/०८/२१	२०८२/०३/२३	८०
गाँजर	नान्टिस	५७२.३	२०८१/०३/१९	२०८१/०८/१०	२०८२/०४/१७	३०
बन्दा	कोपनहेगन	७४०.८	२०८१/०३/२६	२०८१/०४/२६	२०८२/०३/१२	७५
स्वीसचार्ड	फोर्डहुक ज्यान्ट	६५०	२०८१/०३/२६	२०८१/०४/२८	२०८२/०४/१४	८७
सलगम	पर्पलटप		२०८१/०५/१८	२०८१/०८/१५	२०८२/०२/२०	१०
धनिया	मार्फा स्थानीय	२४२	२०८१/०८/१२	-	२०८२/०३/१६	२९
	जम्मा					**५४०**

तालिका नं. ५ तरकारीको बीउ बिक्री वितरण तालिका

क्र.सं.	बीउ बिक्री भएको बाली	जात	बिक्री परिमाण के.जी	कैफियत
१	रायो	मार्फा चौडापात	२२९.७९	
२	मुला	टोकीनासे	९१.४३	
३	गाँजर	नान्टिस	७३.१५	
४	स्वीसचार्ड	फोर्डहुक ज्यान्ट	८४.३४	
५	सलगम	पर्पलटप	६७.८२	
६	बन्दा	को.हे. मार्केट	५१.३०	
७	धनियाँ	मार्फा स्थानीय	३४.१८	
	अन्य विविध	सिमि, केराउ दाना	१३	
	जम्मा तरकारी बीउ बिक्री		६४५.०० के.जी.	
	आलुबीउ	कार्डिनल	.के.जी ६०९९.२७	
	जम्मा		**६७४४.२७ के.जी.**	

१.६. तरकारी बेर्ना उत्पादन तथा बिक्री वितरण

धेरै चिसो तापक्रम जसमा सजिलै बेर्ना उत्पादन गर्न नसकिने भएकोले कृषकलाई यस केन्द्रमा भएको भौतिक सुविधाहरू (सिसाघर, प्लाष्टिक टनेल/ट्रेन्च) प्रयोग गरी फागुनको चिसो समयमा बेर्ना तयारी गरी बैशाख/जेठ/असार महिनामा कृषकस्तरमा बेर्ना बिक्री वितरण गरिन्छ। यस कार्यक्रम अन्तर्गत पिरो खुर्सानी तथा भेडे खुर्सानी, प्याज, गोलभेडा, काँक्रो, जुकिनी फर्सी, भण्टा, काउली, बन्दा आदिका बेर्नाहरू उत्पादन तथा बिक्री गर्ने लक्ष्य २,७५,००० रहेकोमा २७०९९४ गोटा उत्पादन गरी बिक्री वितरण गरिएको छ।

तालिका नं. ६ तरकारीको बेर्ना उत्पादन तथा बिक्री

क्र.सं.	तरकारीको किसिम	जात	जम्मा बिक्री सङ्ख्या
१	काउली (वर्णशङ्कर)	स्नो क्राउन, स्नो मिष्टिक	१३९३०
२	बन्दा (वर्णशङ्कर)	ग्रिन कोरोनेट	३१३५८
३	रायो	मार्फा चौडा पात	१०००
४	प्याज	रेड क्रियोल	३३८५६०
५	गोलभेडा (वर्णशङ्कर, ओ.पी.)	सृजना, रुची र ओ.पी. जातहरू	२०३३५
६	भण्टा	मायालु ५५५	६३३
७	कांक्रो (वर्णशङ्कर)	भक्तपुर स्थानीय	१३१६
८	खुर्सानी पिरो (वर्णशङ्कर)	कर्मा ७४७	८५४६
९	जुकिनी	Cheongma Zucchini	१८९८
१०	ब्रोकाउली	सेन्टाउरो, ग्रीन स्प्राउटिङ	५१८०
११	लौका		०
१२	भेडे खुर्सानी		१०६३०
	जम्मा		**४३३७१२**

१.७ आलुको वेसिक बीउ उत्पादन तथा बिक्री वितरण

जिल्लाका कृषकहरूलाई रोगमुक्त आलु बीउ उपलब्ध गराउने उद्देश्य अनुरूप यस केन्द्रले राष्ट्रिय आलु बाली विकास कार्यक्रमबाट प्रि-वेसिक बीउ आलु ल्याई केन्द्रमा विभिन्न पुस्ताको बीउ आलु उत्पादन गरी कृषक स्तरमा वेसिक बीउ बिक्री गर्ने उद्देश्य लिई यो कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको हो। स्थानीय आलुको बढी प्रयोग हुने भएता पनि उक्त आलु ८/९ महिनामा मात्र तयार हुने हुनाले जिल्लाका कृषकहरूले छिटो उत्पादन हुने उन्नत जातको बीउहरू प्रयोग गर्न थालेका छन्। सोही मागलाई पूर्ति गर्न यस केन्द्रले कार्डिनल जातको आलु बीउ उत्पादन गरी बिक्री वितरण गर्दै आएको छ। आलुको बीउ ४४०० के.जी. उत्पादन गरी बिक्री गर्ने लक्ष्य रहेकोमा यस अवधिसम्ममा ६०९९.२७ के.जी. आलुको वेसिक बीउ बिक्री गरिएको छ।

१.८ तन्तु प्रजनन प्रयोगशालाबाट विभिन्न परीक्षण तथा अनुसन्धानद्वारा उत्पादित बिरूवा सङ्ख्याको विवरण

आ.व.	बिरूवाको जात	प्राइमरी हार्डेनिङ गरिएको बिरूवा सङ्ख्या	सेकेन्डरी हार्डेनिङ गरिएको बिरूवा सङ्ख्या	फिल्डमा लगाइएको बिरूवा सङ्ख्या	कैफियत
२०८१/८२	M9, MM111, G16	१५००	३३००	४०००	

२. फलफूल बगैँचा स्याहार सम्भार तथा नर्सरी व्यवस्थापन आयोजना

२.१ फलफूल बगैँचा स्याहार सम्भार

यस केन्द्रमा रहेका फलफूलका बगैँचाहरूको स्याहार सम्भार ६ हेक्टर गर्ने लक्ष्य रहेकोमा लक्ष्य अनुसार प्रगति हाँसिल गरिएको छ भने कार्यालय परिसर तथा अन्य ब्लकहरूमा फूल बिरूवाहरू रोप्ने तथा स्याहार सम्भार गर्ने काम भइरहेको छ। केन्द्रको विभिन्न ब्लकहरूमा रहेको बगैँचाहरूमा बोटहरूको सङ्ख्या २५३० रहेको छ। बगैँचाको व्यवस्थापन तपसिल अनुसार गरिएको छ।

तालिका नं. ७ बगैँचामा गरिएका कृषि कर्महरू

क्र.सं.	कार्यहरू	काम गर्ने समय	क्र.सं.	कार्यहरू	काम गर्ने समय
१	काटछाँट	मङ्सिरदेखि माघ	५	बोर्डोपेष्ट/पेन्ट लगाउने	काटछाँटको लगत्तै
२	रोगकीरा नियन्त्रण	आवश्यकता अनुसार	६	घाँसपात काट्ने	जेठदेखि असोज
३	सिंचाइ	आवश्यकता अनुसार	७	ताजा फलफूल बिक्री	जेठदेखि मङ्सिर
४	सकरहरू हटाउने	बैशाखदेखि असोज	८	गोडमेल तथा मलखाद	माघदेखि भदौ

२.२ पुरानो बगैँचाभित्र फलफूल बिरूवा पुनः रोपण ग्याप फिलिङ्ग (Gap filling/ Replanting)

धेरै पुराना बोटहरू मर्दै जान लागेको हुँदा उक्त स्थानमा नयाँ बगैँचा स्थापनाको लागि ५० सङ्ख्यामा फलफूलका बिरूवा रोप्ने लक्ष्य रहेकोमा तपसिल अनुसार यस आ.व. मा केन्द्रको ए,बि,सि र डि ब्लकमा ग्याप फिलिङ गरी विभिन्न जातको फलफूल बिरूवा रोप्ने काम सम्पन्न भएको छ। रोपिएका बिरूवाहरू तपसिल अनुसार छन् ।

तालिका नं. ८ पुरानो बगैँचाभित्र बिरूवा पुनः रोपण तथा ग्याप फिलिङ्ग

क्र.सं.	फलफूलको किसिम	जात	रोपिएको सङ्ख्या	कैफियत
१	स्याउ	रोयल डेलिसियस	१२०	
२	आरु	पेरी	१५	
३	कागजी बदाम	नेप्लस अल्ट्रा	१२	
	जम्मा		**१४७**	

२.३ कम्पोष्ट मल तयारी

यस केन्द्रको १७५ रोपनी जमिन मध्ये करिब १४० रोपनी जमिनमा फलफूल बगैँचा र नर्सरी, तरकारी बीउ उत्पादन र नर्सरी, ताजा तरकारी उत्पादन गरिँदै आएकोमा उक्त खेती गरिने जमिनको लागि आवश्यक पर्ने मलखादको लागि यस आर्थिक वर्षमा ४० मे. टन कम्पोष्टमलको लक्ष्य रहेकोमा ४१ मे. टन मल तयारी गर्ने कार्य गरिएको छ।

३. जातीय/जैविक जर्मप्लाज्म सङ्कलन, संरक्षण तथा सम्वर्द्धन आयोजना

३.१ स्थानीय जातीय जर्मप्लाज्म सङ्कलन, संरक्षण सम्वर्द्धन

यस केन्द्रमा स्थानीय जातिय जर्मप्लाज्म सङ्कलन संरक्षण कार्यक्रम अन्तर्गत लक्ष्य ९ रहेकोमा फलफूल-४, तरकारी-२, मसला बाली-२, डालेचुक-१ को गरी जम्मा ९ वटा बालीको संरक्षण गरी लक्ष्य अनुसार प्रगति हाँसिल गरिएको छ ।

तालिका नं. ९ जर्मप्लाज्म सङ्कलन सम्वर्द्धन

क्र.सं.	फलफूल बालीमा संरक्षण गरिएका जातहरू	तरकारी बालीमा संरक्षण गरिएका जातहरू	मसला बालीमा संरक्षण गरिएका जातहरू	डालेचुक बालीमा संरक्षण गरिएका जातहरू
१	आरु-खल्या	मुला-घेनालपु	जिम्बु/लिम्बु	तोरा/चिची
२	आरु-कोकली	मुला-फुर्तोलपु	भोटे लसुन	
३	ओखर-स्थानीय	स्थानीय धनियाँ		
४	खुर्पानी-स्थानीय चिली			

यस केन्द्रमा उत्पादन गरिने विभिन्न ८ किसिमका तरकारीहरूको बीउको पैतृक गुणस्तर कायम राख्न केज (जाली) भित्र बीउ उत्पादन गरी पाकेको बाली भित्र्याउने कार्य जारी रहेको छ। यस केन्द्रमा सम्वर्द्धन गरिने विभिन्न ८ वटा तरकारी बालीको विवरण तपसिल अनुसार रहेको छ ।

तालिका नं. १० तरकारीको जर्मप्लाज्म विवरण

क्र.सं.	बाली	जात	कैफियत
१	रायो	मार्फा चौडा पात	स्थानीय लसुन र धनियाँ पनि सुरु गरिएको
२	मुला	टोकीनासे	
३	गाँजर	नान्टीस	
४	स्वीसचार्ड	सुसाग	
५	बन्दा	कोपन हेगन मार्केट	
६	सलगम	पर्पल टप	

४. प्रविधि अध्ययन, परीक्षण, मूल्याङ्कन तथा प्रदर्शन आयोजना

४.१ स्याउको पेपरी बार्क र जरा कुहिने रोग व्यवस्थापन कार्यक्रम

केन्द्रमा रहेका स्याउको वोटमा लाग्ने पेपरी वार्क र जरा कुहिने रोग व्यवस्थापन गर्न उचित विषादी एवम् समय कुन प्रभावकारी हुन्छ भनेर अध्ययन परीक्षण भएको थियो। यो अध्ययन २०७७ फागुनदेखि रोयल डेलिसियस, रेड डेलिसियस, रिचारेड डेलिसियसमा सुरु भएको थियो। यसमा वोर्डोमिश्रण क्युरेक्स तथा वेभिष्टिन १५/१५ दिनको र ३०/३० दिनको फरकमा प्रयोग गरिएको थियो। नतिजा अनुसार रोग व्यवस्थापनको लागि पुस/माघ महिनाबाट साउन/भदौसम्म ढुसीनासक विषादीहरूको उचित विधिबाट प्रयोग गरिएमा रोग व्यवस्थापन हुने र १५/१५ दिनको फरकमा विषादी छर्दा ३०/३० दिनको फरकमा विषादि छर्नुभन्दा बढी प्रभावकारी देखियो। यो परीक्षण रिचारेड डेलिसियस जातमा बढी प्रभावकारी पाइयो। विषादिको प्रयोगमा सबैभन्दा प्रभावकारी क्युरेक्स नामक विषादी देखिए तापनि तथ्याङ्कीय हिसाबले निलो तुथो र वेभिष्टन नामक रासायनिक विषादीको प्रदर्शनमा खासै फरक पाइएन। विस्तृत जानकारीको लागि अध्ययन प्रतिवेदन हेर्न सकिन्छ।

४.२ स्याउका जातहरूको जातीय गुण अध्ययन गरी दर्ताको लागि पेश गर्ने

यस केन्द्रमा ४० भन्दा बढी जातका स्याउहरू रहेका छन्। अध्ययनको मर्म अनुसार मुख्य व्यावसायिक रूपमा खेती गरिने स्याउहरू रोयल डेलिसियस, रेड डेलिसियस गोल्डेन डेलिसियस रिचारेडडेलिसियस र फुजीको phenological study का साथै टिपाई उप्रान्तका केही अध्ययन गरिएको थियो। यो अध्ययन पुष/माघबाट सुरु गरी असोज/कात्तिकसम्म गरिएको थियो। विस्तृत जानकारीको लागि अध्ययन प्रतिवेदन हेर्न सकिन्छ।

४.३ केन्द्रका विभिन्न ब्लकहरूको माटो परीक्षण गरी Soil Fertility Map तयार गर्ने

केन्द्रको विभिन्न ब्लकहरूको ०-२० सेमी गहिराइसम्मको माटोको नमुना सङ्कलन गरी माटो परीक्षण प्रयोगशाला पोखरामा परीक्षण गरिएको थियो। उपलब्ध तथ्याङ्कहरू mean, standard error, standard deviation, R programming आदि द्वारा analysis गरी नतिजा निकालीएको थियो भने Arc Map 10.5 (Arc GIS software) द्वारा Soil fertility maps तयार गरिएको थियो। नतिजा अनुसार पिएच ८.५१, अर्गानिक पदार्थ ४.४७, नाईट्रोजन ०.२२, फस्फोरस १३८.९० र पोटास १०९.६० प्रतिशत पाइयो। त्यस्तै शुक्ष्म खाद्यतत्वमा वोरन १.१०, जिक १.४६, आईरन २३.४८ र कपर ४.१८ मि ग्रा/केजी पाइयो। विस्तृत जानकारीको लागि अध्ययन प्रतिवेदन हेर्न सकिन्छ ।

४.४ बगैँचाभित्र अन्तर बाली प्रदर्शन कार्यक्रम

बगैंचाको स्याहार सम्भार, सरसफाइ एवम् राजश्व वृद्धिमा सहयोग तथा कृषकस्तरमा बगैंचाभित्र मौषमी तथा वेमौसमी तरकारी खेती प्रविधि सम्बन्धी ज्ञान दिने उद्देश्य अनुसार सुरु गरिएको यस कार्यक्रम अन्तर्गत यस वर्षमा काउली, बन्दा, ब्रोकाउली, मुला, गाँजर, सिमी, गोलभेडा, भेडेखुर्सानी, पिरो खुर्सानी, भण्टा, केराउ, रायो, जुकिनी, प्याज गरी १४ तरकारी बालीहरूको ताजा तरकारी उत्पादन गरी बिक्री वितरण गरिएको। बगैंचाभित्र अन्तरबाली प्रदर्शन कार्यबाट उत्पादित ताजा तरकारी बिक्रीबाट रू. ६,७२,६४५.५० राजश्व प्राप्त भएको थियो।

५. फलफूल प्रशोधनशाला सञ्चालन तथा बिक्री वितरण आयोजना

५.१ फलफूल प्रशोधनशाला सञ्चालन

यस केन्द्रमा उत्पादित फलफूलहरू ताजा बिक्री हुन नसकेका खुर्पानी तथा चिली र बीउ सङ्कलन गर्दा निस्केको उप-उत्पादन (Bi- Product) को सदुपयोग गर्ने उद्देश्य अनुसार सुरु गरिएको यस कार्यक्रममा यस आर्थिक वर्षमा ३४०० लिटर (ब्राण्डी, साइडर र वाइन) उत्पादन गरी बिक्री गर्ने लक्ष्य रहेकोमा लिटर ३,४७०.२५ बिक्री वितरण गरिएको छ।

५.२ जाम उत्पादन तथा बिक्री

यस आर्थिक वर्षमा खुर्पानी/चिली तथा स्याउको जाम २०० के.जी. बनाई बिक्री गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ३१०.९८ के.जी. तयार पारी बिक्री वितरण गरिएको छ।

५.३ सुकुटी उत्पादन तथा बिक्री

यस आर्थिक वर्षमा ११० के.जी. सुकुटी उत्पादन गरी बिक्री गर्ने लक्ष्य रहेकोमा स्याउ/खुर्पानी/चिलीको सुकुटी उत्पादन गरी १३८.२३ के.जी. बिक्री वितरण भई सकेको छ।

६. बाह्य सेवा तथा प्रविधि हस्तान्तरण आयोजना

६.१ व्यावसायिक फलफूल बगैँचा पकेट क्षेत्रमा प्राविधिक सेवा पुर्याउने

जिल्लाको स्याउ तथा तरकारी नमुना पकेट क्षेत्रहरूमा वर्षैभरी पुर्याउदै आउने सेवा टेवा कार्यक्रम अनुसार केन्द्रका प्राविधिकहरू जिल्लाको विभिन्न फलफूल पकेट क्षेत्रहरूमा पुगी कृषकहरूलाई अन्तरबाली खेती प्रविधि, स्याउ नर्सरी व्यवस्थापन, स्याउ बगैंचा व्यवस्थापन आदि विषयमा प्राविधिक ज्ञान तथा सल्लाह सुझाव दिई सेवा प्रदान गरिएको छ जसमा ८ पटक लक्ष्य रहेकोमा लक्ष्य अनुसार प्रगति हासिल गरिएको छ।

६.२ तरकारी पकेट क्षेत्रमा प्राविधिक सेवा पुर्याउने

जिल्लाको तरकारी पकेट क्षेत्रहरूमा वर्षैंभरी पुर्याउँदै आउने सेवा टेवा कार्यक्रम अनुसार यस चौमासिकमा केन्द्रका प्राविधिकहरू जिल्लाको विभिन्न तरकारी पकेट क्षेत्रहरूमा पुगी कृषकहरूलाई बगैंचाभित्र अन्तरबाली खेती प्रविधि, मौषमी तथा बेमौषमी तरकारी खेती, तरकारी नर्सरी व्यवस्थापन रोग/कीरा व्यवस्थापन आदि विषयमा प्राविधिक ज्ञान तथा सल्लाह सुझाब दिई सेवा प्रदान गरिएको छ जसमा ६ पटक लक्ष्य रहेकोमा सो लक्ष्य हासिल गरिएको छ।

६.३ केन्द्रको प्रभाव क्षेत्र अन्तर्गतका विभिन्न गोष्ठी, सेमीनार र जर्मप्लाजम सङ्कलन आदि कार्य गर्ने

यस केन्द्रबाट जिल्लाको विभिन्न स्थानमा बिक्री वितरण गरिएका हिउँदे फलफूलका बिरूवाहरूको रोपण तथा तालिम र काटछाँट सम्बन्धी अवलोकन गर्न केन्द्रका प्रमुख लगायत अन्य प्राविधिकहरूसमेत गई अनुगमन निरीक्षण गरी कृषकहरूलाई आवश्यक प्राविधिक सरसल्लाह प्रदान गरियो। यसै क्रममा तरकारी तथा फलफूलका जर्मप्लाज्म सङ्कलन गर्ने कार्यसमेत गरिएको थियो।

७. प्रविधि प्रसार तथा प्रकासन आयोजना

७.१ वार्षिक प्रगति पुस्तिका प्रकासन

गत आ.व. मा कार्यालयले सम्पादन गरेका काम, केन्द्रबाट प्रदान हुने सेवा सुविधा तथा अन्य प्राविधिक ज्ञानसमेत समेटी तयार पारिएको विवरणलाई पुस्तकको रूपमा प्रकासन गरी तालुक अड्डा तथा सरोकारवाला कार्यालय र केन्द्रमा आउने सेवाग्राहीहरूलाई आवश्यकता अनुसार वितरण गरिएको।

७.२ वार्षिक क्यालेन्डर र कार्यतालिका प्रकासन तथा वितरण

स्याउ बगैंचा व्यवस्थापनको लागि बर्षैं भरी गर्नु पर्ने समय अनुसारका मुख्य कामहरू समेटी तयार पारिएको वार्षिक क्यालेन्डर/कार्यतालिका प्रकासन गरी वितरण गर्ने कार्य लक्ष्य अनुसार प्रगति भयो।

८. मर्मत तथा सार्वजनिक सम्पत्ति सम्भार आयोजना

८.१. कार्यालय भवन मर्मत तथा रङ्गरोगन

केन्द्रको ए ब्लकमा रहेको भवन पुरानो अवस्थामा रहेकोमा सोको मर्मत सुधार गरी रङ्गरोगन गरेर पुन प्रयोगमा ल्याई लक्ष्य अनुसारको प्रगति हासिल गरिएको छ।

उल्लेखनीय कार्यहरू

१. विभिन्न तरकारी बालीहरूको ५४० के.जी., मूल बीउ, ९.९ के.जी. क्रेब एप्पलको बीउ सङ्कलन तथा बिक्री वितरण।
२. विभिन्न तरकारी बालीको ४३३७१२ बेर्ना उत्पादन तथा बिक्री साथै ६१८०.२७ के.जी. आलुको वेसिक बीउ उत्पादन तथा ६०९९.२७ के.जी. बिक्री भएको।
३. दरबन्दी अनुसार कर्मचारी अभावका बावजुत पनि केन्द्रले राजश्व रू ९१ लाख ७३ हजार जम्मा गर्न सफल भएको।

३.३ आ.व. २०८१/८२ को स्वीकृत कार्यक्रम

(रू. लाखमा)

क्र.सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			पहिलो त्रैमासिक			दोस्रो त्रैमासिक			तेस्रो त्रैमासिक				चौथो त्रैमासिक	
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
११.४.२२.११८८	Centre of Excellence स्थापनाका लागि प्रारम्भिक तयारी	३११५९	पटक	१	१०.९	१००	१	१.०९	१०	१	४.३६	४०	१	५.४५	५०	०	०	०
८	पूँजीगत कार्यक्रम खर्च					५००			५०			१००			१००			२५०
११.४.१४.४	कृष्ण गण्डकीले कटान गरेको किनारमा पक्की तटबन्ध निर्माण (क्रमागत)	३११५४	पटक	१	५४.५	५००	१	५.४५	५०	१	१०.९	१००	१	१०.९	१००	१	२७.२५	२५०
९	पूँजीगत कार्यालय व्यवस्थापन खर्च					२१.२			१३.२			७.९			०			०
११.३.७.१४६४	बगैंचा व्यवस्थापनको लागि पावर स २, पावर स्प्रेयर २, टुचिन मेसिन २ खरिद	३११२२	सङ्ख्या	६	०.१३	१.२	६	०.१३	१.२	०	०	०	०	०	०	०	०	०
११.३.२०.६	ल्यापटप खरिद	३११२२	सङ्ख्या	१	०.११	१	१	०.११	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०
११.५.२२.८४०	केन्द्रको डि ब्लकमा भएको क्वाटरमा पाली छाना र पिंढी बनाई व्यवस्थित बनाउने	३११७१	पटक	१	०.४४	४	१	०.४४	४	०	०	०	०	०	०	०	०	०
११.५.२२.८४१	बिरुवा उत्पादनको लागि पुरानो सेलार स्टोर मर्मत गरी क्यालसिङ्ग हाउस बनाउने	३११७१	पटक	१	०.३३	३	०	०	०	१	०.३३	३	०	०	०	०	०	०
११.५.२२.८४२	भर्मिकम्पोष्ट मल उत्पादन युनिट निर्माण	३११७१	सङ्ख्या	१	०.४४	४	१	०.४४	४	०	०	०	०	०	०	०	०	०
११.५.२२.८४३	उच्च घनत्वमा स्याउ बगैंचाको सपोर्टिङ्ग तथा ट्रेलेसिङ्ग सिस्टम मर्मत तथा व्यवस्थापन	३११७१	पटक	१	०.५५	५	०	०	०	१	०.५३	४.९	०	०	०	०	०	०
११.५.२२.८८४	कर्मचारी आवासको लागि सोलार हिटर खरिद तथा जडान	३११७१	सङ्ख्या	२	०.३३	३	२	०.३३	३	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१३	कार्यक्रम खर्च (नियमित)					४			०			४			०			०
११.६.२.२००	केन्द्रको विभिन्न ब्लकहरूमा गहा सुधार कार्यक्रम	३११३१	पटक	१	०.४४	४	०	०	०	१	०.४४	४	०	०	०	०	०	०
२४	कार्यक्रम खर्च (प्रयोगशाला सञ्चालन तथा व्यवस्थापन)					१५			१५			०			०			०
११.३.२२.१००६	टिस्युकल्चर ल्यावको लागि जेनेरेटर ब्याकअप ईलेक्ट्रिसिटी खरिद तथा जडान	३११२२	पटक	१	०.५५	५	१	०.५५	५	०	०	०	०	०	०	०	०	०
११.३.२२.१०६३	टिस्युकल्चर ल्यावमा प्रयोग हुने औजारहरू खरिद (Glass bead sterilizer 1, Lab trolley 2, pH Digital meter 1, Vortex meter 1, Shaking machine 1, Positive air pressure module 1, UV water filter system 1, PVC tray for growth room 100, Digital temperature and RH Meter 5, Voltage stabilizer (5KVa) 1)	३११२२	सङ्ख्या	११५	१.०९	१०	११५	१.०९	१०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

क्र.सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			पहिलो त्रैमासिक			दोस्रो त्रैमासिक			तेस्रो त्रैमासिक			चौथो त्रैमासिक		
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
२५	कार्यक्रम खर्च (किसान/उद्यमी लक्षित क्षमता विकास, सेवा प्रवाह र सहयोग)					२			०			१.८			०			०
११.६.२.१८४	सामुदायिक वन वा सार्वजनिक जमिनमा उपयुक्त फलफूल प्रयोग गरी Agro-forestry model को स्थापना गर्ने	३११३१	पटक	१	०.२२	२	०	०	०	१	०.२	१.८	०	०	०	०	०	०
२६	कार्यक्रम खर्च (स्रोत बिरूवा उत्पादन तथा बिक्री वितरण)					४३.२९			९.५			१२.६२			१३.२५			७.०४
११.६.२.१९६	फलफूल बिरूवा उत्पादनः कलमीः (स्याउ १५०००, उच्च घनत्वमा स्याउ १०००, आरु ८००, आरुबखडा ८००, खुर्पानी १५००, नासपाती १४००, ओखर बिजु १५००, ओखर कलमी २७००, अङ्गुर कटिङ्ग १०००, कागजीबदाम बिजु ५००, कागजीबदाम कलमी १०००)	३११३१	सङ्ख्या	२७२००	२.४	२२.०४	०	०.६५	६	२७२००	०.६५	६	०	०.६५	६	०	०.४४	४.०४
११.६.२.१९७	रुटस्टक बिरूवा उत्पादन (क्रिव एप्पल ७००००, उच्च घनत्व स्याउ १५००, आरु २०००, चिली १७०००, मयल ३०००, ओखर ५०००)	३११३१	सङ्ख्या	९८५००	०.६५	६	०	०.१६	१.५	०	०.१८	१.६२	०	०.१६	१.५	९८५००	०.११	१
११.६.२.१९८	फलफूल बिरूवा बिक्री वितरणको लागि ज्यामी ज्याला तथा अन्य सामग्रीः कलमी बिरूवा (स्याउ १२०००, आरु १०००, आरुबखडा १०००, खुर्पानी १५००, नास्पति ४००, ओखर बिजु ५०००, ओखर कलमी १०००, अङ्गुर कटिङ्ग १०००, कागजीबदाम बिजु १२००, कागजीबदाम कलमी ६००)	३११३१	सङ्ख्या	२४७००	०.६६	६.०६	०	०	०	०	०.३३	३	२४७००	०.३३	३.०६	०	०	०
११.६.२.१९९	तरकारी बीउ उत्पादन तथा बिक्री वितरणः मूल/ श्रोत बीउ- ४३० (रायो ३५०, मुला ६०, गाजर ४०, स्वीसचार्ड ४०, सलगम ३०) अन्य १४० (बन्दा ३५, धनियाँ २०, लसुन ८५), तरकारी बीउको लेवल छपाईसमेत	३११३१	के.जी.	६६०	०.८९	८.१९	२००	०.२२	२	१५०	०.१६	१.५	२००	०.२९	२.६९	९०	०.२२	२
११.६.२.२७४	फलफूलको Tissue culture बिरूवा (Plantlets) उत्पादन गर्ने	३११३१	सङ्ख्या	१००००	०.११	१	०	०	०	१००००	०.०५	०.५	०	०	०	०	०	०
क) पूँजीगत खर्च कार्यक्रमको जम्माः				१६११९३	७४.७४	६८५.४९	३२९	१०.६	९७.७	३७३५६	१८.१३	१६६.३२	२४९०२	१७.७८	१६३.२५	९८५९१	२८.०२	२५७.०४
५	अनिवार्य दायित्वका खर्च					११३.०२			३२.४			२६.५४			२८.३५			२५.७३
१.१.१.२५	ह.स.चा. पाँचौंस्तर	२११११	जना	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

क्र.सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			पहिलो त्रैमासिक			दोस्रो त्रैमासिक			तेस्रो त्रैमासिक				चौथो त्रैमासिक	
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
१.१.१.३०	का. स. पाँचौंस्तर	२११११	जना	०	१.७३	१५.८७	४	०.५३	४.८८	०	०.४	३.६६	०	०.४	३.६६	०	०.४	३.६७
१.१.१.९०	रा.प.अनं.प्र.(प्रा.)	२११११	जना	०	२.६५	२४.२८	०	०.८१	७.४७	०	०.६१	५.६	०	०.६१	५.६	०	०.६१	५.६१
१.१.१.९१	रा.प.अनं.प्र. (प्र.)	२११११	जना	०	०.७२	६.५८	०	०.२२	२.०२	०	०.१७	१.५२	०	०.१७	१.५२	०	०.१७	१.५२
१.१.१.९२	रा.प.अनं. द्वितीय (प्र.)	२११११	जना	०	०.६५	५.९५	०	०.२	१.८३	०	०.१५	१.३७	०	०.१५	१.३७	०	०.१५	१.३८
१.१.१.१००	रा.प.द्वितीय प्रा	२११११	जना	०	०.८५	७.७८	०	०.२६	२.३९	०	०.२	१.७९	०	०.२	१.७९	०	०.२	१.८१
१.१.१.१०१	रा.प.तृतीय प्रा.	२११११	जना	०	२.५७	२३.५८	०	०.७९	७.२६	०	०.५९	५.४४	०	०.५९	५.४४	०	०.५९	५.४४
१.३.१.१	निजामती कर्मचारीहरूको पोशाक खर्च	२११२१	जना	१२	०.२	१.८	०	०	०	०	०	०	१२	०.२	१.८	०	०	०
१.२.१.१२	स्थायी कर्मचारीको लागि स्थानीय भत्ता	२११३१	जना	१२	१.३५	१२.३४	०	०.३४	३.१४	०	०.३४	३.१४	०	०.३४	३.१४	०	०.३२	२.९२
१.२.२.१	स्थायी कर्मचारीको महँगी भत्ता	२११३२	जना	१२	०.३१	२.८८	०	०.०८	०.७२	०	०.०८	०.७२	०	०.०८	०.७२	१३	०.०८	०.७२
१.२.९.३४	कर्मचारी बैठक भत्ता	२११३९	पटक	१२	०.०९	०.८	०	०.०२	०.२	०	०.०२	०.२	०	०.०२	०.२	१२	०.०२	०.२
१.२.१०.१	पाले पहरा भत्ता	२११३९	जना	३	०.०९	०.८४	०	०.०२	०.२१	०	०.०२	०.२१	०	०.०२	०.२१	३	०.०२	०.२१
१.२.१३.१	प्रयोगशालामा कार्यरत कर्मचारीहरूको लागि जोखिम भत्ता वापतको रकम	२११३९	रू.	२	०.२३	२.१	०	०.०६	०.५२	०	०.०६	०.५२	०	०.०६	०.५३	०	०.०६	०.५३
१.६.२.३	नयाँ नियुक्त हुने स्थायी कर्मचारीको योगदानमा आधारित निवृत्तभरण	२१२१२	जना	२	०.०५	०.४८	०	०.०१	०.१२	०	०.०१	०.१२	०	०.०१	०.१२	०	०.०१	०.१२
१.६.४.१	कर्मचारीको योगदानमा आधारित बीमा कोष खर्च	२१२१३	जना	१३	०.०७	०.६३	०	०.०२	०.१५	०	०.०२	०.१६	०	०.०२	०.१६	१३	०.०२	०.१६
२.५.३.७७	फार्म सुरक्षा गार्ड (सेवा करार)	२२४११	सङ्ख्या	१	०.२८	२.५५	०	०.०७	०.६४	०	०.०७	०.६४	०	०.०७	०.६४	०	०.०७	०.६३
२.५.७.१	रिक्त रहेको सवारी चालक सेवा करार	२२४१३	सङ्ख्या	१	०.३७	३.३६	०	०.०९	०.८५	०	०.०९	०.८५	०	०.०९	०.८५	१	०.०९	०.८१
२.५.७.४	सेवा करारका कर्मचारीलाई चाडपर्व खर्च	२२४१३	सङ्ख्या	२	०.०७	०.६	०	०	०	२	०.०७	०.६	०	०	०	०	०	०
२.५.७.५	सेवा करारका कर्मचारीलाई पोशाक खर्च	२२४१३	सङ्ख्या	४	०.०७	०.६	०	०	०	०	०	०	४	०.०७	०.६	०	०	०
६	कार्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन खर्च					२९.३१			७.१५			७.१६			७.८७			७.१३
२.१.२.१	विद्युत महशुल	२२१११	पटक	१०	०.३३	३	३	०.०८	०.७५	३	०.०८	०.७५	३	०.०८	०.७५	३	०.०८	०.७५
२.१.३.१	जारको पिउने पानी	२२१११	जार	१०	०.०७	०.६	०	०.०२	०.१५	०	०.०२	०.१५	०	०.०२	०.१५	१०	०.०२	०.१५
२.१.६.१	टेलिफोन महसुल	२२११२	महिना	५	०.१	०.९६	०	०.०३	०.२४	०	०.०३	०.२४	०	०.०३	०.२४	१२	०.०३	०.२४
२.१.७.१	ईमेल/ इन्टरनेट/वेवसाइट महसुल	२२११२	महिना	१.३	०.०३	०.३२	०	०.०१	०.०८	०	०.०१	०.०८	०	०.०१	०.०८	१२	०.०१	०.०८
२.१.९.१	हुलाक/कुरियर खर्च	२२११२	पटक	१	०.०३	०.२४	०	०.०१	०.०६	०	०.०१	०.०६	०	०.०१	०.०६	१२	०.०१	०.०६
२.२.२.२	पेट्रोल- दुई पाङ्ग्रे	२२२१२	लिटर	६०	०.११	१.०२	०	०.०३	०.२५	०	०.०३	०.२५	०	०.०३	०.२६	५८०	०.०३	०.२६
२.२.२.९	चार पाङ्ग्रे सवारी साधनको लागि ईन्धन	२२२१२	लिटर	११६०	०.२२	२	२४०	०.०५	०.५	२४०	०.०५	०.५	२४०	०.०५	०.५	२४०	०.०५	०.५
२.२.२.३३	गाडी, मोटरसाइकलका लागि मोविल, गियर आयल, ब्रेक आयल, आदि	२२२१२	लिटर	३५४	०.०७	०.६४	१२	०.०२	०.१६	१२	०.०२	०.१६	१२	०.०२	०.१६	१२	०.०२	०.१६
२.३.१.१६	मोटरसाईकल मर्मत	२२२१३	पटक	४	०.०९	०.८	१	०.०२	०.२	१	०.०२	०.२	१	०.०२	०.२	१	०.०२	०.२

क्र.सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			पहिलो त्रैमासिक			दोस्रो त्रैमासिक			तेस्रो त्रैमासिक			चौथो त्रैमासिक		
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
२.३.१.१८	पिक अप गाडी मर्मत्	२२२१३	वटा	१	०.२२	२	०	०.०५	०.५	०	०.०५	०.५	०	०.०५	०.५	१	०.०५	०.५
२.९.२.९	सवारी साधन बीमा, नविकरण	२२२१४	सङ्ख्या	५	०.०८	०.७	०	०	०	०	०	०	५	०.०८	०.७	०	०	०
२.३.२.१	कम्प्यूटर/ल्यापटप मर्मत खर्च	२२२२१	वटा	८	०.०४	०.४	२	०.०१	०.१	२	०.०१	०.१	२	०.०१	०.१	२	०.०१	०.१
२.३.२.३	जेनेरेटर मर्मत खर्च	२२२२१	वटा	१	०.०५	०.४८	०	०.०१	०.१२	०	०.०१	०.१२	०	०.०१	०.१२	१	०.०१	०.१२
२.३.२.२७	फोटोकपि, प्रिन्टर, ईनभटर, स्कयानर मर्मत	२२२२१	पटक/सङ्ख्या	८	०.०४	०.३६	०	०.०१	०.०९	०	०.०१	०.०९	०	०.०१	०.०९	८	०.०१	०.०९
२.३.२.३३	कृषि औजार तथा मेसिनरी मर्मत	२२२२१	सङ्ख्या	२००	०.०५	०.४४	५०	०.०१	०.११	५०	०.०१	०.११	५०	०.०१	०.११	५०	०.०१	०.११
२.३.२.३६	ट्राक्टर तथा पावर टिलर मर्मत	२२२२१	सङ्ख्या	७	०.१४	१.२८	१	०.०३	०.३२	१	०.०३	०.३२	१	०.०३	०.३२	१	०.०३	०.३२
२.३.२.६९	पावर स्प्रेयर मर्मत	२२२२१	वटा	४	०.०३	०.३२	१	०.०१	०.०८	१	०.०१	०.०८	१	०.०१	०.०८	१	०.०१	०.०८
२.३.२.७०	क्यामेरा तथा मल्टिमेडिया मर्मत	२२२२१	सङ्ख्या	२	०.०३	०.२७	०	०.०१	०.०७	०	०.०१	०.०७	०	०.०१	०.०७	२	०.०१	०.०६
२.३.२.१६०	फर्निचर तथा झ्याल ढोका मर्मत	२२२२१	पटक	४	०.०७	०.६	१	०.०२	०.१५	१	०.०२	०.१५	१	०.०२	०.१५	१	०.०२	०.१५
२.४.१.१	कार्यालयमा आवश्यक वार्षिक मसलन्द खरिद	२२३११	पटक	४	०.२	१.८	१	०.०५	०.४५	१	०.०५	०.४५	१	०.०५	०.४५	१	०.०५	०.४५
२.४.१.२	पत्रपत्रिका तथा पुस्तिका खरिद	२२३११	महिना	१८	०.०२	०.१८	५	०.०१	०.०५	५	०.०१	०.०५	५	०.०१	०.०५	३	०	०.०३
२.४.१.८८	कार्यालयमा आवश्यक विल तथा कार्यालय सामग्री छपाई	२२३११	महिना	४	०.१	०.९२	१	०.०३	०.२३	१	०.०३	०.२३	१	०.०३	०.२३	१	०.०३	०.२३
२.४.२.७	कार्यालय समान तथा विभिन्न उत्पादन सामग्री, विषादी, गोबर, मल, आदि ढुवानी)	२२३११	पटक	४	०.२२	२	१	०.०५	०.५	१	०.०५	०.५	१	०.०५	०.५	१	०.०५	०.५
२.२.३.८	जेनेरेटरको लागि डिजेल	२२३१४	लिटर	२५०	०.०५	०.४५	०	०.०१	०.११	०	०.०१	०.११	०	०.०१	०.१२	२५०	०.०१	०.११
२.२.३.१०	मिनीटिलरको लागि इन्धन	२२३१४	लिटर	३२८	०.०७	०.६	८२	०.०२	०.१५	८२	०.०२	०.१५	८२	०.०२	०.१५	८२	०.०२	०.१५
२.२.३.११	पावर स्प्रेयर र लन मुवरको लागि इन्धन	२२३१४	लिटर	२५०	०.०५	०.४५	०	०.०१	०.११	०	०.०१	०.१२	०	०.०१	०.११	२५०	०.०१	०.११
२.२.३.१४	ग्यौंस रिफिल	२२३१४	पटक	२६	०.०९	०.८	७	०.०२	०.२	७	०.०२	०.२	६	०.०२	०.२	६	०.०२	०.२
२.२.३.२६	पावर टिलरको लागि पेट्रोल	२२३१४	लिटर	२००	०.०४	०.३६	०	०.०१	०.०९	०	०.०१	०.०९	०	०.०१	०.०९	२००	०.०१	०.०९
२.५.८.११	कार्यालय सहयोगी सेवा करार	२२४१३	जना	१	०.३३	३	०	०.०८	०.७५	०	०.०८	०.७५	०	०.०८	०.७५	१	०.०८	०.७५
२.९.६.७	नियमित स्टाफ बैठकमा हुने चियापान खर्च	२२७११	महिना	१२	०.०५	०.४८	३	०.०१	०.१२	३	०.०१	०.१२	३	०.०१	०.१२	३	०.०१	०.१२
२.९.९.२	अन्य अतिथी सत्कार खर्च	२२७११	पटक	२४	०.०५	०.४८	६	०.०१	०.१२	६	०.०१	०.१२	६	०.०१	०.१२	६	०.०१	०.१२
२.९.९.३	पुजा आजा खर्च	२२७११	पटक	४	०.०७	०.६४	१	०.०२	०.१६	१	०.०२	०.१६	१	०.०२	०.१६	१	०.०२	०.१६
२.९.९.७	कार्यालय परिसर व्यवस्थापन (दुवो, फूल, बिरूवा आदि खरिद)	२२७११	पटक	४	०.०३	०.२४	१	०.०१	०.०६	१	०.०१	०.०६	१	०.०१	०.०६	१	०.०१	०.०६
२.९.९.१२	विभिन्न सूचना, शुभकामना सन्देश प्रकासन तथा प्रशारण	२२७११	पटक	४	०.०५	०.४८	१	०.०१	०.१२	१	०.०१	०.१२	१	०.०१	०.१२	१	०.०१	०.१२
७	अनुगमन तथा निरीक्षण खर्च					१०.०६			३.१८			२.२८			२.३			२.३२

क्र.सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			पहिलो त्रैमासिक			दोस्रो त्रैमासिक			तेस्रो त्रैमासिक			चौथो त्रैमासिक		
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
२.८.१.१०४४	स्याउ र ओखरको क्रप कटिङ्गको लागि अनुगमन/भ्रमण खर्च (पाँच पाँच ठाउँको क्रप कटिङ्ग गरी औषत निकाल्ने र रिपोर्ट समेत तयार गर्ने)	२२६११	पटक	१०	०.१	०.९	१०	०.१	०.९	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२.८.१.१२१	व्यावसायिक तरकारी पकेट क्षेत्रमा प्राविधिक सेवा पुर्याउने	२२६११	पटक	८	०.१७	१.६	२	०.०४	०.४	२	०.०४	०.४	२	०.०४	०.४	२	०.०४	०.४
२.८.१.१२२	केन्द्रको प्रभाव क्षेत्र अन्तर्गतका फलफूल नर्सरी/तरकारी बिउ उत्पादन आदि कार्यको लागि कार्यक्रम अनुगमन/भ्रमण खर्च	२२६११	पटक	४	०.१	०.९	१	०.०३	०.२३	१	०.०३	०.२३	१	०.०३	०.२३	१	०.०३	०.२३
२.८.१.१२३	केन्द्रको प्रभाव क्षेत्र अन्तर्गतका विभिन्न गोष्ठी/सेमिनार/जर्मप्लाज्म सङ्कलन आदि कार्यको लागि कार्यक्रम अनुगमन/भ्रमण खर्च	२२६११	पटक	४	०.०७	०.६८	१	०.०२	०.१६	१	०.०२	०.१६	१	०.०२	०.१८	१	०.०२	०.१८
२.८.१.९९०	व्यावसायिक फलफूल बगैंचा तथा नमुना पकेट क्षेत्रमा प्राविधिक सेवा पुर्याउने	२२६११	पटक	८	०.०९	०.८२	२	०.०२	०.२	२	०.०२	०.२	२	०.०२	०.२	२	०.०२	०.२२
२.८.१.९९१	फार्मको शाखा कार्यालय/सेटलाईट युनिट स्थापनाको लागि अनुगमन/भ्रमण	२२६११	पटक	१२	०.१३	१.२	३	०.०३	०.३	३	०.०३	०.३	३	०.०३	०.३	३	०.०३	०.३
२.८.१.९९२	समस्या समाधानार्थ प्राविधिक अनुगमन	२२६११	पटक	८	०.०९	०.८	२	०.०२	०.२	२	०.०२	०.२	२	०.०२	०.२	२	०.०२	०.२
२.८.२.१०	सरुवा भएर जाँदाको भ्रमण खर्च (आन्तरिक भ्रमण)	२२६१२	पटक	४	०.०९	०.८	१	०.०२	०.२	१	०.०२	०.२	१	०.०२	०.२	१	०.०२	०.२
२.८.२.१२९	बजेट तर्जुमा कार्यक्रम, प्रगति समिक्षा तथा केन्द्रीय गोष्ठीमा भाग लिने (आन्तरिक भ्रमण)	२२६१२	पटक	४	०.१५	१.४	१	०.०४	०.३५	१	०.०४	०.३५	१	०.०४	०.३५	१	०.०४	०.३५
२.८.२.३१९	कार्यक्रम कार्यान्वयन तथा सञ्चालनका लागि भ्रमण खर्च	२२६१२	पटक	८	०.१	०.९६	२	०.०३	०.२४	२	०.०३	०.२४	२	०.०३	०.२४	२	०.०३	०.२४
९	पूँजीगत कार्यालय व्यवस्थापन खर्च					२			०.५			०.५			०.५			०.५
२.३.९.१	कार्यालय भवन मर्मत तथा रङ्गरोगन	२२२३१	सङ्ख्या	४	०.२२	२	१	०.०५	०.५	१	०.०५	०.५	१	०.०५	०.५	१	०.०५	०.५
११	कार्यक्रम खर्च (फलफूल जात दर्ता, संरक्षण र प्रवर्द्धन)					८.३६			२.३७			२.३७			१.८७			१.७५
२.७.३.५७२	तरकारीको जर्मप्लाज्म संरक्षण सम्वर्द्धन	२२५२१	सङ्ख्या	८	०.१७	१.६	२	०.०४	०.४	२	०.०४	०.४	२	०.०४	०.४	२	०.०४	०.४
२.७.३.५७३	स्याउका जातहरूको जातीय संरक्षण/सम्वर्द्धन	२२५२१	सङ्ख्या	४०	०.२७	२.५	१०	०.०८	०.७५	१०	०.०८	०.७५	१०	०.०५	०.५	१०	०.०५	०.५
२.७.३.५७४	हिउँदे फलफूलका मुख्य जातहरूको माउबोटको संरक्षण/ सम्वर्द्धन	२२५२१	सङ्ख्या	१२	०.२७	२.५	३	०.०८	०.७५	३	०.०८	०.७५	३	०.०५	०.५	३	०.०५	०.५
२.७.३.५८९	फिल्ड जिन बैंक (Field gene bank) का लागि स्थानीय जातीय जर्मप्लाजम सङ्कलन, संरक्षण तथा सम्वर्द्धन (फलफूल ४, तरकारी २, मसला बाली २, डालेचुक-१)	२२५२१	सङ्ख्या	९	०.१६	१.५	०	०.०४	०.४	०	०.०४	०.४	०	०.०४	०.४	९	०.०३	०.३

क्र.सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			पहिलो त्रैमासिक			दोस्रो त्रैमासिक			तेस्रो त्रैमासिक			चौथो त्रैमासिक		
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
२.७.१५.२९७३	फार्मभित्र रहेका फलफूल आनुवांशिक स्रोतहरूको जातीय चारित्रिकरणका लागि तथ्याङ्क लिई अभिलेख राख्ने	२२५२२	सङ्ख्या	३	०.०३	०.२६	३	०.०१	०.०७	०	०.०१	०.०७	०	०.०१	०.०७	०	०.०१	०.०५
१३	कार्यक्रम खर्च (नियमित)					४.०४			१.०१			१.०१			१.०१			१.०१
२.७.५.१८	वार्षिक प्रगति पुस्तिका प्रकासन	२२५२२	पटक	१	०.०९	०.८	१	०.०२	०.२	०	०.०२	०.२	०	०.०२	०.२	०	०.०२	०.२
२.७.२५.१००	केन्द्रमा फार्म दिवस मनाउने तथा उत्कृष्ट कर्मचारी र कृषकलाई पुरष्कृत गर्ने	२२५२२	पटक	१	०.१६	१.५	१	०.०४	०.३८	०	०.०४	०.३८	०	०.०४	०.३८	०	०.०४	०.३६
२.७.२५.१८५४	फार्मको शाखा कार्यालय/सेटलाईट युनिट स्थापनाको लागि व्यवस्थापन खर्च	२२५२२	पटक	१२	०.१७	१.५३	३	०.०४	०.३८	३	०.०४	०.३८	३	०.०४	०.३८	३	०.०४	०.३९
२.७.२५.१८५३	कृषि पर्यटन प्रवर्द्धनको लागि स्याउ टिप्ने खाने १ हप्ते मेला उत्सव	२२५२२	पटक	१	०.०२	०.२१	१	०.०१	०.०५	०	०.०१	०.०५	०	०.०१	०.०५	०	०.०१	०.०६
१४	बिरुवा उत्पादन तथा बिक्री वितरण योजना अर्थात उद्देश्य-1					२			२			०			०			०
२.७.२.७४७	टिस्युकल्चर ल्यावको लागि रसायन तथा अन्य सामग्री खरिद	२२५२१	पटक	१	०.२२	२	१	०.२२	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२१	प्रयोगशाला सञ्चालन तथा प्राविधिक सेवा					१.१			०.२२			०.४६			०.२१			०.२१
२.३.२.२४१	टिस्यु कल्चर प्रयोगशालामा उपयोग हुने औजार उपकरण मर्मत सम्भार	२२२२१	पटक	२०	०.०४	०.४	५	०.०१	०.१	५	०.०१	०.१	५	०.०१	०.१	५	०.०१	०.१
२.५.१०.१०५	टिस्युकल्चर ल्यावमा काम गर्ने प्राविधिकलाई एप्रोर्न, बुट, पन्जा, चश्मा, आदि खरिद	२२४१९	सेट	४	०.०५	०.४५	१	०.०१	०.१२	१	०.०१	०.११	१	०.०१	०.११	१	०.०१	०.११
२.६.२.६८	टिस्युकल्चर ल्याव सञ्चालन सम्बन्धी सीप विकास	२२५११	सङ्ख्या	१	०.०३	०.२५	०	०	०	१	०.०३	०.२५	०	०	०	०	०	०
२३	कार्यक्रम खर्च (कर्मचारी क्षमता विकास)					१२.७५			३.१८			३.१८			३.१८			३.२१
२.६.४.१४३३	स्थानीय तह, प्रदेश तथा सङ्घमा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई उच्च घनत्वमा स्याउ खेती सम्बन्धी तालिम	२२५१२	पटक	१	०.४६	४.२५	०	०.१२	१.०६	१	०.१२	१.०६	०	०.१२	१.०६	०	०.१२	१.०७
२.६.४.१४३६	स्थानीय तह, प्रदेश तथा सङ्घमा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई ओखर खेती सम्बन्धी तालिम	२२५१२	पटक	१	०.४६	४.२५	०	०.१२	१.०६	१	०.१२	१.०६	०	०.१२	१.०६	०	०.१२	१.०७
२.६.४.१४३५	स्थानीय तह, प्रदेश तथा सङ्घमा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई प्लान्ट प्रोपागेसन तथा नर्सरी म्यानेजमेन्ट सम्बन्धी तालिम	२२५१२	पटक	१	०.४६	४.२५	०	०.१२	१.०६	०	०.१२	१.०६	१	०.१२	१.०६	०	०.१२	१.०७
२४	कार्यक्रम खर्च (प्रयोगशाला सञ्चालन तथा व्यवस्थापन)					२५.११			१४.३३			४.३३			३.७३			२.७२
२.५.३.२४९	टिस्युकल्चर प्रयोगशाला सञ्चालनको लागि अधिकृतस्तरको कर्मचारी सेवाकरार	२२४११	जना	१	०.५६	५.१	०	०.१४	१.२८	०	०.१४	१.२८	०	०.१४	१.२८	०	०.१४	१.२६

क्र.सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			पहिलो त्रैमासिक			दोस्रो त्रैमासिक			तेस्रो त्रैमासिक			चौथो त्रैमासिक		
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
२.७.२.६६९	फलफूल प्रशोधनशाला सञ्चालन र बिक्री (ब्राण्डी, साईडर, वाईन उत्पादन तथा बिक्री)	२२५२१	लिटर	३४००	१.८५	१७	२०००	१.३१	१२	८००	०.२२	२	३००	०.२२	२	३००	०.११	१
२.७.२.६७०	स्याउ तथा खुर्पानी/चिलीको जाम र सुकुटी उत्पादन तथा बिक्री (जाम-२०० के.जी., सुकुटी-११० के.जी.)	२२५२१	के.जी.	३१०	०.३१	२.८	१००	०.११	१	१५०	०.११	१	३०	०.०४	०.४	३०	०.०४	०.४
२.७.७.३७४	टिस्युकल्चर ल्यावको काम/अध्ययनहरूको प्रतिफल लक्ष्य (Output) तथा अभिलेखिकरण (रिपोर्ट तयार)	२२५२२	पटक	५	०.०२	०.२१	०	०.०१	०.०५	०	०.०१	०.०५	०	०.०१	०.०५	५	०.०१	०.०६
२५	कार्यक्रम खर्च (किसान/उद्यमी लक्षित क्षमता विकास, सेवा प्रवाह र सहयोग)					५.१			१.२८			१.२८			१.२८			१.२६
२.७.५.८५४	ओखर खेती प्रविधि सम्बन्धी प्राविधिक पुस्तिका प्रकासन	२२५२२	प्रति	५००	०.०७	०.६८	०	०.०२	०.१७	०	०.०२	०.१७	५००	०.०२	०.१७	०	०.०२	०.१७
२.७.५.८५५	तरकारीको बीउ उत्पादन सम्बन्धी प्राविधिक पुस्तिका प्रकासन	२२५२२	प्रति	५००	०.०७	०.६८	०	०.०२	०.१७	५००	०.०२	०.१७	०	०.०२	०.१७	०	०.०२	०.१७
२.७.५.८५६	तन्तु प्रजनन् प्रविधि सम्बन्धी प्राविधिक पुस्तिका प्रकासन	२२५२२	प्रति	५००	०.०७	०.६८	०	०.०२	०.१७	५००	०.०२	०.१७	०	०.०२	०.१७	०	०.०२	०.१७
२.७.५.८५७	स्याउका मुख्य रोगहरू र कीराहरू व्यवस्थापन सम्बन्धी रङ्गिन फोल्डर प्रकासन	२२५२२	प्रति	२५००	०.०६	०.५१	०	०.०१	०.१३	२५००	०.०१	०.१३	०	०.०१	०.१३	०	०.०१	०.१२
२.७.५.८५८	ओखर खेती सम्बन्धी पोष्टर प्रकासन	२२५२२	प्रति	१०००	०.०७	०.६८	१०००	०.०२	०.१७	०	०.०२	०.१७	०	०.०२	०.१७	०	०.०२	०.१७
२.७.५.८५९	स्याउका जातिय विशेषताहरू सहितको पोष्टर प्रकासन	२२५२२	प्रति	१०००	०.०७	०.६८	०	०.०२	०.१७	१०००	०.०२	०.१७	०	०.०२	०.१७	०	०.०२	०.१७
२.७.७.९३	मुस्ताङ् जिल्लाका विभिन्न स्थानहरूमा प्लान्ट क्लिनिक सञ्चालन	२२५२२	सङ्ख्या	४	०.०७	०.६८	१	०.०२	०.१७	१	०.०२	०.१७	१	०.०२	०.१७	१	०.०२	०.१७
२.७.१५.२१३१	उच्च घनत्वमा स्याउ खेती सम्बन्धी पोष्टर प्रकासन	२२५२२	सङ्ख्या	१०००	०.०६	०.५१	१०००	०.०१	०.१३	०	०.०१	०.१३	०	०.०१	०.१३	०	०.०१	०.१२
२६	कार्यक्रम खर्च (स्रोत बिरूवा उत्पादन तथा बिक्री वितरण)					१९.०३			३.९४			६.२५			५.२१			३.६३
२.७.१.९२१	वगैचा व्यवस्थापनको लागि प्रुनिङ्ग स १२, सिकेचर १२, कोदालो १०, कुटो 21, फरूवा ५, रेक १० खरिद	२२५२१	सङ्ख्या	७०	०.०९	०.८४	७०	०.०९	०.८४	०	०	०	०	०	०	०	०	०
२.७.२.५४३	फार्म भित्र कम्पोष्ट मल खरिद तथा तयारी	२२५२१	मे .टन	२०	०.८७	८	५	०.२२	२	५	०.२२	२	५	०.२२	२	५	०.२२	२
२.७.३.४६६	केब एप्पलको बीउ सङ्कलन तथा बिक्री वितरण	२२५२१	के.जी.	१२	०.०९	०.८	०	०	०	१२	०.०९	०.८	०	०	०	०	०	०

क्र.सं.	कार्यक्रम / क्रियाकलाप	खर्च शीर्षक	इकाई	वार्षिक लक्ष्य			पहिलो त्रैमासिक			दोस्रो त्रैमासिक			तेस्रो त्रैमासिक				चौथो त्रैमासिक	
				परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
२.७.३.४६८	आलुको बेशिक बीउ उत्पादन तथा बिक्री वितरणको लागि ज्यामी ज्याला तथा अन्य उत्पादन सामग्री	२२५२१	के.जी.	४४००	०.२८	२.५६	०	०	०	०	०.११	१	४४००	०.१७	१.५६	०	०	०
२.७.३.४७३	बगैंचा भित्र अन्तरबाली प्रदर्शन कार्यक्रम (ताजा तरकारी उत्पादन तथा बिक्री (काउली, बन्दा, ब्रोकाउली, सिमी, केराउ, गोलभेडा, प्याज, खुर्सानी, भाण्टा, जुकिनी)	२२५२१	सङ्ख्या	१०	०.३६	३.३	३	०.१	०.९	२	०.०५	०.४५	२	०.१	०.९	३	०.११	१.०५
२.७.३.५७०	पुरानो बगैंचाभित्र फलफूल बिरूवा पुन रोपण तथा ग्याप फिलिङ	२२५२१	सङ्ख्या	५०	०.०५	०.५	०	०	०	५०	०.०५	०.५	०	०	०	०	०	०
२.७.३.५८८	तरकारीको बेर्ना उत्पादन तथा बिक्री वितरण को लागि ज्यामी ज्याला,तरकारी बीउ तथा अन्य उत्पादन सामग्री	२२५२१	सङ्ख्या	२७५०००	०.३३	३.०३	१५०००	०.०२	०.२	२००००	०.१६	१.५	२३०००	०.०८	०.७५	१००००	०.०६	०.५८
	ख) चालु खर्च कार्यक्रमको जम्मा			**२१३४७६.३**	**२५.२१**	**२३१.८८**	**१९६६१**	**७.८**	**७१.५६**	**२५९८५**	**६.०५**	**५५.३६**	**२८७१९**	**६.०६**	**५५.५१**	**१२१९१**	**५.३८**	**४१.४७**
	कूल जम्मा खर्च			**४५४६६१.३**	**१००.०३**	**९१७.३७**	**११११०**	**१८.४६**	**१६१.२६**	**६३३४१**	**२४.१८**	**२२१.६८**	**५३६२१**	**२३.८४**	**२१८.७६**	**११०७८२**	**३३.४**	**३०६.५१**

३.४ वर्तमान अवस्थामा केन्द्रमा विद्यमान समस्याहरू

- रिक्त दरबन्दी : अधिकृत -१, प्राविधिक सहायक-१, कार्यालय सहयोगी -२ पद रिक्त हुँदा सहजरूपमा केन्द्रको कार्यक्रम सञ्चालन गर्न कठिनाई भएको ।
- यस केन्द्रमा रहेका भवनहरू जुन २०२३ सालमा निर्माण गरिएका हुन् तिनको मर्मत सुधारको अति नै आवश्यकता भएको छ। हिमाली आयोजनाबाट केही भवनहरूमा जस्ताको छाना राख्न सहयोग भएपनि अझै धेरै भवनहरू र यसका छाना जीर्ण अवस्थामा छन्। मौसम परिवर्तनसँगै यस जिल्लामा हुने वर्षा बढ्दै जांदा माटोको छानो भएका घरहरूमा पानीले असर पुर्याउदै गएकोले बाँकी भवनहरूमा पनि जस्ता पाताको छानो हाल्नु अनिवार्य भएको छ। कार्यालय भवनका कोठाहरू साना तथा दरबन्दी थपिएको अवस्थामा कार्यरत सम्पूर्ण कर्मचारीहरूका लागि कार्यालय कोठाभित्र बसी कामकाज गर्न समेत असहज भएको र कार्यालय भवन पनि जीर्ण र पुरानो भएकोले नया कार्यालय भवन निर्माण गुर्नपर्ने आवश्यकता रहेको छ ।
- ज्यामीको अभाव : पर्यटकीय क्षेत्र र थकाली जातिहरूको बाहुल्यता रहको जिल्ला भएकोले ज्याला मजदुरीमा काम गर्ने स्थानीय कामदारको अभाव रहेको छ । केन्द्रको नाममा घाँसाममा २० रोपनी जग्गा फिर्ता ल्याएको हुनाले पनि त्यहा दैनिक कृयाकलापको लागि पनि ज्यामीको आवश्यकता रहेको, त्यस्तै घमीको जग्गामा सुरू भएको आयोजना बमोजिम कार्य गर्नका लागि पनि प्रारम्क चरणमै कम्तिमा २५ जना ज्यामिको आवश्यकता देखिन्छ।जिल्ला बाहिरबाट नगण्य मात्रामा कामदारहरू पाईने हुँदा दैनिक काममा लगाउने कामदारको निकै अभाव भएको ।
- केन्द्रमा कार्यरत कर्मचारीहरूलाई समयसापेक्ष प्राविधिक सिप मूलक तालिमको अभाव ।
- रोग/कीराको प्रकोप : स्याउ नर्सरीमा जरा कुहिने रोग, खुम्रेकीरा र भुवादार लाही कीराको समस्या रहेको।

खण्ड ४

आर्थिक विवरण

४.१ निकासा तथा खर्चको विवरण

तालिका नं. १३ आर्थिक विवरण

निकासा र खर्चको विवरण (लाखमा) आ.व. २०८१/८२

खर्च समूह	विनियोजन/खर्च	बजेट विनियोजन तथा खर्च (रू. हजारमा) त्रैमासिक/वार्षिक				वार्षिकको तुलनामा (प्रतिशत)
		प्रथम त्रैमासिक	दोस्रो त्रैमासिक	तेस्रो त्रैमासिक	चौथो त्रैमासिक	
पूँजीगत	विनियोजन	९७.7	१६६.३२	१६३.२	२५७.०४	६८४.२६
	खर्च	०	१३३.४१	१३९.२	२२३.८	४९५.७९
	प्रतिशत	०	८०.२१	८५.२९	८६.८३	७२.४६
चालु	विनियोजन	७१.५६	५५.३६	५५.५१	४९.४७	२३१.९
	खर्च	३६.६१	५१.१८	२३.६३	३२.१५	१४३.५७
	प्रतिशत	५१.१६	९२.४४	४२.५६	६४.९९	६१.९१
जम्मा	**विनियोजन**	**१६९.२६**	**२२१.६८**	**२१८.७१**	**३०६.५१**	**९१६.१६**
	खर्च	**३६.६१**	**१८४.५९**	**१६२.८३**	**२५५.३३**	**६३९.३६**
	प्रतिशत	**२१.६३**	**८३.५२**	**७४.४५**	**८३.३**	**६९.७९**

पूँजीगत खर्चको फाँटवारी

बजेट उपशीर्षक नं.: ३१२०११०२४ म.ले.प. फारम नं.

खर्च/वित्तीय सङ्केत नं	खर्च/वित्तीय सङ्केतको नाम	अन्तिम बजेट	असार महिनासम्मको निकासा	असार महिनासम्मको खर्च	बाँकी बजेट
३११२२	मेसिनरी तथा औजार	१७,२०,०००	८,८१,४६१	८,८१,४६१	८,३८,५३९
३११३१	पशुधन तथा बागवानी विकास खर्च	४९,२९,०००	३४,६४,३५७	३४,६४,३५७	१४,६४,६४३
३११५४	तटबन्ध तथा बाँध निर्माण	५,००,००,०००	४,८७,६४,२३०	४,८७,६४,२३०	१२,३५,७७०
३११५९	अन्य सार्वजानिक निर्माण	१,००,००,०००	४,०१,०७३.६९	४,०१,०७३.६९	९५,९८,९२६.३१
३११७१	पूँजीगत सुधार खर्च सार्वजनिक निर्माण	१९,००,०००	१४,८६,५६८.७१	१४,८६,५६८.७१	४,१३,४३१.२९
	जम्मा	**६,८५,४९**	**५,४९,९७,६९०.४०**	**५,४९,९७,६९०.४०**	**१,३५,५१,३०९.६०**

चालु खर्चको फाँटवारी

कार्यालय कोड नं.: ३१२०१४१०१

बजेट उपशीर्षक नं. : ३१२०११०२३   म.ले.प. फारम नं. :

बजेट उपशीर्षकको नाम : राष्ट्रिय फलफूल विकास कार्यक्रम   आर्थिक वर्ष : २०८१/८२

खर्च/वित्तीय सङ्केत नं.	खर्च/वित्तीय सङ्केतको नाम	अन्तिम बजेट	असार महिन(ासम्मको निकासा	असार महिन(ासम्मको खर्च	बाँकी बजेट
२११११	पारिश्रमिक कर्मचारी	८४०४०००	४३७४९७६.८०	४३७४९७६.८०	४०२९०२३.२०
२११२१	पोशाक	१८००००	१,०५,०००	१,०५,०००	७५,०००
२११३१	स्थानीय भत्ता	१२,३४,०००	६,३४,७१०	६,३४,७१०	५,९९,२९०
२११३२	महँगी भत्ता	२,८८,०००	१,७६,०००	१,७६,०००	१,१२,०००
२१२१२	योगदानमा आधरित निवृत्तिभरण तथा उपदान कोष खर्च	४८,०००	४६,५२२.०८	४६,५२२.०८	१,४७७.९२
२११३९	अन्य भत्ता	३,७४,०००	२,५७,६१०	२,५७,६१०	१,१६,३९०
२१२१३	योगदानमा आधारित बीमा कोष खर्च	६३,०००	३४,०००	३४,०००	२९,०००
२२१११	पानी तथा बिजुली	३,६०,०००	३,६०,०००	३,६०,०००	०
२२११२	सञ्चार महसुल	१,५२,०००	१,१२,२४०	१,१२,२४०	३९,७६०
२२२१२	इन्धन (कार्यालय प्रयोजन)	३,६६,०००	२०१,२३७.९८	२०१,२३७.९८	१६४७६२.०२
२२२१३	सवारी साधन मर्मत खर्च	२८०,०००	२,६६,५२२	२,६६,५२२	१३,४७८
२२२१४	बीमा तथा नवीकरण खर्च	७०,०००	५१,२९७.५०	५१,२९७.५०	१८,७०२.५०
२२२२१	मेसिनरी तथा औजार मर्मत सम्भार तथा सञ्चालन खर्च	४,५५,०००	३६,१०७	३६,१०७	४१८८९३
२२२३१	निर्मित सार्वजनिक सम्पत्तिको मर्मत सम्भार खर्च	२,००,०००	२,००,०००	२,००,०००	०
२२३११	मसलन्द तथा कार्यालय सामग्री	४,९०,०००	४,१६,३५४	४,१६,३५४	७३,६४६
२४४१९	अन्य सेवा शुल्क	४५,०००	०	०	४५,०००
२२३१४	इन्धन-अन्य प्रयोजन	२,६६,०००	२,२०,४०९	२,२०,४०९	४५,५९१
२२४११	सेवा र परामर्श खर्च	७६५,०००	७६५,०००	७६५,०००	०
२२४१३	करार सेवा शुल्क	७,५६,०००	७,४७,७६८	७,४७,७६८	८,२३२
२२५११	कर्मचारी तालिम खर्च	२५,०००	०	०	२५,०००
२२५१२	सीप विकास तथा जनचेतना तालिम तथा गोष्ठी सम्बन्धी खर्च	१२,७५,०००	१०,४३,७९५	१०,४३,७९५	२,३१,२०५
२२५२१	उत्पादन सामग्री र सेवा खर्च	४८,९३,०००	४८,७४,४८८.९१	४८,७४,४८८.९१	१८५११.०९
२२५२२	कार्यक्रम खर्च	९६१,०००	७,२०,१३०	७,२०,१३०	२,४०,८७०
२२६११	अनुगमन, मूल्याङ्कन खर्च	६,९०,०००	६,६७,६४५	६,६७,६४५	२२,३५५
२२६१२	भ्रमण खर्च	३,१६,०००	२,७२,१८३	२,७२,१८३	०
२२७११	विविध खर्च	२,३२,०००	१,४०,३००	१,४०,३००	९१,७००
कूल जम्मा		**२,३१,८८,०००**	**१,६७,२४,२९६.२७**	**१९,७१,५२७.२०**	**६४,६३,७०३.७३**

४.२ बेरुजु विवरण

असुल गर्नुपर्ने	अनियमित भएको	प्रमाणका कागजात पेश नभएको	जम्मा
३८,१४,१११	१३,३३,६२३	४०,०९,२२०	९१,५६,९५४

४.३ राजश्व सङ्कलन विवरण

यस आ.व. २०८१/८२ को आम्दानी रकम रू.	त्रैमासिक अनुसार सङ्कलन भएको रकम			
	प्रथम	दोस्रो	तेस्रो	चौथो
९१,७३,०००	५७,६२,०००	१,१५,०००	११,१२,९००	२१,८३,०००

४.३.१ विगत २८ वर्षको राजश्व विवरण

आ.व.	राजश्व रकम	आ.व.	राजश्व रकम
२०५४/५५	५,९५,३९१.५५	२०६८/०६९	४०,७५,६२१.७०
२०५५/५६	५,५७,८४३.८०	२०६९/०७०	४३,१५,१८२.१०
२०५६/५७	७,३०,७८०.५०	२०७०/०७१	४८,१९,१३९.८०
२०५७/५८	७,३६,८६०.६६	२०७१/०७२	५८,०७,९९०.९९
२०५८/५९	८,३०,१८८.६०	२०७२/०७३	५८,८०,८४०.६५
२०५९/६०	७,७७७,०४.८४	२०७३/०७४	६१,४०,१९१.८२
२०६०/६१	११,०८,३३५.००	२०७४/०७५	६७,१९,२६४.५५
२०६१/६२	१२,९२,०२३.२५	२०७५/०७६	६७,१०,७०६.७२
२०६२/६३	१३,४२,१०७.७५	२०७६/०७७	७०,८१,९६१.९०
२०६३/६४	१४,५४,३०२.९६	२०७७/०७८	६३,६२,२५४.३५
२०६४/६५	१७,०७,०३३.९५	२०७८/०७९	६९,९९,९८६.१५
२०६५/६६	१७,१८,००८.१५	२०७९/०८०	६७,१९,८८७.५८
२०६६/६७	१८,६२,०१६.४०	२०८०/८१	५१,६२,६६०.१०
२०६७/६८	३१,६३,००२.०५	२०८१/८२	९१,७३,०००

४.३.१. २०८१/८२ को राजश्वका मुख्य स्रोतहरू

क्र.सं.	राजश्व प्राप्त हुने विवरण	आम्दानी गरेको राजश्व रकम	कैफियत
१	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क		
२	बेरूजु	९१,५६,९५४	
३	कृषि उपज बिक्रीबाट प्राप्त रकम	८१,६३,५४१.३५	
४	सरकारी सम्पत्ति बिक्रीबाट प्राप्त रकम		
५	प्रशासनिक दण्ड जरिवाना र जफत	१०,०९,४५८.६५	
	जम्मा	**९१,७३,०००**	

४.३.२ आ.व. २०८१/८२ को राजश्व र राजश्वका स्रोतहरू

क्र.सं.	राजश्व प्राप्त हुने विवरण	आ.व. २०८१/८२ मा केन्द्रले आम्दानी गरेको राजश्व रकम	कैफियत
१	प्रशोधित वस्तुबाट	१९,८२,३६५.००	
२	ताजा फलफूलबाट	२७,२१,८१२.५०	
३	ताजा तरकारीबाट	६,७२,६४५.५०	
४	आलु बीउबाट	३,३५,४६०.००	
५	तरकारी बीउबाट	६,५८,६३०.३५	
६	तरकारी बेर्नाबाट	४,५२,३६३.००	
७	फलफूल बिरूवाबाट	९,०५,१५५.००	
८	विविधबाट	४,३५,११०.००	
	जम्मा	**८१,६३,५४१.३५**	

खण्ड ५

विविध

५.१ केन्द्रको अनुगमन निरीक्षण

मन्त्रालय, निर्देशनालय एवम् अन्य निकायहरूबाट भएको अनुगमन तथा निरीक्षण

कार्यालय/निकाय	निरीक्षण मिति	कैफियत
कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	२०८१/०६/०४	प्रथम त्रैमासिक
कृषि विभाग, हरिहरभवन, ललितपुर	२०८१/०६/०६	प्रथम त्रैमासिक
पहाडी क्षेत्र काष्ठफल तथा फलफूल विकास आयोजना, कीर्तिपुर	२०८१/०७/१२	दोस्रो त्रैमासिक
कृषि विभाग, हरिहरभवन, ललितपुर	२०८१/०७/१२	दोस्रो त्रैमासिक
कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	२०८१/११/१६	तेस्रो त्रैमासिक
कृषि विभाग, हरिहरभवन, ललितपुर	२०८२/१२/२१	तेस्रो त्रैमासिक
कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	२०८२/०२/०५	चतुर्थ त्रैमासिक
पुष्प कमल दाहाल (पूर्व प्रधानमन्त्री)	२०८२/०२/२८	चतुर्थ त्रैमासिक
शत्ति बस्नेत (पूर्व मन्त्री)	२०८१/०२/२८	चतुर्थ त्रैमासिक
भूमि व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, सुदूरपश्चिम प्रदेश	२०८२/०३/२५	चतुर्थ त्रैमासिक

विवरण	जिल्ला भित्रका		जिल्ला बाहिरका		जम्मा		कूल जम्मा
	महिला	पुरूष	महिला	पुरूष	महिला	पुरूष	
सेवा प्रदान विवरण	८२३	१८००	७१२	१४६३	१५३५	३२६३	४७९८

५.२ सेवाग्राही विवरण तथा रोजगारी प्रदान

रोजगारी प्रदानः यस केन्द्रमा दैनिक २६ जना व्यक्तिलाई काममा लगाई रोजगारीको अवसर प्रदान गरिएको छ ।

५.३ फार्मबाट बिक्री वितरण भएका बीउबेर्नाबोटहरूको विवरण

क्र.सं.	आ.व.	विवरण		
		फलफूल बिरूवा बिक्री सङ्ख्या	तरकारीको बीउ बिक्री के.जी.	तरकारीको बेर्ना बिक्री सङ्ख्या
१	२०७१/७२	४६६५१	६५९.१५	२४४६९१
२	२०७२/७३	४६८८४	७३४.९९	३८५७४९
३	२०७३/७४	३२०३६	६०३.७७	२५४८२८
४	२०७४/७५	३७११८	६८१	२५८४७९
५	२०७५/७६	२९१३७	७१२	२२७७०१
६	२०७६/७७	२७३५१	४४०.२४	२७१६२३

क्र.सं.	आ.व.	विवरण		
		फलफूल बिरुवा बिक्री सङ्ख्या	तरकारीको बीउ बिक्री के.जी.	तरकारीको बेर्ना बिक्री सङ्ख्या
७	२०७७/७८	२३८७८	५२५	२६२७४३
८	२०७८/७९	१७४७१	४८१.७९	१९०२३७
९	२०७९/८०	१३५३१	७७२.३३	२०८४२७
१०	२०८०/८१	९६०४	५९३.३८	२७०९९४
११	२०८१/८२	१४८९२	६४५.००	४३३७१२

५.४. केन्द्रमा रहेका फलफूलका बोटहरूको विवरण

तालिका नं. १२ केन्द्रमा रहेका फलफूल बोटको विवरण

फलफूलको किसिम	फलेका बोट	नफलेका बोट	जम्मा बोट
स्याउ (विभिन्न जात)	९७९	३८३	१३६२
आरु	९	०	९
स्थानीय आरु	२०	०	२०
आरुवखडा	३३	१०	४३
नास्पाती	२५	७	३२
कागजीवदाम दाँते	३३	२१	५४
कागजीवदाम हाडे	७	४	११
खुर्पानी	५१	३	५४
स्थानीय खुर्पानी (चिली)	७२	०	७२
ओखर दाँते	६२	८	७०
पिकानट	१	१	२
अङ्गुर	९८	६	१०४
मयल	२	१६	१८
डालेचुक	३७	०	३७
जैतुन	२	९	११
हेजलनट	१३	८	२१
चेरी	७	४	११
अञ्जीर	१	०	१
जम्मा	**१४५२**	**४८०**	**१९३२**

५.५ फार्ममा भएका फलफूल (जर्मप्लाज्म) को विवरण

ब्लक ए (Block A)

यस ब्लकमा रहेका फलफूल (जर्मप्लाज्म) को विवरण

क्र.सं.	फलफूलको किसिम	जात	फलेको सङ्ख्या	नफलेको सङ्ख्या	जम्मा सङ्ख्या	कैफियत
१	स्याउ	रोयल डेलिसियस	२९०	८३	३७३	
		रेड डेलिसियस				
		गोल्डेन डेलिसियस				
		रिचारेड डेलिसियस				
		कक्स अरेन्ज पिपिन				
		फुजी				
		ग्रेनी स्मिथ				
		राईमर				
		कुस्यु				
		विनौनी				
		पाकिस्तानी मसादी				
		अम्री				
		साउने				
		चुकुरा				
		ब्रेम्ले				
		क्रेब एप्पल				
		मुत्सु				
		फल रसेट				
		Red gold				
		Canada Gris				
		Melrose				
		Idared				
		Boskoop				
		MM- 111				
		MM-106				
		M-9				
		Geneva-16 (G-16)				
		जात थाहा नभएको				
२	आरू	पेरिग्रीन	५	०	५	
		Surprise	२	०	२	
		Benedicte	१	०	१	
३	स्थानीय आरू	स्थानीय (खल्या)	२	०	२	

क्र.सं.	फलफूलको किसिम	जात	फलेको सङ्ख्या	नफलेको सङ्ख्या	जम्मा सङ्ख्या	कैफियत
४	आरुबखडा	मिथ्ले	२	०	२	
		ओइसीवासे	१	०	१	
		Mirabelle	१	०	१	
		Quetsche	१	०	१	
५	नास्पाती	रेडबार्टलेट	७	३	१०	
		जात थाहा नभएको	३	१	४	
६	खुर्पानी	सकरपारा	१	०	१	
		कैसा	१	०	१	
		Harrogen				
		Polonais				
७	स्थानीय खुर्पानी ((चिली	स्थानीय	३२	०	३२	
८	ओखर थिनसेल	Franquette	४७	०	४७	
		Chandler				
९	अङ्गुर	हिमरड	८०	०	८०	
		स्टूवेन	१३	२	१५	
		Chinese (जात Shupu-1, (Summer Black	०	४	४	
१०	जैतुन	थानीय	१	०	१	
११	पिकानट			१	१	
१२	मयल	स्थानीय	२	१	३	
१३	चेरी	Vans Infil, Hajif Burlat Infil	७	४	११	
१४	अञ्जीर		१	०	१	
	जम्मा		**५००**	**९९**	**५९९**	

यस ब्लकमा सञ्चालित कार्यक्रमहरू

- बगैंचाभित्र ताजा तरकारी उत्पादन
- फलफूल नर्सरी

यस ब्लकमा रहेका भौतिक संरचनाहरू

- कार्यालय, अवाश भवन तथा अतिथी गृह
- तालिम हल तथा बीउ प्रशोधन भवन
- सिसा घर, हट रुम, सेड हाउस, फेब्रिकटेड ग्रीन हाउस, प्लाष्टिक घर

बि ब्लक (Bock B)

यस ब्लकमा रहेका फलफूल (जर्मप्लाज्म) को विवरण

क्र.सं.	फलफूलको किसिम	जात	फलेको सङ्ख्या	नफलेको सङ्ख्या	जम्मा सङ्ख्या	कैफियत
१	स्याउ	रोयल डेलिसियस रेड डेलिसियस गोल्डेन डेलिसियस रिचारेड डेलिसियस क्रेब एप्पल पाकिस्तानी कुल्लु फुजी गला हनि क्रिप्स रेड ग्रेभिष्टिन स्टार स्पर गोल्ड King Red Delicious Fuji Kiku Fubrax Wiltons Star Red Jonap-rince Select Golden Delicious Mema जात थाहा नभएका	३०५	७८	३८३	
२	ओखर थिनसेल		४	१	५	
३	कागजीवदाम थिनसेल नेप्लस अल्ट्रा		२८	२१	४९	
	कागजीवदाम हार्डशेल		४	४	८	
४	खुर्पानी	कैसा	१	०	१	
५	स्थानीय खुर्पानी (चिली)	स्थानीय	१३	०	१३	
६	आरु	स्थानीय	१	०	१	
	जम्मा		**३५६**	**१०४**	**४६०**	

यस ब्लकमा सञ्चालित कार्यक्रमहरू

- आलु बीउ उत्पादन

यस ब्लकमा रहेका भौतिक संरचनाहरू

- अवाश भवन

ब्लक सि (Bock C)

यस ब्लकमा रहेका फलफूल (जर्मप्लाज्म) को विवरण

क्र. सं.	फलफूलको किसिम	जात	फलेको सङ्ख्या	नफलेको सङ्ख्या	जम्मा सङ्ख्या	कैफियत
		रोयल डेलिसियस				
		रेड डेलिसियस				
		गोल्डेन डेलिसियस				
		रिचारेड डेलिसियस				
		कक्स अरेन्ज पिपिन				
१	स्याउ	पाकिस्तानी मसादी	१३४	११६	२५०	
		अम्री				
		फुजी				
		क्रेब एप्पल				
		Hello Summer				सि ब्लक क्वाटर पछाडी
		Mellow Galas				
	भारत तथा अमेरिका बाट प्राप्त बिरूवाहरू २०५८।५९	C0-Op-12-20	१	०	१	
		Pine Apple	१	०	१	
		Mutsu	१	०	१	
		Spintzenberg	१	०	१	
		Bell Flower Millberg	१	०	१	
		Green Gravistion	१	०	१	
	ICIMOD बाट प्राप्त बिरूवाहरू २०६७।६८	Red Gold	१	०	१	
		Red Chief	२	०	२	
२	आरु	पेरीग्रीन	१६	०	१६	
		अर्ली रेड	१	०	१	
३	आरुबखडा	मिथ्ले, सान्तारोजा	२४	२	२६	
४	नास्पती	रेडबार्टलेट	९	०	९	
		फर्पिङ्ग	१	०	१	
		ह्वाना	०	३	३	
५	खुर्पानी	सकरपारा	२३	०	२३	
		कैसी				
६	खुर्पानी स्थानीय	स्थानीय (चिली)	२१	०	२१	
७	ओखर थिनसेल		८	६	१४	
	हेजलनट		१३	८	२१	
८	अङ्गुर	Egyptian/ Olympia	५	०	५	
९	जैतुन		१	०	१	
१०	पिकान नट		१	०	१	
		जम्मा	**२६६**	**१३५**	**४०१**	

डि ब्लक (Bock D)

यस ब्लकमा रहेका फलफूल (जर्मप्लाज्म) को विवरण

क्र.सं.	फलफूलको किसिम	जात	फलेको सङ्ख्या	नफलेको सङ्ख्या	जम्मा सङ्ख्या	कैफियत
१	स्याउ	रोयल डेलिसियस	२४१	१०६	३४७	
		रेड डेलिसियस				
		गोल्डेन डेलिसियस				
		रिचारेड डेलिसियस				
		क्रेब एप्पल				
		कुस्यू				
२	आरुबखडा	मिथ्ले, सान्तारोजा	७	८	१५	
		थाहा नभएको जात	१	०	१	
३	खुर्पानी	सकरपारा	२५	३	२८	
४	स्थानीय खुर्पानी	स्थानीय चिली	२७	०	२७	
५	नास्पाती	रेडबार्टलेट	२	०	२	
		जापानिज पहेंलो	२	०	२	
		फर्पिङ	१	०	१	
६	ओखर थिनसेल		३	१	४	
७	कागजीवदाम थिनसेल		५	०	५	
८	कागजीवदाम हार्डशेल		३	०	३	
९	आरु	स्थानीय खल्या	१	०	१	
१०	डालेचुक (चिची/तोरा)	स्थानीय	३७	०	३७	
११	जैतुन	विभिन्न जातहरू	०	९	९	
१२	मयल		०	१५	१५	
		जम्मा	**३५५**	**१४२**	**४९७**	

यस ब्लकमा सञ्चालित कार्यक्रमहरू

- तरकारी बीउ उत्पादन (रायो-मार्फा चौडापात, वन्दा-कोपनहेगन मार्केट, मुला-टोकीनासे, गाँजर-नान्टिस फोर्टे, स्वीसचार्ड-फोर्ड हुक जायन्ट, सलगम-पर्पल टप, धनियाँ-मार्फा स्थानीय, लसुन-भोटे),
- फलफूल नर्सरी (स्याउ, आरु, आरुबखडा, खुर्पानी, नास्पती, ओखर, कागजीवदाम),
- आलु बीउ उत्पादन,
- यस ब्लकमा रहेका भौतिक संरचनाहरू,
- ३ आवास भवन, थ्रेसिङ फ्लोर।

खण्ड ६

प्राविधिक लेखहरू

६.१ "मुस्ताङको स्याउ खेतीः बागवानी केन्द्रको योगदान र समृद्धिको बाटो"

प्रकास पन्थ
केन्द्र प्रमुख

नेपालको गण्डकी प्रदेश अन्तर्गत पर्ने मुस्ताङ जिल्ला भौगोलिक र प्राकृतिक विविधताले भरिएको छ। समुद्र सतहबाट करिब २,०१० मिटरदेखि ८,१६७ मिटरको उचाइमा अवस्थित यो जिल्ला "हिउँचुली (बाहुने र मरुभूमि)" को संगमको रूपमा परिचित छ। यहाँको विशिष्ट हावापानी, गर्मीमा न्यानो, चिसो रात, तीव्र घाम र कम वर्षा (Rain Shadow Area) जस्ता भौगोलिक विशेषताले गर्दा यो क्षेत्र स्याउ खेतीका लागि स्वर्ग बनेको छ। मुस्ताङको स्याउ आफ्नो आकर्षक रङ्ग, अनुपम स्वाद र लामो समयसम्म नबिग्रने गुणले नेपालमा मात्र होइन, अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा समेत छुट्टै पहिचान बनाउँदै आएको छ।

वर्तमान अवस्थाः आर्थिक क्रान्तिको सवार

मुस्ताङको कृषि परिदृश्यमा केहि वर्षयता ठूलो परिवर्तन आएको छ। परम्परागत अन्नबाली उवा, फापर खेतीको सट्टा अब स्याउ खेतीले किसानको आर्थिक समृद्धिको मुख्य आधारका रूपमा स्थापित हुन सकेको छ। वि.सं. २०२२ मा तत्कालीन कृषि मन्त्रालय, फल उद्यान विभागले भारतीय राजदूतावासको सहयोगमा भारतको काश्मीरबाट स्याउका बिरूवा ल्याएर मुस्ताङमा वितरण गरेको थियो। तत्पश्चात मुस्ताङको मुख्य फलफूल खेतीका रूपमा स्याउले अग्रणी स्थान हासिल गर्यो। मुस्ताङको तल्लो र मध्य भेग, विशेष गरी घरपझोङ र वारागुँ मुक्तिक्षेत्र गाउँपालिकामा स्याउ खेती बढी हुन्छ। मार्फा, टुकुचे, कोबाङ, जोमसोम, ठिनी, स्याङ, कागबेनी, ताङ्बे, छुसाङ र मुक्तिनाथ क्षेत्रहरू स्याउ उत्पादनका प्रमुख स्थानहरू हुन्। हाल उपल्लो मुस्ताङका लोमान्थाङ, चराङ र घमीमा पनि खेती विस्तार भइरहेको छ। यस जिल्लाको करिब १,५७५ हेक्टर क्षेत्रफलमा स्याउ खेती भइरहेको छ। मुस्ताङमा गत वर्ष मात्रै ५,५६४ मे.टन स्याउ उत्पादन भएको थियो। एक रोपनी राम्रो बगैंचाबाट किसानले वार्षिक ३ देखि ८ लाख रूपैयाँसम्म आम्दानी गर्ने गरेका छन्। यसले किसानहरूको जीवनस्तरमा ठूलो परिवर्तन ल्याएको छ, जसलाई "हरियो सुन" भन्न अत्युक्ति नहोला। यस जिल्लामा उच्च घनत्व स्याउ खेती (High-Density Apple Farming) अहिले एक आधुनिक र लाभदायक कृषि अभ्यासको रूपमा विकास हुँदैछ, जहाँ बजार-मागअनुसार गुणस्तरीय तथा छिटो फल्ने जातको चयनले अधिक महत्त्व पाउँछ। यस जिल्लामा स्याउका जातहरू जस्तैः रेड डेलिसियस, रोयल डेलिसियस, गोल्डेन डेलिसयस, रिचा रेड, फुजी लामो समयदेखि खेती हुँदै आएका छन्, यिनै परम्परागत विविधतासँगै High-Density प्रविधिका लागि विशेष रूपमा छनौट गरिएका जातहरू गाला, किङरोट, फुजी के कु फुब्रिक्स, रेड ग्रेभेनस्टीन, हनी क्रिस्प, स्टार स्पर गोल्ड, गोल्डेन डेलिसियस, रेड डेलिसियस र रोयल डेलिसियस जस्ता स्पर जातहरूका सायन M-९, M-२६, M-२७, MM-१०६, MM-१११, G-१६ जस्ता पुड्के र उन्नत रुटस्टकमा कलमी गरिएका हुन्छन् । मुस्ताङको स्याउ अब काठमाडौं र पोखराको बजारमा मात्र होइन, विमान तथा सडक मार्गबाट भारतको दिल्ली, लखनऊ, सिक्किमसम्म पुग्न थालेको छ। बेनी-जोमसोम सडकखण्डको विस्तारले ढुवानी खर्च घटाएर स्याउलाई बजारसम्म पुर्याउन सहज बनाएको छ।यद्यपि, अत्यधिक चिसो, लामो समय हिउँ पर्ने र त्यसपछि तीव्र घाम लाग्ने हावापानीले कहिले काही फल फुट्ने (Sunburn) वा नष्ट हुने समस्या देखिन्छ। साथै, स्याउको दाँदे रोग, जरा कुहिने रोग, र कत्ले कीरा, भुवादार लाही, खुम्रे कीरा, कडलिङ मोथहरूले नर्सरी तथा बगैंचाहरूमा ठूलो क्षति पुर्याउने गरेको छ।

शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र, मार्फाको भूमिका

अर्चार्ड कम नर्सरीको रूपमा वि.सं. २०२३ (सन् १९६६) मा स्थापना भएको मार्फामा अवस्थित यसै केन्द्रबाटै शीतोष्ण बागवानी विकासक्रमको शुभारम्भ भएको हो, र त्यसको दिगो विस्तारले बागवानी क्षेत्रमा निरन्तर योगदान दिँदै आएको छ। आरम्भदेखि नै यसले राज्यको कृषि पुनर्संरचनालाई समेत सशक्त गर्दै विभिन्न कार्यक्रमहरू र प्रविधिहरू अपनाएको छ, जसको परिणामस्वरूप यसले हाल ५९ वर्षसम्मको ऐतिहासिक यात्रा तय गरेको छ। यस अवधिमा प्रविध प्रसार, सीप विकास, जातिय संरक्षण तथा व्यावसायिक उत्पादनमा केन्द्रित विभिन्न गतिविधिहरूमार्फत कृषकहरूको जीवनस्तर र स्थानीय आर्थिक समृद्धिमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउन महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्दै आएको छ। मुस्ताङको स्याउ खेतीको इतिहास र विकासमा शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्रले अपरिहार्य योगदान दिएको छ। मुस्ताङको मार्फामा अवस्थित यो केन्द्र केवल एक कृषि कार्यालय मात्र होइन, यो यहाँको स्याउ खेतीको परीक्षण प्रयोगशाला र प्राविधिक विश्वविद्यालयको रूपमा काम गर्दछ। यस केन्द्रले निम्न कार्यहरू गर्दछ ।

- **गुणस्तरीय बिरूवा उत्पादन (Quality Sapling Production) र बिक्री:** किसानहरूले लगाउने स्याउका बिरूवाहरूको मुख्य स्रोत यही केन्द्र हो। रोगरहीत, आधुनिक प्रविधि (Tissue culture Technology) बाट तयार पारिएका कलमी बिरूवा (Grafted) हरू यहाँबाट उपलब्ध हुन्छन्। केन्द्रले ३५ भन्दा धेरै बढी चिसो चाहिने, मध्यम चिसो चाहिने र कम चिसो चाहिने जातहरूका माउबोट (Mother Plant) को संरक्षण गरी शुद्ध जातका बिरूवाहरू उत्पादन तथा बिक्री वितरण (पुष-माघ) गर्छ जसले गर्दा किसानले गुणस्तरिय र उन्नत जातका बिरूवाहरू पाउँछन्।
- **प्राविधिक तालिम र ज्ञान सञ्चार:** स्याउ खेती परम्परागत तरिकाले मात्र सम्भव छैन। केन्द्रले किसान, नर्सरीधनी, प्राविधिकहरूलाई स्याउका जातहरू, बिरूवा रोप्ने दूरी, तालिम तथा काटछाँट (Training and Pruning) गर्ने विधि, मलजल, मल्चिङ्ग, परागसेचन (Pollination) को महत्त्व, रोगकीरा व्यवस्थापन, आधुनिक सिँचाइ प्रविधि तथा उच्च घनत्व स्याउ खेतीका बारेमा नियमित तालिम दिन्छ। विशेषगरी 'स्पर' प्रविधि र 'उच्च घनत्व' खेतीका विधिहरू केन्द्रबाटै किसानसम्म पुगेका छन्।
- **जातको प्रभावकारिता तथा सम्भावनाको परीक्षण:** मुस्ताङको उच्च पहाडी हावापानीमा कुन स्याउ जात बढी अनुकूल हुन्छ, कस्तो प्रविधि प्रभावकारी, दिगो हुन्छ भन्ने पहिचान गर्न यस केन्द्रले निरन्तर परीक्षण गर्दै आएको छ। यद्यपि जलवायु परिवर्तनका कारण तापक्रम बढिरहेको परिप्रेक्ष्यमा समेत व्यवहारिक रूपमा राम्रो उत्पादन दिनसक्ने 'हर्नाल (HRMN-99), 'मिस्टी' जस्ता जातहरूको परीक्षण, मूल्याङ्कन र सुधार कार्यलाई अझ प्रभावकारी बनाउँदै किसानहरूलाई जोखिमरहीत, दिगो खेतीको विकल्प उपलब्ध गराउनु आवश्यक छ।
- **जातहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धन:** केन्द्रले स्याउका जातहरूको संरक्षण, गुणस्तर सुधार तथा दिगो उत्पादन प्रवर्द्धनका लागि प्रजाति संरक्षण, परीक्षण र प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्दै ठूलो भूमिका खेलिरहेको छ। केन्द्रले स्थानीय र उन्नत स्याउका जातहरूको संरक्षण गरेर नवप्रवर्तनशील प्रविधि तथा अभ्यास मार्फत उत्पादकत्व वृद्धि गर्न सहयोग पुर्याउँछ, किसानहरूलाई जलवायु अनुकूलित जातहरू र बागवानी प्रविधि उपलब्ध गराउँछ तथा स्याउ उत्पादन र बजार पहुँच विस्तारमा समेत महत्त्वपूर्ण योगदान दिन्छ।
- **प्रशोधन तथा ब्राण्डिङ:** केन्द्रले स्याउ उत्पादनको मूल्य अभिवृद्धि तथा दिगो आर्थिक प्रगतिका लागि प्रशोधन र ब्राण्डिङ सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन, समन्वय तथा व्यवस्थापन गर्दछ। स्याउको कच्चा उत्पादनबाट प्रशोधनयोग्य उत्पादनमा रूपान्तरण गर्ने काममा सक्रिय भूमिका खेलेको छ। यसले स्याउको सुकुटी, जाम, ब्राण्डी, साइडर, वाइन लगायत विविध प्रशोधित वस्तुहरूको उत्पादन प्रविधिमा प्रशिक्षण प्रदान गर्दछ। यसमार्फत केन्द्रले स्थानीय उत्पादनको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता वृद्धि, आय सृजना र बजार पहुँच मजुवुत बनाउन सरकारी नीतिहरू तथा योजना कार्यान्वयनमा योगदान पुर्याइरहेको छ।

भावी सम्भाव्यताः अपार सम्भावनाको ढोका

मुस्ताङको स्याउ खेतीको भविष्य केवल कृषिसम्म सीमित छैन, यसले ठूलो आर्थिक क्रान्ति गर्ने सम्भावना बोकेको छ।

- **प्रशोधन उद्योगको स्थापना (Industrialization):** हाल स्याउलाई कच्चा रूपमै बेच्ने प्रचलन छ। तर, स्याउबाट वाइन, साइडर, ब्राण्डी, जाम, जेली, जुस, सुकुटी र ड्राइ स्याउ (Apple Chips) उत्पादन गर्ने उद्योगहरू स्थापना गर्न सकिएमा यसको मूल्य थप बढ्नेछ। मुस्ताङको 'एप्पल ब्रान्डी' र 'एप्पल सिडर भिनेगर' को अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा उच्च माग हुन सक्छ। यसले कृषि आम्दानीलाई वर्षैंभरि स्थिर बनाउँछ।
- **उच्च घनत्वयुक्त खेती (High Density Apple Farming):** भविष्यमा थोरै जमिनमा बढी फल लिने 'हाइ डेन्सिटी' प्रविधि अपनाउनु आवश्यक छ। यस प्रविधिमा बिरूवाहरू छोटो हुन्छन्, छिटो फल फल्छन् र खेर जाने ठाउँ कम हुन्छ। शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्रले यस प्रविधिको प्रवर्द्धन गरिरहेको छ।
- **भण्डारण सुविधा (Storage facilities):** स्याउ पाक्ने मौसममा बजारमा स्याउ भित्रिदा मूल्य घट्ने समस्या समाधानका लागि प्रत्येक वडा वा बजार केन्द्रमा 'कोल्ड स्टोरेज' निर्माण गर्नु अनिवार्य छ। यसले किसानलाई बजार मूल्य राम्रो हुँदा बेच्ने छुट दिन्छ।
- **कृषि पर्यटन (Agri-Tourism):** मुस्ताङ नेपालको प्रमुख पर्यटकीय गन्तव्य हो। स्याउ फल्ने सिजनमा पर्यटकलाई बगैंचामा ल्याएर 'एप्पल पिकिङ' (स्याउ टिप्ने) गराउने, त्यही ठाउँमा बगैंचाभित्र होटल व्यवस्था गर्ने हो भने पर्यटन र कृषिको दोहोरो आम्दानी हुनेछ।
- **भौगोलिक सङ्केत (GI) प्रमाणीकरण:** मुस्ताङको स्याउलाई Geographical Indication ट्रेडमार्क दिन सकिएमा यसको अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा छुट्टै पहिचान बन्नेछ र मूल्य वृद्धि गराउन सकिनेछ।
- **निर्यातको सम्भावना (Export potential):** बेनी-जोमसोम हुँदै कोरला सडक निर्माणपछि मुस्ताङको स्याउ सिधै चीनको केही भाग र भारतका प्रमुख सहरहरूमा निर्यात गर्ने ठूलो सम्भावना खुलेको छ।

निष्कर्ष

मुस्ताङको स्याउ खेतीले अहिले सुनौलो अवसरको ढोका खोलेको छ, जहाँ सङ्घीय, प्रादेशिक र स्थानीय निकायहरू, वित्तीय संस्था, सहकारी, किसान समूह, नर्सरीधनी, प्राविधिक र व्यवसायीहरूको संयुक्त प्रयासले प्रविधि र उत्पादन क्षमतामा उल्लेखनीय प्रगतिलाई सम्भव बनाएको छ। अब यस सफलतालाई उच्च शिखरमा पुर्‍याउन र दिगो र प्रतिस्पर्धी बनाउने उद्देश्यले नीतिगत पहलहरू आवश्यक छन्। पूर्वाधार निर्माणका लागि अनुदान वा सुलभ ऋण उपलब्ध गराउने, PPP मोडेलमार्फत प्रशोधन उद्योग स्थापना गर्ने, किसान र प्राविधिकका लागि नियमित तालिम र विस्तार प्रणाली सुदृढ बनाउने, डिजिटल बजार र emarket प्लेटफर्ममार्फत बजार पहुँच सुधार गर्ने, जलवायु अनुकूल खेतीका लागि बीमा र आधुनिक प्रविधि अपनाउने र मुस्ताङ स्याउको GI प्रमाणीकरण तथा ब्राण्डिङमा सरकारी सहयोग सुनिश्चित गर्ने। यदि यी सबै पक्षहरू समन्वयका साथ अघि बढाइए, मुस्ताङको स्याउ नेपालकै आर्थिक समृद्धिको मुख्य आधार बन्नेछ र कृषि क्रान्तिको प्रेरक उदाहरणको रूपमा स्थापित हुनेछ।

६.२ स्याउमा असर गर्ने प्रमुख कीरा र तिनका व्यवस्थापन विधि

राजन नेपाली

१. हरियो लाही (Aphis pomi)

यसले मुख्य रूपमा स्याउ, नास्पती, आलुबखडा, चेरी र कहिलेकाहीँ अन्य शीतोष्ण फलबोटका कोमल टुसा र पातमा पनि असर गरेको पाइन्छ। लाहीले रस चुसेर पात माथितिर मुडिन्छ, टेढा-मेढा हुन्छन्, सतहमा टाँसिने जस्तो Honeydew (मिठो पदार्थ) देखा पर्छ। कोमल टुसा सुकेर वा मुडिएर बढ्न बन्द हुने, साना, विकृत फलको सतहमा कालो "sooty mold" देखा पर्ने, बोटको हरियाली घट्ने र बोट कमजोर देखिने जस्ता लक्षण देखिन्छन्। सामान्यतया १८-२५° से. तापक्रम, बढी आर्द्रता हुँदा तीव्र जनसङ्ख्या वृद्धि हुन्छ। वसन्तदेखि प्रारम्भिक गर्मी (नयाँ टुसा पलाउने समय) मा बढी देखिन्छ।

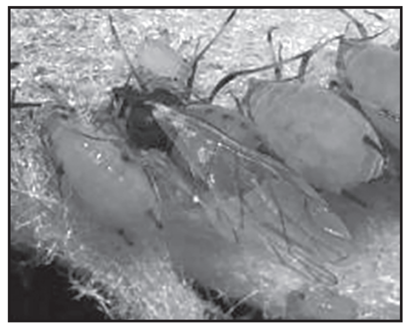

रोकथामका उपाय (Preventive measures)

सांस्कृतिक (Cultural) - बढी नाइट्रोजनयुक्त मलको प्रयोग नगर्नु, सङ्क्रमित हाँगा र टुसा काटी नष्ट गर्ने, बोटबीचको दूरी र हावा बहने ठाउँ राम्रो बनाउने।

यान्त्रिक (Mechanical) – सानो सङ्क्रमणमा पानीको बलियो फोहराले लाही हटाउन सकिन्छ, अत्यधिक सङ्क्रमित भागहरू काटेर जलाउने।

जैविक (Biological) – प्राकृतिक शत्रुहरू जस्तैः *ladybird beetle (Coccinella septempunctata)*, *lacewing*, *hoverfly*, र *Aphidius spp.* जस्ता परजीवी कीराहरूलाई संरक्षण गर्ने।

निगरानी (Monitoring) - वसन्तमा नयाँ पालुवा र पातको पछिल्लो भाग नियमित रूपमा निरीक्षण गर्ने।

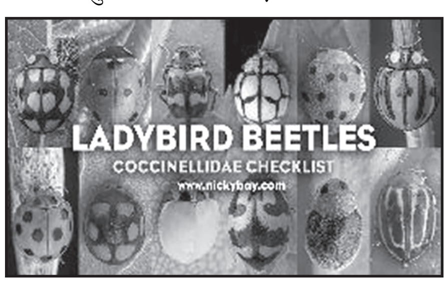

नियन्त्रणका उपायहरू (Control measures)

जैविक (Organic) - नीम तेल (२-३ मि.लि./लि. पानी) वा *Azadirachtin* १% *EC* @ २ मि.लि./लि. पानी छर्कने। साबुन पानी (१०-१५ मि.लि./लि.) ले पनि लाही घटाउन सकिन्छ।

रासायनिक (Chemical) - Imidacloprid 17.8 SL @ ०.३ मि.लि./लि. पानी वा Thiamethoxam 25 WG @ ०.२५ ग्रा./लि. पानी वा Dimethoate 30 EC @ १.५ मि.लि./लि. पानी वा Acetamiprid 20 SP @ ०.३ ग्रा./लि. पानी प्रयोग गर्न सकिन्छ।

सावधानी - बिहान वा बेलुका छर्कने, फूल फुलेको बेला छर्कनु हुँदैन। एउटै कीटनासक बारम्बार प्रयोग नगर्नु। फल टिप्ने अघि पर्याप्त समयको अन्तर राख्ने।

एकीकृत कीरा व्यवस्थापन (IPM) सुझावः

- सुरुवाती चरणमा सङ्क्रमित पालुवा काट्ने, नीम तेल प्रयोग गर्ने र प्राकृतिक शत्रुहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने।
- अत्यधिक सङ्क्रमण हुँदा मात्र रासायनिक औषधि प्रयोग गर्ने।
- आर्थिक क्षतिस्तर (Economic Threshold Level) - प्रति पात वा मुनामा १०-१५ लाही भेटिएपछि मात्र छर्काइ गर्ने।

२. सेतो भुवादार लाही कीरा (Apple woolly aphid)

यि कीरा स-साना, कोमल शरीर भएका रातो-खैरोदेखि बैजनी रङ्गका हुन्छन् जसको शरीरमा सेतो ऊनजस्तो मोम (waxy covering) ले ढाकिएको हुन्छ। यसलाइ हातले थिच्दा बैजनी रङ्गको तरल पदार्थ निस्केको देखिन्छ। यसले आक्रमण गरेका बिरूवाका हाँगा, जरामा सेतो ऊनजस्तो पदार्थको दाग देखिने, लाहीले रस चुस्दा गाँठा (galls) र सुन्निने, धेरै सङ्क्रमण हुँदा छालामा चिरा र क्यान्कर (Canker) देखिने जस्ता लक्षणहरू देखिन्छन्। सामान्यतया २०-२५°C तापक्रम र उच्च आर्द्रता हुँदा, अत्यधिक रासायनिक विषादी प्रयोगले प्राकृतिक शत्रु नष्ट हुँदा वा घाउ वा Pruning कट भएको स्थान यसको लागि अनुकूल हुन्छ।

रोकथामका उपायहरू

- प्रतिरोधी rootstock जस्तै *MM.106*, *MM.111*, र *Northern Spy* प्रयोग गर्ने।
- सङ्क्रमित हाँगा र भागहरू काटेर नष्ट गर्ने।
- pruning गर्दा बनेका घाउमा बोर्डो पेष्ट वा चुना र तामाको घोल लगाउने।
- प्राकृतिक शत्रुहरूको संरक्षण गर्नुहोस्, जस्तै *Aphelinus mali* (परजीवी बुट्टा), *Chrysoperla carnea* (ग्रीन लेसविङ), *Coccinella spp.* (लेडी बर्ड बीटल)।

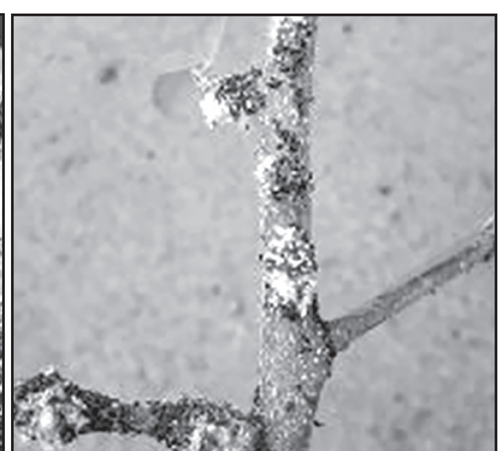

नियन्त्रणका उपाय (Management Measure)

सांस्कृतिक तथा यान्त्रिक नियन्त्रण	जैविक नियन्त्रण	रासायनिक नियन्त्रण
सङ्क्रमित हाँगा काटेर जलाउने	Aphelinus mali नामक परजीवी कीराको प्रयोगले	डाइमिथोएट (Dimethoate) 0.03%,
Pruning पछि घाउमा बोर्डो पेष्ट लगाउने	लेडिबर्ड र लेसविङ जस्ता कीराको संरक्षण गर्न ब्रोड-स्पेक्ट्रम कीटनासक प्रयोग नगर्ने।	इ-इमिडाक्लोप्रिड (Imidacloprid) 0.005%

३.स्याउमा लाग्ने कत्ले कीरा (San Jose scale)

यो एक कठोर खप्टे कीरा हो। वयस्क पोथी गोलाकार, करिब १.५-२ मि.मि. व्यासको हुन्छ, र खैरोदेखि कालो रङ्गको ढालले ढाकिएको हुन्छ। भाले कीरा स-साना र पखेंदार हुन्छन्, र प्रकास तिर आकर्षित हुन्छन्। जीवित लार्भाले बोटको छालामा टाँसिएर रस चुस्छन् जसकारण हाँगा, डाँठ, पात र फलमा स-साना गोल खप्टे जस्ता दागहरू देखिन्छन्, सङ्क्रमण बढ्दै जाँदा छालामा रातो-खैरो रङको धब्बा (reddish spots) देखा पर्छ। बोट कमजोर हुँदै जान्छ, हाँगा सुक्न थाल्छ र फल साना र कुरूप हुन्छन्। गम्भीर अवस्थामा बोटको रस चुसिँदा बिरूवा मर्नेसम्म पुग्छ। फलमा स-साना गोल चक्ला (Scale) देखिन्छन् जसले फलको बजार मूल्य घटाउँछ। मध्यम तापक्रम (२०-२५°C) र सुख्खा मौसम यस कीराको वृद्धि लागि उपयुक्त हुन्छ। अव्यवस्थित वा घना बगैंचामा बढी सङ्क्रमण देखिन्छ। अत्यधिक नाइट्रोजन मल र रासायनिक विषादी प्रयोगले प्राकृतिक शत्रु नष्ट हुँदा सङ्क्रमण बढ्छ।

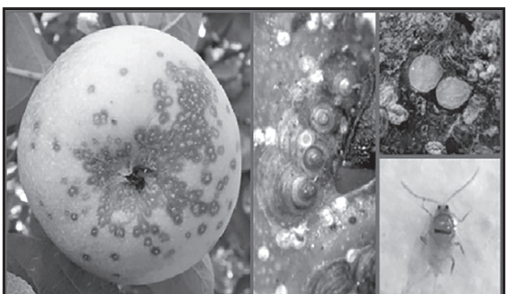

San José scale damage on apple fruit (left). San José scale black cap stage (center), female (upper right) and male (lower right). [Photos courtesy of Greg Krawczyk (Penn State University), E. Beers (Washington State University) and S. Schoof (North Carolina State University).]

रोकथामका उपाय (Preventive Measures)

- नयाँ बिरूवा रोप्दा स्वस्थ र रोग-कीरारहीत नर्सरी बिरूवा मात्र प्रयोग गर्ने,
- सङ्क्रमित हाँगा र टहनी काटेर नष्ट गर्ने,
- Pruning पछि घाउमा बोर्डो पेष्ट वा चुना पानी लगाउने,
- सफा बगैंचा राख्ने, हावापानी चल्ने गरी Spacing मिलाउने,
- बगैंचामा प्राकृतिक शत्रु कीरा जस्तै *Chilocorus infernalis* (ladybird beetle), *Aphytis spp.* (parasitic wasp) *Encarsia perniciosi* जस्ता कीराको संरक्षण गर्ने।

नियन्त्रणका उपाय (Management Measures)

क) सांस्कृतिक तथा यान्त्रिक नियन्त्रण (Cultural & Mechanical Control)

- सङ्क्रमित भाग काट्ने, जलाउने र Pruning पछि घाउ उपचार गर्ने,
- बोटको छालामा भएको खप्टे कीरा ब्रस वा कपडाले सफा गर्ने।

ख. **जैविक नियन्त्रण (Biological Control**

ग. **Aphytis spp. र Encarsia perniciosi परजीवी कीराले यसलाई नियन्त्रण गर्छन्,**

- लेडिबर्ड बीटल (Chilocorus spp.) पनि प्रभावकारी प्राकृतिक शत्रु हो।

घ. **रासायनिक नियन्त्रण (Chemical Control)**

- बोट नाङ्गो अवस्थामा Dormant season) (Lime sulfur (२%) वा Mineral oil (२%) छर्कन सकिन्छ।
- सक्रिय अवस्थाको सङ्क्रमणमा Dimethoate ०.०३%, वा Imidacloprid ०.००५% प्रयोग गर्न सकिन्छ। आवश्यक परे १०-१५ दिनको अन्तरमा दोहोर्याउने। विषादी प्रयोग गर्दा फलको सुरक्षा अवधि (PHI) ध्यान दिनुहोस्।

३. खुम्रे (White Grub)

माटोभित्र बस्ने, स्याउ, आलु, मकै, कोदोमा असर

पहिचान

- सेतो/क्रीम रङ - लार्भा, C आकारमा मोडिएको शरीर, टाउको खैरो-पहेंलो।
- ३ जोडी साना खुट्टा।

क्षतिको लक्षण

- बिरूवा अचानक ओइलिनु, पहेंलो देखिनु, बिरूवा सजिलै उखेलिनु, नर्सरीमा बिरूवा मर्नु।
- ओसिलो माटो, जैविक पदार्थ बढी भएको, राम्रो निकासा नभएको जमिन अनुकूल।

रोकथामका उपाय

- झरी अगाडि गहिरो जोताइ गरी लार्भाबाहिर निकाल्नु, खेत सफा राख्ने, घाँस-झार हटाउने, बत्ति पासो (Light trap) प्रयोग, कुखुरा/परेवा प्रयोग (लार्भा खाने), बाली चक्र,
- पाकेको मल १०-१५ दिन अगाडि हाल्ने,
- जैविक व्यवस्थापन,
- Metarhizium anisopliae / Beauveria bassiana (२-५ किलो/ रोपनी),
- Neem cake (२०-२५ किलो/ रोपनी),
- रासायनिक व्यवस्थापन,
- Fipronil 0.3 G 10-12 किलो/ हेक्टर,
- Imidacloprid 17.8 SL (Drenching), 0.3 मि.ली./लिटर पानी।

६.३ तन्तु प्रजनन् बिरूवाहरूमा देखिने समस्याहरू र तिनीहरूको निवारण

अशोक लिम्बु
प्रविधिक अधिकृत (जैविक प्रविधि)

तन्तु प्रजनन् प्रविधि प्रक्रियामा बिरूवा उत्पादन गर्ने क्रममा प्रत्येक चरणहरूमा विभिन्न प्रकारका समस्याहरू देखा पर्दछन्। तन्तु प्रजनन् प्रक्रियामा देखिने केही समस्याहरू र तिनीहरूको निवारणका उपायहरू यस प्रकार छन्:

चित्र १: विभिन्न प्रकारका सुक्ष्म जीवहरुको संक्रमण दखिएको

१. सुक्ष्म जीवहरूको सङ्क्रमणः सुक्ष्म जीवहरू लगभग सबै ठाउँमा उपस्थित हुन्छन्। जसले गर्दा प्रयोगशालामा अनुकूल वातावरण उपलब्ध भएमा यीनीहरू तीव्र गतिमा फस्टाउँछन्। सुक्ष्म जीवहरू (ब्याक्टेरिया, भाइरस, मोल्ड, फङ्गस, माइकोप्लाज्मा) आदि सामान्य रूपमा एक्सप्लान्ट कल्चर वा सब-कल्चर गरिएको मिडियामा देखा पर्दछन, र यीनीहरूले वृद्धि र विकास हुँदै गरेको बिरूवालाई नष्ट पारी दिन्छन्। ब्याक्टेरिया, मोल्ड र फङ्गसहरूको द्रुत वृद्धिदरको कारणले यिनीहरू सबैभन्दा सामान्य रूपमा सङ्क्रमण गर्ने सुक्ष्मजीवहरूमा पर्दछन्। यी प्रदुषकहरूलाई सजिलै छुटयाउन सकिन्छ भने भाइरस र माइकोप्लाज्मालाई सजिलै छुटयाउन सकिदैन। कल्चर गर्दा प्रयोग गरिने कतिपय बिरूवाको तन्तु नमुनाभित्रै पनि सुक्ष्म जीवद्वारा सङ्क्रमण भएको हुन सक्छ जसलाई Endophyte भनिन्छ। यी कीटाणुहरू तन्तु प्रजननको विभिन्न चरणहरूमा विस्तारै देखा पर्दछन्। ब्याक्टेरियल एन्डोफाइट्स जस्तैः ब्यासिलस सब्टिलिस, एर्विनिया र स्यूडोमोनास आदिहरूले निष्क्रिय अवस्थामा हुन्छन् र पछि विस्तारै विभिन्न चरणहरूमा देखा पर्दछन् जसले गर्दा बिरूवाको वृद्धि र विकासमा बाधा पुर्याउँछन्।

समस्या निवारणका केही उपायहरू

- तन्तु प्रजनन् प्रयोगशाला कोठाहरू सधै सफा राखे तथा काम गर्ने स्थानहरू फराकिलो र आवश्यक सामानहरू व्यवस्थित तरिकाले राखु पर्दछ।
- काम गर्ने व्यक्तिले कल्चर गर्नु अगाडि साबुन पानीले हातलाई राम्ररी सफा गर्ने तथा हातमा मेडिकल पन्जा, अनुहारमा मास्क, टाउकोमा कपाल छोप्ने hair cover र एप्रोन लगाएर काम गर्नु पर्दछ।
- कल्चर गर्दा कुनै पनि प्रकारको खाने कुराहरू खानु तथा अनावश्यक कुरा गर्नु हुँदैन।
- लामिना वायु प्रवाह हुडमा कल्चर गर्दा कीटाणु निर्मलीकरण विधिहरूको राम्रोसँग पालना गर्नु पर्दछ।
- तन्तु नमुना सतहलाई कीटाणु निर्मलीकरण गर्दा प्रयोग गरिने निसङ्क्रामकहरूको होल्डिङ अवधि बढाउन सकिन्छ।
- कल्चर गर्दा मिडिया, पानी तथा अन्य विभिन्न वस्तुहरू कीटाणु निर्मलीकरण गरिएको मात्र प्रयोग गर्नु पर्दछ।
- Endophytes लाई नियन्त्रण गर्ने। PPM (Plant Preservative Mixture) वा एन्टिबायोटिक जस्तैः Streptomicin, Penicillin, Ampicillin, Cefazolin, Ticarcillin आदि प्रयोग गर्न सकिन्छ। तर एन्टिबायोटिकको प्रयोग अन्तिम अवस्थामा मात्रै प्रयोग गर्नु पर्दछ।
- नियमित निरीक्षण तथा हेरचाह गर्नु पर्दछ।

२. बिरूवाको टुप्पो मर्नेः शुट टिप नेक्रोसिस एक प्रकारको शारीरिक अवस्था र विकार हो, जसले इन भिट्रो बिरूवाहरूको वृद्धि र विकासलाई नकरात्मक असर पुर्याइ डाँठको टुप्पो मर्ने हुन्छ। यो समस्या प्रसार र जरा विकास चरणहरूमा देखिने

गर्दछ। शुट टिप नेक्रोसिस निम्त्याउने सबैभन्दा सामान्य कारकहरू मध्ये एक पोषक तत्वको कमी वा असन्तुलन हो। यसबाहेक, क्याल्सियमको कमी, हर्मोनहरूको असन्तुलन र उच्च सापेक्ष आर्द्रता आदिले शुट टिप नेक्रोसिस निम्त्याउने गर्दछ।

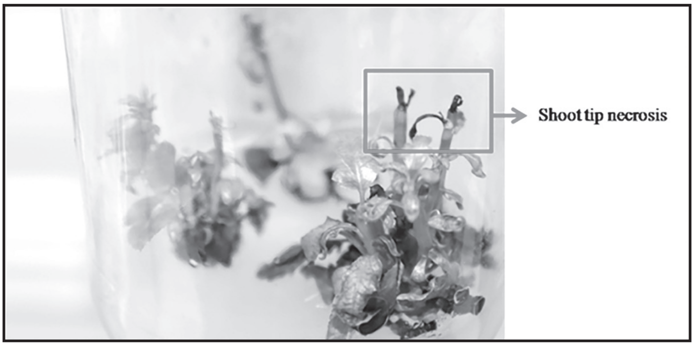

चित्र २ः इन भिट्रो बिरूवाको टुप्पो मरेको

समस्या निवारणका केही उपायहरू

- मिडियामा सन्तुलित पोषक तत्वहरू र हर्मोनहरूको मात्रा प्रदान गर्नु पर्दछ।
- उचित मात्रामा क्यालसियम मिडियामा समावेश गर्ने।
- बिरूवा हुर्काउने कोठाको सापेक्ष आर्द्रतालाई नियन्त्रणमा राखे।
- कल्चर गरिएको बोतल, जार, कल्चर ट्यूव आदिको बिर्को धेरै कसिलो गरी बन्द नगर्ने तर धेरै हल्का पनि गर्नु हुँदैन।
- फिल्टरयुक्त भएको बिर्को पनि प्रयोग गर्ने सकिन्छ।

३. मिडिया र एक्सप्लान्टको ब्राउनिङः यो समस्या विशेष गरी बारहमासी काठे बिरूवाहरूको तन्तु नमुनालाई मिडियामा स्थापना गर्दा र त्यस पछिको प्रसारण चरणहरूमा देखा पर्दछ। यस्ता तन्तु नमुनाहरूले आफ्नो रक्षा संयन्त्रको लागि विभिन्न रसायन पदार्थ निष्कासन गर्दछन् जसलाई फेनोलिक यौगिकहरू भनिन्छ। यही फेनोलिक यौगिकहरू मिडियामा एकत्रित हुँदा मिडिया ब्राउन रङ्गको हुन्छ र आफ्नै तन्तु नमुनालाई विस्तारै मारी दिन्छ। एन्डोफाइट्सहरूको कारणले गर्दा पनि यो समस्या देखा पर्दछ।

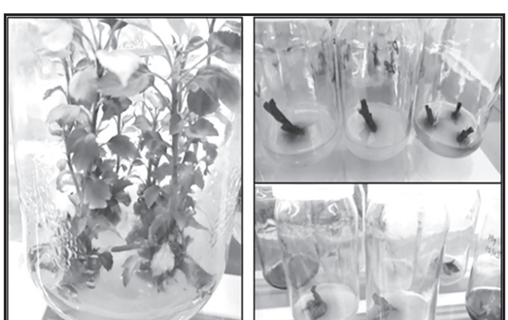

चित्र ३ः मीडिया र एक्सप्लान्ट ब्राउनिंग भएको

समस्या निवारणका केही उपायहरू

- ब्राउनिङ रोक्न एन्टिओक्सिडेंट पदार्थहरू जस्तैः ५ ग्राम प्रति लिटर साइट्रिक एसिड वा २.५ ग्राम प्रति लिटर एस्कोर्बिक एसिड झोलमा एक्सप्लान्टलाई डुबाई कल्चर गर्ने।
- फेनोलिक यौगिकहरूलाई सोख्न मिडियामा सक्रिय चारकोल (activated charcoal) ०.१ देखि १ प्रतिशत वा ०.०३ प्रतिशत PVP (Polyvinylpyrrolidone) को प्रयोग गर्नु पर्दछ।
- मिडियामा कल्चर गरिएको तन्तु नमुनाहरूलाई केही दिनसम्म अँध्यारो कोठामा राख्ने।
- मिडियामा ब्राउनिङ देखिए लगातार नयाँ मिडियामा स्थानान्तरण गर्नु पर्दछ।
- एन्डोफाइट्सलाई नियन्त्रण गर्ने।
- नियमित निरीक्षण तथा हेरचाह गर्ने।

२. हाइपरहाइड्रेसिटी/भिट्रिफिकेशनः हाइपरहाइड्रेसिटी भनेको इन भिट्रो बिरूवाहरूमा हुने शारीरिक गडबडी वा विकृति हो जसले उचित वृद्धि र विकासलाई असर गर्दछ। यस अवस्थामा बिरूवाहरूको डाँट र पातहरू पारदर्शी, ओसिलो, नाजुक र रसिलो देखिन्छन्। हाइपरहाइड्रेसिटीको मुख्य कारणहरू Oxidative stress लाई ट्रिगर गर्ने कारकहरू मानिन्छन्। उच्च लवरणको मात्रा, उच्च सापेक्ष आर्द्रता, कम प्रकास, कल्चर जारको वातवरणमा ग्याँस सञ्चय, सब-कल्चर सङ्ख्या र सब-कल्चरबीचको समय अन्तराल, जेलिङ एजेन्टको मात्रा, हर्मोनल असन्तुलन आदि कारणहरूले निम्त्याउने गर्दछ।

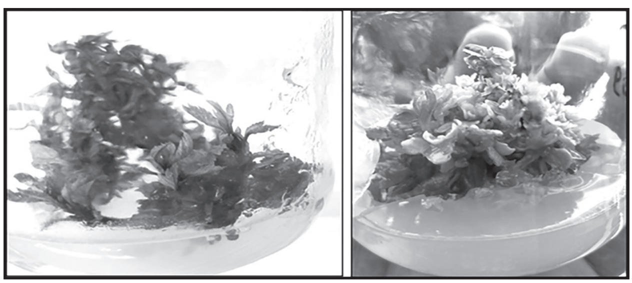

चित्र ४ः इन भिट्रो बिरूवाहरूमा हाइपरहाइड्रेसिटी देखिएको

समस्या निवारणका केही उपायहरू

- मिडियामा उचित कार्वोहाइड्रेटको मात्रा प्रयोग गर्नु पर्दछ।
- कल्चर गरिएको भाँडालाई फिल्टरयुक्त भएको बिर्को प्रयोग गर्न सकिन्छ।
- बिरूवाको प्रकृति अनुसार मिडियामा पोषक तत्व, अगार, साईटोकाइनिन र अक्जिनको कन्सन्ट्रेसन परिमार्जन गर्नु पर्दछ।
- बिरूवा हुर्काउने कोठाको सापेक्ष आर्द्रतालाई नियन्त्रणमा राख्ने।
- बिरूवा हुर्काउने कोठामा इथिलीन प्रदुषण हुन नदिने तथा पोजेटिभ एयर प्रेशर कायम राख्नु पर्दछ।
- प्रकासको मात्रा परिवर्तन गर्ने।
- केही अवस्थामा समस्या कम गर्न क्याल्सियमको कन्सन्ट्रेसन वृद्धि गर्नु पर्न देखाइएको छ।

५. रिकल्सिट्रान्सः इन भिट्रो वातावरणमा बिरूवाको कोष तथा तन्तुहरूले कुनै पनि प्रकारको वृद्धि तथा विकासको प्रतिक्रिया नदिने अवस्थालाई रिकल्सिट्रान्स भनिन्छ। कोषिकाहरूको म्याक्रो-मोलेक्युलहरूसँग फ्री रेडिकलहरूको प्रतिक्रिया, मिडिया, हर्मोनल असन्तुलन, एक्सप्लान्टको प्रकार, सङ्कलन गरिएको बिरूवाको तन्तु नमुनाको आयु, वातावरणीय कारकहरू आदि कारणहरूले रिकल्सिट्रान्स निम्त्याउँछ। यो समस्या बिरूवा तन्तु प्रजनन् प्रक्रियाको जुनै पनि चरणमा देखा पर्न सक्छ।

समस्या निवारणका केही उपायहरू

- बिरूवाको किशोर एवम् उच्च मेरिस्टेमेटिक भागहरू तन्तु नमुनाको रूपमा प्रयोग गर्ने।
- उचित मिडिया तथा साईटोकाइनिन र अक्जिनको सन्तुलित कन्सन्ट्रेसन प्रयोग गर्नु पर्दछ।
- विकल्पको लागि सोमाटिक भ्रुणजनन जस्ता प्रविधिहरू प्रयोग गर्ने।
- बिरूवाको आवश्यकता अनुसार प्रकासको तीव्रता र फोटोपिरियड अवधि समायोजन गर्ने।
- तापक्रम र आर्द्रतालाई उचित मात्रामा नियन्त्रण गर्ने।

६. ह्याविच्युएसन (Habituation): इन भिट्रो अवस्थामा बिरूवालाई कोषिका विभाजन र निरन्तर विकास कायम राख्न मिडियामा बिरूवा वृद्धि नियामक जस्तैः अक्जिन र साईटोकाईनिनको आवश्यकता पर्दछ तर पछि अक्जिन वा साईटोकाईनिनको अभावमा पनि निरन्तर कोषिका विभाजन र विकास हुन जारी रहन्छ भने यस्तो घटनालाई ह्याविच्युएसन भनिन्छ। यस अवस्थामा बिरूवाका कोषिकाहरू र तन्तुहरूले कोषिका विभाजन र निरन्तर विकास कायम राख्न बाहिरी हर्मोनको आवश्यकता गुमाउँछन्।

समस्या निवारणका केही उपायहरू

- नयाँ तन्तु नमुना सङ्कलन गरी मिडियामा स्थापना गर्ने।
- सन्तुलित मात्रामा अक्जिन र साईटोकाइनिन हर्मोनहरूको प्रयोग गर्ने।

७. सोमाक्लोनल भिन्नताः कल्चर गरिएको कोष तथा तन्तु नमुनाहरूमा पाइने आनुवंशिक परिवर्तनलाई सोमाक्लोनल भिन्नता भनिन्छ र त्यस्ता कोष तथा तन्तुहरूबाट उत्पन्न हुने बिरूवाहरूलाई सोमाक्लोन (Somaclones) भनिन्छ। आनुवंशिक परिवर्तन जस्तैः क्रोमोजोमको संरचना तथा सङ्ख्यामा परिवर्तन र डिएनए (DNA) अनुक्रममा परिवर्तनहरूले गर्दा बिरूवाहरूमा सोमाक्लोनल भिन्नता देखा पर्दछ। तन्तु प्रजनन् प्रक्रियामा आनुवंशिक परिवर्तन विभिन्न stress factors जस्तैः कल्चर मिडियामा हर्मोनहरूको असन्तुलन, कीटाणु निर्मलीकरण गर्दा अत्यधिक रसायनहरूको प्रयोग, कोष तथा तन्तुमा चोट आदि कारणहरूले भई सोमाक्लोनल भिन्नता निम्त्याउँछ। सोमाक्लोनल भिन्नताले गर्दा एक समान बिरूवाहरू उत्पादन गर्न थप चुनौती बढाउँछ। धेरै जसो अवस्थाहरूमा सोमाक्लोनल भिन्नताहरू अनावश्यक हुन्छन, तर उत्परिवर्तिहरू विकास गर्नका लागि भने उपयोगी हुन सक्छ।

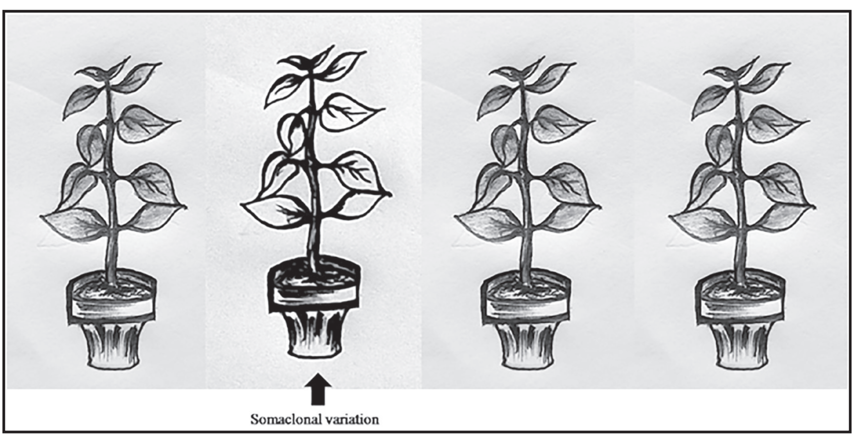

चित्र ५ः दोस्रो बिरूवामा सोमाक्लोनल भिन्नता देखिएको

समस्या निवारणका केही उपायहरू

- आनुवंशिक स्थायित्वको कारणले, तन्तु प्रजनन् नमुनाको रूपमा पार्श्व शाखा (Axiallary shoot) प्रयोग गरी प्रसार गर्ने।
- एउटै इन भिट्रो बिरूवा माउ स्टक बाट धेरै सङ्ख्यामा सब-कल्चर गर्नु हुँदैन।

- क्यालस माध्यमबाट प्रसारित बिरूवाहरूको सन्तति परीक्षण गर्ने।
- सन्तुलित मात्रामा अक्जिन र साईटोकाईनिन हर्मोनहरूको प्रयोग गर्ने।
- नयाँ तन्तु नमुना सङ्कलन गरी पुन कल्चर स्थापना गर्ने।

सन्दर्भ सामग्रीहरू

- Cellular, I. V., Olmos, E., National, S., Burgos, L., & National, S. (2016). *Control of hyperhydricity in micropropagated apricot cultivars*. *April*. https://doi.org/10.1079/IVP2000136
- Chakrabarty, D., Park, S. Y., Ali, M. B., Shin, K. S., & Paek, K. Y. (2005). *Hyperhydricity in apple: ultrastuctural and physiological aspects*. 377-388.
- Hartmann, T. H., Kester, D. E., Davies,F.T., & Geneve, R.L. (2019). *Plant Propagation Principles and Practices. India: Pearson India Education Services Pvt. Ltd.*
- Jackson, M. B., Abbott, A. J., Belcher, A. R., Hall, K. C., Butler, R., & Cameron, J. (2016). *Ventilation in Plant Tissue Cultures and Effects of Poor Aeration on Ethylene and Carbon Dioxide Accumulation, Oxygen Depletion and Explant Ventilation in Plant Tissue Cultures and Effects of Poor Aeration on Ethylene and Carbon Dioxide Accumulation, Oxygen Depletion and Explant Development*. *March 1991*. https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.aob.a088127
- Permadi, N., Nurzaman, M., Alhasnawi, A. N., & Doni, F. (2023). *Managing Lethal Browning and Microbial Contamination in Musa sps. Tissue Culture: Synthesis and Perspectives*. 1-16.
- Singh, C. R. (2018). Review on Problems and its Remedy in Plant Tissue Culture. *Asian Journal of Biological Sciences*, *11*(4), 165-172. https://doi.org/10.3923/ajbs.2018.165.172
- Ziv, M. (1991). *Vitrification: morphological and physiological disorders of in vitro plants*. 45-46.

६.४ केन्द्रमा उत्पादन हुने प्रशोधित वस्तुको उत्पादन तरिका

स्याउको सुकुटी बनाउने तरिका

स्याउको सुकुटी एक स्वादिष्ट परिकार हो। यो स्वास्थ्यको लागि निकै उपयोगी छ। वेमौसममा स्याउ नपाइने समयमा पनि सुकुटीको सेवन गरी स्याउको झझल्को मेट्न सकिन्छ।

स्याउको सुकुटीका फाइदाहरू

- वेमौसममा पनि प्रयोग गर्न सकिने।
- रोजगारी र आयआर्जन हुने।
- फलफूलको सदुपयोग हुने।
- दुर्गम स्थानबाट टाढा बजारमा लागि बिक्री हुने।

स्याउको सुकुटी बनाउने प्रक्रियाहरू

- ताजा फलको छनौट गर्ने (गोल्डेन वा पहेलो जातको स्याउ)
- फललाई सफा गर्ने।
- सफा बाल्टी अथवा बाटाको तयारी गर्ने।
- स्लाईसर मेसिनको तयारी गर्ने वा
- चक्कुले काटी चाना वा सुकुटी बनाउने भएमा चक्कुको तयारी गर्ने।
- स्लाईसर मेसिनबाट स्याउका स्लाईस बनाउने।
- चक्कुले बनाउने भएमा स्याउफललाई एकनाससँग बोक्रा हटाउनु पर्दछ।

- सकेसम्म पातला चाना पारेमा सुक्न सजिलो हुन जान्छ।
- चाना तथा स्लाइसलाई पोटासियम मेटाबाईसल्फाईडको झोलमा १० मिनटसम्म डुवाउनु पर्दछ। (१ ग्राम उक्त रसायन १ लिटर पानीका दरले मिसाउने)
- त्यसपछि चानाहरूलाई पहारिलो घाम लाग्ने स्थानमा वा सिसा घरमा वा ड्रायरमा सफा मान्द्रोमा वा मलमल कपडा वा तन्नामाथि राम्रोसँग सुक्ने गरी सुकाउनु पर्दछ। निगालाका डण्डीमा उनेर सुकाउन सकिन्छ।
- सुकिसकेपछि तातो पना हटाई राम्रोसँग प्लाटिष्कका थैलाहरूमा विभिन्न साईजमा प्याक गर्नु पर्दछ।
- प्याकभित्र परिमाण खुलाउने तथा वस्तुको जानकारी दिने गरी लेवल राख्नु पर्दछ (बनाएको मिति, तौल, बनाउने कम्पनीको नाम आदि)।
- सफा सेतो सुकुटीलाई राम्रो मानिन्छ।

नोटः १० के.जी. ताजा स्याउ फलबाट १ के.जी. सुकुटी बन्दछ ।

स्याउको जाम बनाउने तरिका

- आवश्यकतानुसारको ताजा फल लिने।
- फललाई सफा गर्ने।
- फललाई ताछी टुक्रा पार्ने गुदी मात्र बनाउने।
- टुक्रा पारेको फललाई पल्पर मेसिन वा बास्केट प्रेसबाट लेदो बनाउने।
- लेदोको तौल लिने र ढकनीले छोपी राख्ने।
- पकाउन ग्याँस स्टोभ वा दाउराको व्यवस्था गरी पकाउने।
- पकाउँदा राम्रोसँग काठको पनियोले चलाउँदै रहने।
- लेदो बराबरको परिमाणमा चिनी राख्नु पर्ने हुँदा लेदो उम्लिन थालेपछि चिनी राख्ने।
- पाकेको जाम थाहा पाउन सिसाको ग्लासमा पानी राखेर जामका थोपा त्यसमा राख्दा नफिंजीकन फेदमा गए तयार भएको बुझिन्छ। रिफ्र्याक्टोमिटर (Refractrometer) र बास्नाबाट थाहा पाउन सकिन्छ।
- उतार्ने समयमा पोटासियम मेटावाई सल्फेट २ ग्राम प्रति के.जी. लेदोमा मिसाउने।
- साईट्रिक एसिड प्रगोग गर्ने (प्रति के.जी. लेदोमा ३-५ ग्राम मात्र)।
- सिसाको भाँडोलाई निर्मलीकरण गरी ठिक्क तातो भएपछि भाँडोमा राख्ने सेलाए पछि बिर्को बन्द गर्ने र काठको र्याकमा राख्ने ।
- राख्नुभन्दा अघि भाँडोको बाहिर लेवल राख्ने।
- जाम स्टोरमा १ वर्षसम्म राख्न सकिन्छ ।
- जाम खान सुरु गरेपछि १०-१५ दिनसम्म राख्न सकिन्छ।

नोटः १ के.जी. लेदो (Pulp) बाट १.५ के.जी. जाम बन्दछ।

साईडर बनाउने तरिका

- स्याउको रसमा Yeast (खमिर) राखेर Fermentation गरिएको प्रविधिलाई स्याउको साईडर भनिन्छ
- ताजा गोल्डेन जातको स्याउ छनौट गर्ने।
- फललाई सफा गरी हाते प्रेसर तथा बास्केट प्रेसरबाट स्याउको टुक्रा निचारी पहिला रस निकाल्ने।

- निकालिएको रसलाई मलमलको कपडाले छान्ने।
- छानेको रसलाई प्लाष्टिकको बाल्टिमा राख्ने।
- सिल्भरको डेक्चीमा रसलाई राखी आगो बाली उमाल्ने।
- उम्लिन थालेपछि चिनीको प्रयोग गर्ने १०० लिटर रसमा २५ के.जी. चिनी प्रयोग गर्नु पर्दछ (४ भागको १ भाग)।
- त्यसलाई बिस मिनेटसम्म उमाल्ने।
- उमालेको रसको फिंज फाली निर्मल रस भाँडोबाट झिकी प्लाष्टिक ड्रममा राख्ने।
- रस सेलाएपछि २४ घण्टापछि वा भोलिपल्ट १ लिटर रसमा १०० लिटरको रसमा १० ग्राम मर्चा राख्ने र चलाउने।
- मर्चा राखेपछि २०-२५ डि.से. को तापक्रममा भएको कोठामा Fermentation को लागि राख्ने।
- एक हप्ताजति त्यसलाई कोठामा राख्ने।
- Fermentation सुरुभए नभएको थाहा पाउन ड्रममा भएको रसमा फिंज आएमा Fermentation भएको मानिन्छ।
- Fermentation भएपछि सिसाको भाँडोमा राखी ८५-९० प्रतिशत आर्द्रता भएको कोठामा कर्कमा प्वाल पारी पाईपबाट सिसाको गिलासमा पानी राखी पाईप फिट गर्ने।
- Fermentation सुरु भएपछि रसमा भएको कार्वनडाईअक्साईड ग्याँस फोकाको रूपमा बाहिर फाल्दछ।
- अल्कोहर मिटरले हेर्दा रस ०-१ सम्म आउँदैन, त्यसबेलासम्म फोका रसबाट आई रहन्छ, ०-१ सम्म आएपछि साईडर तयार भएको मानिन्छ।।

वाइन बनाउने तरिका

आरुबखडाको रस निकाली स्याउको साईडर बनाउने तरिका अनुसार Fermentation गरी तयार पारिएको वस्तु नै वाइन हो।।

ब्राण्डी बनाउने तरिका

- ताजा फलहरू लिने।
- फललाई सफा गर्ने र क्रसिङ गरी मसिनो बनाउने।
- ड्रममा राख्ने र १/२ दिनपछि भेली उमालेर हाल्ने (१० के.जी. फलमा ३.५ के.जी. को दरले)।
- भेली/ शख्खर/ गुँड राखेको अर्को दिन मर्चा (खमीर) राख्ने १० के.जी. फलमा ५० ग्राम।
- तापक्रम २४/२५ डि से भएमा २ हप्तामा Fermentation भईसक्छ।
- Fermentation भएपछि ब्राण्डी बनाउने ड्रममा राखी आगो लगाउने।
- आगोले तातेपछि वाफ निस्की फिल्टरबाट पास भई Cooling tank मा जान्छ र वाफ चिसो भई तरल रूपमा झर्दछ।
- Alcohol meter ले जाँच गरी ४२.५% मा निर्धारण गरी बोतलमा प्याक गरेर लेवल लगाउने।

खण्ड ७

विविध

७.१ बागवानी केन्द्रको वार्षिक कार्यतालिका

क्र.सं.	महिना/कार्यक्रम	पहिलो र दोस्रो हप्ता	तेस्रो र चौथो हप्ता
		बैशाख	
१	फलफूल		
१.१	बगैंचा व्यवस्थापन	• Inter crop को लागि जग्गा तयारी तथा कोसेबाली रोपण। • बगैंचाका बोटहरूमा आउने चोर हाँगाहरू (Suckers) हटाउने। • जिजिना मथ तथा अन्य कीराहरू लाग्ने हुँदा चनाखो भई लागेमा विषादी प्रयोग गर्ने। • बोटको फेदमा गोडमेल गरी झारपात हटाउने। • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका काम बाँकी भए पूरा गर्ने। • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने। • Dormant period मा छरिएको स्प्रेबाट Red Spider Mites नियन्त्रण नभएमा पुनः विषादी प्रयोग गर्ने। • स्याउमा २% Urea spray गर्ने।
१.२	नर्सरी व्यवस्थापन	• नर्सरीमा मुलवृत्त (Rootstock) बाट आउने सराहरू (Suckers) हटाउने। • कलमी गर्दा बांधिएको प्लाष्टिक हटाउने। • गोडमेल गरी झारपात हटाउने। • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने। • नर्सरीमा कलिलो पात खाने खपटे कीरा (Beetles) हरू आउने हुँदा व्यवस्थापनको लागि सजग हुने। • HB101 तथा Multiplex छर्ने।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका काम बाँकी भए पूरा गर्ने। • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने। • HB101 तथा Multiplex छर्ने।
२	तरकारी		
२.१	तरकारी बीउ उत्पादन	• बीउ उत्पादनको तरकारीमा फूल खेल्ने समय भएकोले लाही तथा अन्य कीराहरू लाग्ने हुँदा नियन्त्रण गर्ने। • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने। • गोडमेल गर्ने समयमा फूल झर्ने हुँदा फूल खेल्नुभन्दा पहिला नै गोडमेल गर्ने। • न्यूक्लियस बीउ उत्पादनको लागि रोपिएको केजमा पोलिनेशन गर्ने। • नर्सरी गोडमेल गर्ने।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका काम बाँकी भए पूरा गर्ने। • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने। • बीउ उत्पादनको तरकारीमा DBM कीरा लाग्ने हुँदा व्यवस्थापन गर्ने।
२.२	ताजा तरकारी उत्पादन	• ताजा तरकारी उत्पादनको लागि बगैंचाभित्र विभिन्न तरकारीहरू क्रमशः लगाउदै जाने। • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने। • जमिनभित्र लाग्ने कीरा नियन्त्रणको लागि बेर्ना रोप्नु भन्दा पहिला माटोको उपचार गर्ने। • तरकारी बेर्ना बिक्री वितरण गर्ने। • मरेको ठाउँमा नयाँ बेर्ना Gap filling गर्ने। • जेठतिर रोप्नको लागि प्याजको बेर्ना तयारी गर्ने।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका काम बाँकी भए पूरा गर्ने। • कात्तिक मङ्सिरमा लगाएका काउली वन्दा बिक्री वितरण गर्ने। • जेठ-असारतिर रोप्नको लागि तरकारीको बेर्ना तयारी गर्ने। • बैशाख पहिलो हप्ता लगाइएको तरकारी गोडमेल गर्ने।

क्र.सं.	महिना/कार्यक्रम	पहिलो र दोस्रो हप्ता	तेस्रो र चौथो हप्ता
३	फल प्रशोधन	• तयारी भएका प्रशोधित वस्तुहरू भए बिक्री वितरण गर्ने। • आउँदो आ.व. को लागि आवश्यक पर्ने कच्चा पदार्थहरूको व्यवस्था मिलाउने।	
	जेठ		
१	फलफूल		
१.१	बगैंचा व्यवस्थापन	• बगैंचा बोटहरूमा आउने चोर हाँगाहरू हटाउने • Zygaena Moth तथा अन्य कीराहरू लाग्ने हुँदा व्यवस्थापनको लागि चनाखो रहने। • Tent Caterpiller लाग्ने समय भएको हुँदा बगैंचाको अवलोकन गर्ने। • बोटको फेदमा गोडमेल गरी झारपात हटाउने • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने। • हिउँदमा छरिएको स्प्रे बाट Red Spider Mites कीरा नियन्त्रण नभएमा पुनः विषादी प्रयोग गर्ने।	• स्याउ बोटमा २% (20gm/ liter) urea को spray गर्ने। • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने। • बगैंचामा आउने घास काटी बगैंचा सफा गर्ने र घाँस सुकाई हिउँदमा वस्तु भाउको लागि स्टोर गर्ने र बढी घाँस बिक्री गर्ने।
१.२	नर्सरी व्यवस्थापन	• नर्सरीमा रुटस्टकबाट आउने सकरहरू हटाउने • बैशाखमा प्लाष्टिक हटाउँदा छुट हुन गएको प्लाष्टिक हटाउने। • गोडमेल गरी झारपात हटाउने। • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने। • नर्सरीमा कलिलो पात खाने खपटे कीराहरू (Beetles) आउने हुँदा नियन्त्रण गर्ने।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका काम बाँकी भए पूरा गर्ने। • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने। • नर्सरीमा Red Spider Mites देखिने हुँदा नियन्त्रणको लागि विषादी प्रयोगमा लागि ध्यान दिने। • आवश्यकता अनुसार शुक्ष्म खाद्यतत्व प्रयोग गर्ने। • कलमी बिरूवामा दुई वा तीन वटा मुनाहरू पलाउने हुँदा एउटा मात्र राखी बाँकी हटाउने।

क्र.सं.	महिना/ कार्यक्रम	पहिलो र दोस्रो हप्ता	तेस्रो र चौथो हप्ता
	वैशाख		
१	फलफूल		
१.१	बगैंचा व्यवस्थापन	• Inter crop को लागि जग्गा तयारी तथा कोसेबाली रोपण • बगैंचाका बोटहरूमा आउने चोर हाँगाहरू (Suckers) हटाउने • जिजिना मथ तथा अन्य कीराहरू लाग्ने हुँदा चनाखो भई लागेमा विषादी प्रयोग गर्ने । • बोटको फेदमा गोडमेल गरी झारपात हटाउने • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने ।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका काम बाँकी भए पूरा गर्ने । • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • Dormant Period मा छरिएको स्प्रे बाट Red Spider Mites नियन्त्रण नभएमा पुन : विषादी प्रयोग गर्ने । • स्याउमा २% Urea spray गर्ने ।

क्र. सं.	महिना/ कार्यक्रम	पहिलो र दोस्रो हप्ता	तेस्रो र चौथो हप्ता
१.२	नर्सरी व्यवस्थापन	• नर्सरीमा मूलवृत्त (Rootstock) बाट आउने सराहरू (Suckers) हटाउने • कलमी गर्दा बांधिएको प्लाष्टिक हटाउने • गोडमेल गरी झारपात हटाउने • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • नर्सरीमा कलिलो पात खाने खपटे कीरा (Beetles) हरू आउने हुँदा व्यवस्थापनको लागि सजग हुने • HB101 तथा Multiplex छर्ने	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका काम बाँकी भए पूरा गर्ने । • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • HB101 तथा Multiplex छर्ने
२	तरकारी		
२.१	तरकारी बीउ उत्पादन	• बीउ उत्पादनको तरकारीमा फूल खेल्ने समय भएकोले लाही तथा अन्य कीराहरू लाग्ने हुँदा नियन्त्रण गर्ने । • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • गोडमेल गर्ने समयमा फूल झर्ने हुँदा फूल खेल्नुभन्दा पहिला नै गोडमेल गर्ने । • न्यूक्लियस बीउ उत्पादनको लागि रोपिएको केजमा पोलिनेसन गर्ने । • नर्सरी गोडमेल गर्ने ।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका काम बाँकी भए पूरा गर्ने • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • बीउ उत्पादनको तरकारीमा DBM कीरा लाग्ने हुँदा व्यवस्थापन गर्ने ।
२.२	ताजा तरकारी उत्पादन	• ताजा तरकारी उत्पादनको लागि बगैंचाभित्र विभिन्न तरकारीहरू क्रमशः लगाउदै जाने • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • जमिनभित्र लाग्ने कीरा नियन्त्रणको लागि बेर्ना रोप्नुभन्दा पहिला माटोको उपचार गर्ने । • तरकारी बेर्ना बिक्रीवितरण गर्ने । • मरेको ठाउँमा नयाँ बेर्ना Gap filling गर्ने । • जेठ तिर रोप्नको लागि प्याजको बेर्ना तयारी गर्ने।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका काम बाँकी भए पूरा गर्ने । • कार्तिक मंसिरमा लगाएका काउली बन्दा बिक्रीवितरण गर्ने । • जेठ–असारतिर रोप्नको लागि तरकारीको बेर्ना तयारी गर्ने । • बैशाख पहिलो हप्ता लगाइएको तरकारी गोडमेल गर्ने ।
३	फल प्रशोधन	• तयारी भएका प्रशोधित वस्तुहरू भए बिक्रीवितरण गर्ने । • आउँदो आ.व. को लागि आवश्यक पर्ने कच्चा पदार्थहरूको व्यवस्था मिलाउने ।	
		जेठ	
१	फलफूल		
१.१	बगैंचा व्यवस्थापन	• बगैंचा बोटहरूमा आउने चोर हाँगाहरू हटाउने • Zygaena Moth तथा अन्य कीराहरू लाग्ने हुँदा व्यवस्थापनको लागि चनाखो रहने। • Tent Caterpiller लाग्ने समय भएको हुँदा बगैंचाको अवलोकन गर्ने । • बोटको फेदमा गोडमेल गरी झारपात हटाउने । • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • हिउँदमा छरिएको स्प्रेबाट Red Spider Mites कीरा नियन्त्रण नभएमा पुनः विषादी प्रयोग गर्ने।	• स्याउ बोटमा २% (20 gm/litre) Urea को Spray गर्ने • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने • बगैंचामा आउने घाँस काटी बगैंचा • सफा गर्ने र घाँस सुकाई हिउँदमा वस्तु भाउको लागि स्टोर गर्ने र बढी घाँस बिक्री गर्ने ।

क्र. सं.	महिना/ कार्यक्रम	पहिलो र दोस्रो हप्ता	तेस्रो र चौथो हप्ता
१.२	नर्सरी व्यवस्थापन	• नर्सरीमा रुटस्टकबाट आउने सकरहरू हटाउने • बैशाखमा प्लाष्टिक हटाउँदा छुट हुन गएको प्लाष्टिक हटाउने • गोडमेल गरी झारपात हटाउने • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने • नर्सरीमा कलिलो पात खाने खपटे कीराहरू (Beetles) आउने हुँदा नियन्त्रण गर्ने	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका काम बाँकी भए पूरा गर्ने । • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • नर्सरीमा Red Spider Mites देखिने हुँदा नियन्त्रणको लागि विषादी प्रयोगमा लागि ध्यान दिने । • आवश्यकता अनुसार सुक्ष्म खाद्यतत्व प्रयोग गर्ने ।
		• कलमी बिरूवामा दुई वा तीन वटा मुनाहरू पलाउने हुँदा एउटा मात्र राखी बाँकी हटाउने	
२	तरकारी		
२.१	तरकारी बीउ उत्पादन	• गोडमेल गर्ने समयमा फूल झर्ने हुँदा फूल खेल्नुभन्दा पहिला नै गोडमेल गर्ने । • बीउ उत्पादनको तरकारी रायो तथा सलगम पाक्ने समय भएको हुँदा चराहरूको नियन्त्रण गर्ने । • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • न्यूक्लियस बीउ उत्पादनको लागि रोपिएको केजमा पोलिनेशन गर्ने । • बीउ उत्पादनको तरकारीमा DBM कीरा लाग्ने हुँदा व्यवस्थापन गर्ने ।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका काम बाँकी भए पूरा गर्ने । • बीउ उत्पादनको मुला, बन्दा, स्वीसचार्ड फूल खेल्ने समय भएकोले लाही तथा अन्य कीराहरू लाग्ने हुँदा नियन्त्रण गर्ने । • बीउ उत्पादनको सलगम पाक्ने समय भएको हुँदा बाली लिने । • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने ।
२.२	ताजा तरकारी उत्पादन	• ताजा तरकारी उत्पादनको लागि बगैँचाभित्र विभिन्न तरकारीहरू लगाउने • बन्दा, काउली, गोलभेंडा, प्याजको पुनः व्याड राख्ने । • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • जमिनभित्र लाग्ने कीरा नियन्त्रणको लागि बेर्ना रोप्नुभन्दा पहिला माटोको उपचार गर्ने । • रोगकीरा देखा पर्ने भएकोले नियन्त्रण गर्ने । • कार्तिक मंसिरमा लगाएका तरकारीहरू (काउली, बन्दा) बिक्रीवितरण गर्ने	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका काम बाँकी भए पूरा गर्ने । • सारेको नयाँ बेर्ना मरेको ठाउँमा Gap filling गर्ने । • बैशाखमा लगाइएको तरकारी गोडमेल गर्ने । • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने ।
३	फल प्रशोधन	• आउँदो आ.व. को लागि आवश्यक पर्ने कच्चा पदार्थहरू (भेली, दाउरा) को व्यवस्था मिलाउने । • तयारी प्रशोधित वस्तुहरू भए बिक्रीवितरण गर्ने ।	
		असार	
१	फलफूल		
१.१	बगैँचा व्यवस्थापन	• ताजा फलफूल (आरु, खुर्पानी) बिक्रीवितरण सुरु गर्ने । • Zygaena Moth, भुवादार लाही तथा अन्य कीराहरू लाग्ने हुँदा व्यवस्थापनमा ध्यान दिने ।	• स्याउ बगैँचामा २% (20 gm/litre) Urea को Spray गर्ने • पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका काम बाँकी भए पूरा गर्ने

क्र. सं.	महिना/ कार्यक्रम	पहिलो र दोस्रो हप्ता	तेस्रो र चौथो हप्ता
		• बगैंचा बोटहरूमा आउने चोर हाँगाहरू हटाउने । • Tent Caterpiller लाग्ने हुँदा नियन्त्रणको लागि कीरा लागेको हाँगा काटी कीराहरू मार्ने • बोटको फेदमा गोडमेल गरी झारपात हटाउने • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने र स्याउमा टेका दिने ।	• आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • आवश्यकता अनुसार सुक्ष्म खाद्यतत्व प्रयोग गर्ने । • Red Spider Mites कीरा नियन्त्रण नभएमा पुन : विषादी प्रयोग गर्ने ।
१.२	नर्सरी व्यवस्थापन	• नर्सरीमा रुटस्टकबाट आउने सकरहरू हटाउने • गोडमेल गरी झारपात हटाउने । • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • नर्सरीमा कलिलो पात खाने खपटे कीरा (Beetles) हरू आउने हुँदा नियन्त्रण गर्ने । • कलमी बिरूवामा दुई वा तीन वटा मुनाहरू पलाउने हुँदा एउटा मात्र राखी बाँकी हटाउने । • नर्सरीमा Red Spider Mites कीरा देखिने हुँदा नियन्त्रणको लागि विषादी प्रयोग गर्ने । • Root rot को व्यवस्थापन (Krinoxyl Gold/Bavistin) ले Drenching गर्ने ।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका काम बाँकी भए पूरा गर्ने । • पानीको मात्रा बढी भएमा जरा कुहिने रोग देखा पर्ने हुँदा चनाखो हुने । • आवश्यकता अनुसार सुक्ष्म खाद्यतत्व प्रयोग गर्ने । • खुम्रे कीरा लाग्ने समय भएकोले गोडमेल गर्दा निगरानी राख्ने । • आरु, खुर्पानी, आरुवखडामा Patch budding गर्ने ।
२	तरकारी		
२.१	तरकारी बीउ उत्पादन	• न्यूक्लियस बीउ उत्पादनको लागि रोपिएको केजमा रायो र सलगमको उत्पादन लिने • बीउ उत्पादनको तरकारीमा DBM कीरा तथा अन्य कीरा लाग्ने हुँदा नियन्त्रण गर्ने • बीउ उत्पादनको लागि गाँजरको बीउ रोपण गर्ने (९–१० गते) • बीउ उत्पादनको लागि बन्दा र स्वीसचार्डको बीउ जमाउने (१४–१५गते) • सलगम लगाउने जग्गा तयारी गर्ने • बीउ उत्पादनको रायोको बाली लिने	• मुला, बन्दा, स्वीसचार्ड पाक्ने समय भएकोले लाही तथा अन्य कीराहरू लाग्ने हुँदा नियन्त्रण गर्ने • बन्दाको कोसाहरू जमिनमा लड्ने हुँदा आवश्यकता अनुसार डोरी वा किलाले माथि उठाउने • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने • न्यूक्लियस बीउको केजमा अवलोकन गर्ने • बीउ उत्पादनको रायोको अन्तिम उत्पादन लिने
२.२	ताजा तरकारी उत्पादन	• ताजा तरकारी उत्पादनको लागि बगैंचाभित्र विभिन्न तरकारीहरू लगाउने (बन्दा, काउली) • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • मरेको ठाउँमा नयाँ बेर्ना Gap filling गर्ने • बैशाखमा लगाइएका तरकारीहरू तयारी भए बिक्री सुरु गर्ने । • बालीमा रोगकीरा देखा पर्ने भएकोले नियन्त्रण गर्ने ।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका काम बाँकी भए पूरा गर्ने । • बन्दा, काउलीका बेर्ना तयारी गर्ने र बिक्रीवितरण गर्ने ।

क्र. सं.	महिना/ कार्यक्रम	पहिलो र दोस्रो हप्ता	तेस्रो र चौथो हप्ता
३	फल प्रशोधन	• खुर्पानी पाक्ने समय भएको हुँदा ब्राण्डी बनाउन फल सङ्कलन गरी राख्ने । • आउँदो आ.व. को लागि आवश्यक पर्ने कच्चा पदार्थहरूको व्यवस्था मिलाउने (भेली, दाउरा)	• ड्रममा राखिएको खुर्पानीको फल बियाँ निकाल्न ठिक्क भएको हुँदा सिड सेपारेटरबाट बियाँ हटाई ब्राण्डी बनाउनको लागि राख्ने । • खुर्पानीको सुकुटी बनाउने ।
		साउन	
१	फलफूल		
१.१	बगैँचा व्यवस्थापन	• ताजा फलफूल (आरु तथा खुर्पानी) बिक्रीवितरण गर्ने । • स्याउको बिक्रीको लागि Tender निकाल्ने • चिली पाक्ने समय भएकोले चिलीको बीउ सङ्कलन गर्ने र Bi-product को ब्राण्डी बनाउन प्रयोग गर्ने । • Zygaena Moth, Red spider mite तथा भुवादार लाही कीराहरू लाग्ने हुँदा चनाखो रहने । • स्याउको बोटमा टेका दिन बाँकी भए दिने । • बोटको फेदमा गोडमेल गरी झारपात हटाउने । • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने ।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका काम बाँकी भए पूरा गर्ने । • ताजा फलफूल बिक्रीवितरण गर्ने (आरु, खुर्पानी, साउने स्याउ) । • पानी बढी भएमा रुटरट लाग्ने हुँदा पानीको निकास राम्रो गर्ने । • आवश्यकता अनुसार सुक्ष्म खाद्यतत्व तथा युरिया प्रयोग गर्ने ।
१.२	नर्सरी व्यवस्थापन	• गोडमेल गरी झारपात हटाउने • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • नर्सरीमा रुटरट बढी देखिने भएकोले पानीको निकास मिलाउने र ढुसीनासक विषादी (Kriloxyl Gold/Bavistin) ले बिरूवाको जरा भिजाउने (Drenching) गर्ने। • आवश्यकता अनुसार सुक्ष्म खाद्यतत्व प्रयोग गर्ने ।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका काम बाँकी भए पूरा गर्ने । • नर्सरीमा Red Spider Mites देखिने हुँदा नियन्त्रणको लागि विषादी प्रयोग गर्ने । • सुक्ष्मतत्वको प्रयोग गर्ने ।
२	तरकारी		
२.१	तरकारी बीउ उत्पादन	• बाली कटानी गरी राखिएको रायोको बीउ चुट्ने, सुकाउने तथा भण्डारण गर्ने । • बीउ उत्पादनको मुला, बन्दा, सुसागको बाली लिने। • बीउ उत्पादनको लागि रायोको बीउ जमाउने । • बन्दा तथा स्वीसचार्डको बेर्ना सार्ने ।	• केजमा लगाएको मुला, बन्दा, स्वीसचार्डको उत्पादन लिने । • स्वीसचार्ड, मुला तथा बन्दाको बीउ चुट्ने सुकाउने तथा भण्डारण गर्ने । • आलु, लसुनको बीउ खन्ने ।
२.२	ताजा तरकारी उत्पादन	• काउली, बन्दाको बेर्ना जमाउने । • तयारी अवस्थाका तरकारीहरू बिक्री सुरु गर्ने । • बालीमा रोगकीरा देखा पर्ने भएकोले नियन्त्रण गर्ने । • नयाँ बेर्नाहरू रोपण गर्ने । • गोडमेल तथा सिँचाइ गर्ने ।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका काम बाँकी भए पूरा गर्ने । • पुनः नर्सरीमा तरकारीको नयाँ बेर्नाहरू तयार गर्ने ।

क्र.सं.	महिना/कार्यक्रम	पहिलो र दोस्रो हप्ता	तेस्रो र चौथो हप्ता
३	फल प्रशोधन	• बोतल कक, बट्टा आदिको व्यवस्था गर्ने । • भेली, दाउरा, मर्चा आदिको व्यवस्था गर्ने । • खुर्पानी तथा चिलीको ब्राण्डी बनाउने । • आरुबखडाको Wine बनाउने । • खुर्पानी/चिलीको जाम तथा सुकुटी बनाउने ।	• क्रेब एप्पल पाक्न सुरु हुने भएकोले बीउ निकाल्ने र Bi-product को ब्राण्डी बनाउन जाँड राख्ने । • तयारी भएका प्रशोधित वस्तुहरू बिक्रीवितरण गर्ने ।
		भदौ	
१	फलफूल		
१.१	बगैंचा व्यवस्थापन	• ओखर तथा कागजीवदामको फल पाक्ने बेला भएकोले बोटको फेद वरीपरी सफा गर्ने । • बोटको फेदमा झारपात हटाउने • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • क्रेब एप्पलको फल टिपी बीउ निकाल्ने • ताजा फलफूल बिक्रीवितरण गर्ने ।	• बगैचाको घाँस काटी घाँस सुकाउने र बिक्री गर्ने । • क्रेब एप्पलको फल टिपी बीउ निकाल्ने • ओखर तथा कागजी बदामको फल पाक्ने समय भएकोले फल टिप्ने र सुकाउने । • खल्याको बीउ सङ्कलन गर्ने । • अन्तरबाली गोडमेल गर्ने ।
१.२	नर्सरी व्यवस्थापन	• गोडमेल गरी झारपात हटाउने • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • नर्सरीमा रुटरट बढी देखिने भएकोले पानीको निकास मिलाउने र ढुसीनासक विषादीले बिरूवाको जरा भिजाउने (Drenching गर्ने) । • नर्सरीमा खुम्रे कीराको आक्रमण धेरै देखिने हुँदा चनाखो रही व्यवस्थापनमा ध्यान दिने।	• Woolly aphid, Red spider mite, Powdery mildew को रोकथामको व्यवस्था गर्ने । • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • आवश्यकता अनुसार खाद्यतत्व तथा सुक्ष्म खाद्यतत्व प्रयोग गर्ने ।
२	तरकारी		
२.१	तरकारी बीउ उत्पादन	• आलुको बीउ तयार हुने समय भएकोले बाली लिने • बीउ उत्पादनको गाँजरको बाली थन्क्याउने । • न्यूक्लियस बीउ उत्पादनको लागि रोपिएको केजमा गाँजरको उत्पादन लिने । • सलगमको बीउ रोप्ने । • बीउ उत्पादनको लागि लगाईने रायो तथा स्वीसचार्डको बेर्ना जमिनको तयारी गरी रोप्ने • बीउ परीक्षणको लागि क्षे.बी. प्रयोशाला भैरहवा पठाउने ।	• बीउ उत्पादनको तरकारी गाँजरको बाली लिने । • केजमा लगाएको गाँजरको न्यूक्लियस बीउ नटिपेको भए टिप्ने । • बाली लिएको आलुको बीउ सुकाई तयार पारी भण्डारण गर्ने । • बीउ उत्पादनको मूला रोप्ने • तयारी भएको तरकारीको बीउ बिक्रीवितरण गर्ने ।
२.२	ताजा तरकारी उत्पादन	• तयारी अवस्थाका तरकारीहरू बिक्री गर्ने । • बालीमा रोगकीरा देखा पर्ने भएकोले नियन्त्रण गर्ने । • नयाँ बेर्नाहरू रोपण गर्ने । • गोडमेल तथा सिँचाइ गर्ने ।	• काउली, बन्दाको नर्सरी तयार गरी बेर्ना राख्ने • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • तयारी अवस्थाका तरकारी बिक्री गर्ने।
३	फल प्रशोधन	• खुर्पानी तथा चिलीको ब्राण्डी बनाउने • क्रेब एप्पलका बीउ निकाल्ने र Bi-product को ब्राण्डी बनाउने व्यवस्था गर्ने ।	• तयारी जाँडको ब्राण्डी बनाउने • तयारी भएका प्रशोधित वस्तुहरू बिक्रीवितरण गर्ने ।

क्र. सं.	महिना/ कार्यक्रम	पहिलो र दोस्रो हप्ता	तेस्रो र चौथो हप्ता
		असोज	
१	फलफूल		
१.१	बगैँचा व्यवस्थापन	• ओखर तथा कागजी बदामको फल टिप्ने र सुकाउने	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका बाँकी काम पूरा गर्ने ।
		• बगैँचाको घाँसहरू काटी सुकाई बिक्री तथा स्टोर गर्ने । • ताजा फलफूल बिक्रीवितरण गर्ने । • आवश्यकता अनुसार साना बोटमा सिँचाइ गर्ने • खल्याको बीउ सङ्कलन गरी बीउ निकाल्ने । • क्रेब एप्पलको फल टिपी बीउ सङ्कलन गर्ने । • बोटको फेदमा झारपात हटाउने ।	• ओखर र क्रेव एप्पलको बीउको माग सङ्कलन गरी ब्यालेन्स सिट तयार गर्ने । • ओखर तथा कागजी बदामको फल बिक्री गर्ने ।
१.२	नर्सरी व्यवस्थापन	• गोडमेल गरी झारपात हटाउने • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • Red Spider Mites, Woolly Aphid देखिने हुँदा व्यवस्थापन गर्ने । • नर्सरीमा रुटरट बढी देखिने भएकोले पानीको निकास मिलाउने र ढुसीनासक विषादीले बिरूवाको जरा भिजाउने (Drenching गर्ने) । • आवश्यकता अनुसार सुक्ष्म खाद्यतत्व प्रयोग गर्ने ।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका बाँकी काम पूरा गर्ने । • नर्सरीमा खुम्रे कीराको आक्रमण धेरै देखिने हुँदा चनाखो रहने। • कम्पोष्ट खाडलमा मल तयार गर्ने । • कम्पोष्ट मल खरिद गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।
२	तरकारी		
२.१	तरकारी बीउ उत्पादन	• गाँजरको न्यूक्लियस तथा मूल बीउ टिप्न बाँकी भए टिप्ने • बीउ उत्पादनको लागि लगाइएको तरकारी बालीमा गोडमेल, सिँचाइ गर्ने । • Cabbage Butterfly को Larve ले दुःख दिन सक्ने हुँदा व्यवस्थापन गर्ने । • रायोमा Powdery mildew देखा पर्न सक्ने हुँदा व्यवस्थापन गर्ने ।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका बाँकी काम पूरा गर्ने । • पहिला रोपिएका बालीहरूको उचित स्याहार सम्भार गर्ने । • तयारी भएको तरकारीको बीउ बिक्रीवितरण गर्न व्यवस्था मिलाउने
२.२	ताजा तरकारी उत्पादन	• तयारी अवस्थाका तरकारीहरू बिक्री गर्ने । • मलको व्यवस्था गर्ने ।	• काउली, बन्दा रोप्नको लागि जग्गा तयारी गरी बेर्ना सार्ने
३	फल प्रशोधन	• स्याउको ब्राण्डी बनाउने । • तयार भएको आरुबखडाको Wine बिक्रीवितरण गर्ने । • क्रेब एप्पलहरू टिपी बीउ निकाल्ने र Bi-product को ब्राण्डी बनाउन जाँड राख्ने । • नपुग कच्चा पदार्थहरू खरिद गर्ने ।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका बाँकी काम पूरा गर्ने । • तयारी भएका प्रशोधित वस्तुहरू बिक्रीवितरण गर्ने । • स्याउको सुकुटी तथा जाम बनाउने ।

क्र. सं.	महिना/ कार्यक्रम	पहिलो र दोस्रो हप्ता	तेस्रो र चौथो हप्ता
		कार्तिक	
१	फलफूल		
१.१	बगैँचा व्यवस्थापन	• बगैँचाबाट ताजा फलफूल टिपी बोटहरू सफा गर्दै जाने • आवश्यकता अनुसार साना बोटहरूमा सिँचाइ गर्ने । • ओखर तथा कागजी बदामको फललाई बिक्री गर्ने ।	• माग अनुसार ओखर, क्रेब एप्पलको बीउ बिक्रीवितरण गर्ने । • बोटको फेदमा गोडमेल गरी झारपात हटाउने ।
१.२	नर्सरी व्यवस्थापन	• गोडमेल गरी झारपात हटाउने । • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • Red Spider Mites तथा Woolly Aphid को व्यवस्थापनमा ध्यान दिने । • नर्सरीमा रुटरट बढी देखिने भएकोले पानीको निकास मिलाउने र ढुसीनासक विषादीले बिरूवाको जरा भिजाउने (Drenching) गर्ने । • आवश्यकता अनुसार सुक्ष्म खाद्यतत्व लिफ स्प्रे गर्ने । • नर्सरीमा खुम्रे कीराको आक्रमण धेरै देखिने हुँदा व्यवस्थापन गर्ने। • कम्पोष्ट मलको व्यवस्था गर्ने ।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका बाँकी काम पूरा गर्ने । • अचानक चिसो बढ्ने र उत्तरी हावा लाग्ने हुँदा उक्त हावा तथा चिसोले बिरूवा डढाउन सक्ने भएकोले चनाखो रहने । • नयाँ नर्सरी स्थापनाका लागि जग्गा तयारी तथा कम्पोष्ट मलको प्रयोग गर्ने ।
२	तरकारी		
२.१	तरकारी बीउ उत्पादन	• बीउ उत्पादनको लागि लगाएको तरकारी बालीमा गोडमेल तथा सिँचाइ गर्ने । • Cabbage Butterfly को Larve ले दुख दिन सक्ने हुँदा व्यवस्थापन गर्ने ।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका बाँकी काम पूरा गर्ने । • आलुको बीउ माग अनुसार बिक्रीवितरण गर्ने ।
२.२	ताजा तरकारी उत्पादन	• तयारी अवस्थाका तरकारीहरू बिक्री गर्ने । • बालीमा रोगकीरा देखा पर्ने भएकोले नियन्त्रण गर्ने । • नयाँ बेर्नाहरू (काउली, बन्दा) रोपण गर्ने । • गोडमेल तथा सिँचाइ गर्ने ।	
३	फल प्रशोधन	• क्रेब एप्पलहरू टिपी बीउ निकाल्ने । • स्याउको साईडर बनाउने किन्डवन(Fermentation) को लागि राख्ने) , • स्याउको सुकुटी तथा जाम बनाउने र बिक्रीवितरण गर्ने ।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका बाँकी काम पूरा गर्ने । • स्याउको ब्राण्डी बनाउने । • तयार भएको आरुबखडाको Wine तथा प्रशोधित वस्तुहरू बिक्रीवितरण गर्ने ।
		• स्याउको ब्राण्डी बनाउने । • तयारी भएका प्रशोधित वस्तुहरू बिक्रीवितरण गर्ने । • नपुग कच्चा पदार्थहरू व्यवस्था गर्ने ।	• नपुग कच्चा पदार्थहरूको व्यवस्था गर्ने ।

क्र. सं.	महिना/ कार्यक्रम	पहिलो र दोस्रो हप्ता	तेस्रो र चौथो हप्ता
		मंसिर	
१	फलफूल		
१.१	बगैंचा व्यवस्थापन	• बोटको फेदका झारपात हटाउने । • बेसिन तयार गर्ने । • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • निलोतुथो, चुना, आलसको तेल, बोरेक्स, सर्बोआयलको व्यवस्था गर्ने । • मरेका बोटहरू हटाउने ।	• स्याउ तथा अन्य फलफूलको काटछाँट सुरु गर्ने • नयाँ बिरूवा रोप्न रेखाङ्कन गर्ने, खाडल तयार गर्ने ।
१.२	नर्सरी व्यवस्थापन	• आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • अचानक चिसो बढ्ने र उत्तरी हावा लाग्ने हुँदा उक्त हावा तथा चिसोले बिरूवा डढाउन सक्ने भएकोले चनाखो रहने • फलफूलको बीउ रोप्ने जमिन तयारी गर्ने । • फलफूलको बिरूवा प्याकिङ्ग गर्ने झ्याउ सङ्कलन गर्ने । • आरु, खुर्पानी, आरुबखडा कलमी गर्ने ।	• क्रेब एप्पल, ओखर, आरु/चिलीको वियाँ रोप्ने र बाक्लो गरी मल्चिङ्ग गर्ने • विरूवाको Tagging को व्यवस्था गर्ने । • खाडल तयारी र वालुवाको व्यवस्था गर्ने ।
२	तरकारी		
२.१	तरकारी बीउ उत्पादन	• बीउ उत्पादनको लागि लगाइएका तरकारी बालीमा गोडमेल, सिँचाइ गर्ने । • Cabbage Butterfly को Larve ले दुख दिन सक्ने हुँदा व्यवस्थापन गर्ने । • रायोमा रोग/कीरा देखा पर्ने हुँदा व्यवस्थापन गर्ने । • मुला, गाँजरको जरा सार्न जग्गा तयारी गर्ने । • Isolation Cage को जग्गा तयारी गर्ने ।	• बीउ उत्पादनको बन्दा र स्वीस चार्ड गोडमेल र उकेरा लगाउने • मुला तथा गाँजरको जरा सार्ने र उकेरा लगाउने • प्रजनन बीउ उत्पादनको लागि फिल्डबाट जातीय शुद्धता भएको बोट छनौट गरी केजमा ल्याई सार्ने • बीउ उत्पादनको लसुन रोप्ने ।
२.२	ताजा तरकारी उत्पादन	• तयारी अवस्थाका तरकारीहरू बिक्री गर्ने ।	• नर्सरीको लागि जग्गा खनजोत एवम् तयारी गर्ने ।
३	फल प्रशोधन	• स्याउको साईडर बनाउने किण्डवन(Fermentation) को लागि राख्ने • स्याउको ब्राण्डी बनाउने तथा बिक्रीवितरण गर्ने ।	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका बाँकी काम पूरा गर्ने ।
		पुस	
१	फलफूल		
१.१	बगैंचा व्यवस्थापन	• बगैंचामा काटछाँटको गर्ने । • बोर्डोपेष्ट, बोर्डोपेण्ट बनाई लगाउने • काटछाँटबाट निस्किएका हाँगाहरू हटाई सफा गर्ने । • बोटको फेदमा खनी बेसिन तयारी गर्ने । • सायनको व्यवस्था मिलाउने	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका बाँकी काम पूरा गर्ने । • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • बोट बिरूवालाई मलखाद दिने । • माग अनुसार सायनको बिक्री गर्ने ।

क्र. सं.	महिना/ कार्यक्रम	पहिलो र दोस्रो हप्ता	तेस्रो र चौथो हप्ता
१.२	नर्सरी व्यवस्थापन	• आरु, आरुबखडा, खुर्पानी तथा नास्पतीको कलमी गर्ने । • बिरूवा राख्न बालुवको व्यवस्था गर्ने । • नर्सरीबाट बिरूवाहरू उखेल्ने र बिक्रीको लागि माग अनुसार प्याकिङ्गको व्यवस्था गर्ने ।,	• पहिलो र दोस्रो हप्तामा उल्लेख गरिएका बाँकी काम पूरा गर्ने । • माग अनुसार आउने संस्थालाई बिरूवा दिने • स्याउको कलमी गर्ने ।
२	तरकारी		
२.१	तरकारी बीउ उत्पादन	• केजमा सारिएको प्रजनन बीउ उत्पादनको तरकारीलाई उचित स्याहार सम्भार गर्ने ।	
२.२	ताजा तरकारी उत्पादन	• तयारी अवस्थाका तरकारीहरू भए बिक्री गर्ने ।	
३	फल प्रशोधन	• स्याउको ब्राण्डी बनाउन उपयुक्त समय भए बनाउने । • तयारी भएका प्रशोधित वस्तुहरू बिक्रीवितरण गर्ने । • स्याउको साईडर तयारी हुने बेला भएकोले बिक्री सुरु गर्ने ।	
		माघ	
१	फलफूल		
१.१	बगैंचा व्यवस्थापन	• बगैंचामा काटछाँटको काम बाँकी भए तुरुन्त सक्ने । • काटछाँटबाट निस्किएका हाँगाबिँगाहरू हटाई बगैंचा सफा गर्ने । • बोर्डो पेष्ट तथा पेण्ट बनाई काटेको ठाउँमा लगाउने • बोटको फेदमा खनी बेसिन तयारी गर्ने ।	• बोट बिरूवालाई मलखाद दिने । • फलफूल बोटहरूमा बोरेक्स दिने । • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने । • बार्डो मिश्रण तयार गरी छर्ने ।
१.२	नर्सरी व्यवस्थापन	• नर्सरीबाट उखेलिएका बिरूवाहरूको बिक्री गर्ने • स्याउको कलमी गर्ने । • आवश्यकता अनुसार मलको प्रयोग गर्ने ।	
२	तरकारी		
२.१	तरकारी बीउ उत्पादन	• बीउ उत्पादनका तरकारी बालीमा रोग/कीरा व्यवस्थापन गर्ने । • केजको तरकारीलाई उचित स्याहार सम्भार गर्ने । • हिउँबाट हुने नोक्सानी जोगाउन व्यवस्था गर्ने ।	• बन्दाको Head काट्ने • Isolation Cage को जाली र फ्रेमको व्यवस्था मिलाउने
२.२	ताजा तरकारी उत्पादन	• बैशाखमा लगाउने विभिन्न ताजा तरकारीहरूको व्यवस्था मिलाउने	
३	फल प्रशोधन	• ब्राण्डी बनाउन राखिएको (किन्वनको) जाँड भए हेर्दै गर्ने । तयारी प्रशोधित वस्तुहरू भए बिक्रीवितरण गर्ने ।	

क्र. सं.	महिना/ कार्यक्रम	पहिलो र दोस्रो हप्ता	तेस्रो र चौथो हप्ता
फागुन			
१	फलफूल		
१.१	बगैंचा व्यवस्थापन	• बगैंचामा काटछाँटको काम बाँकी भए सक्ने • सेन्जो-से स्केल तथा माइट्सको नियन्त्रणको लागि सर्वो आयल र रोगर विषादी स्प्रे गर्ने । • बोटहरूमा बोर्डो मिश्रण छर्ने	• San Jose Scale, Mites नियन्त्रणको लागि सर्वो आयल र रोगर विषादी स्प्रे गर्ने । • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने ।
१.२	नर्सरी व्यवस्थापन	• नर्सरीमा रोपिएको क्रेव एप्पल, ओखर, आरु/चिलीको बीउ उम्रने बेला भएकोले अवलोकन गरिरहने।	• चिस्यानको अवस्था हेर्ने • बीउ उम्रिएमा मल्चिङ्ग हटाउने
२	तरकारी		
२.१	तरकारी बीउ उत्पादन	• रायोमा Topdress गरी उकेरा लगाउने • रायोमा एयधमभचथ ःषमिमभध तथा म्द्यः कीरा देखा पर्ने हुँदा व्यवस्थापन गर्ने । • केजमा सारिएको प्रजनन बीउको लागि उचित स्याहार सम्भार गर्ने ।	• रायो तथा सलगममा डुकु आई फूल खेल्ने समय फूलमा लाही लाग्ने हुँदा व्यवस्थापन गर्ने । • बीउ उत्पादनको धनियाँ रोप्ने
२.२	ताजा तरकारी उत्पादन	• तरकारीको वेना तयारी गर्न जग्गा तयार पार्ने • आवश्यकता अनुसार पुनः तरकारी बेर्ना जमाउने	• तरकारीको बीउहरू जमाउन गुमोज बनाउने
३	फल प्रशोधन	• ब्राण्डी बनाउनको लागि राखिएको (किन्वनको लागि) जाँड भए हेर्दै गर्ने ।	• ब्राण्डी बनाउन आवश्यक सामग्री तथा बोत्तलको व्यवस्था गर्ने ।
चैत			
१	फलफूल		
१.१	बगैंचा व्यवस्थापन	• नयाँ पालुवा तथा कोपिलाहरू आउने बेला भएको हुँदा जिजिनामथ बढी देखिन सक्छ बगैंचाको अवलोकन गर्ने । • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने ।	
१.२	नर्सरी व्यवस्थापन	• नर्सरीमा रोपिएको क्रेव एप्पल, ओखर, आरु/चिलीको बीउ उम्रिई सक्ने भएकोले अवलोकन गरिरहने। • चिस्यानको अवस्था हेर्ने । • बिरूवा उम्रेपछि जरा कुहिने रोग देखा पर्न सक्ने हुँदा अवलोकन गर्ने ।	• पहिलो र दोस्रो हप्ताका कामलाई निरन्तरता दिने । • नर्सरी गोडमेल, विषादी प्रयोग । • Top dressing र सिँचाइ गर्ने ।
२	तरकारी		
२.१	तरकारी बीउ उत्पादन	• रायोमा Powdery Mildew तथा DBM. कीरा देखा पर्ने हुँदा व्यवस्थापन गर्ने । • केजमा सारिएको प्रजनन बीउ उत्पादनको तरकारीलाई उचित स्याहार सम्भार गर्ने । • रायो तथा सलगममा डुकु आई फूल खेल्ने समय फूलमा लाही लाग्ने हुँदा व्यवस्थापन गर्ने	• पहिलो र दोस्रो हप्ताका कामलाई निरन्तरता दिने • आवश्यकता अनुसार सिँचाइ गर्ने ।

क्र. सं.	महिना/ कार्यक्रम	पहिलो र दोस्रो हप्ता	तेस्रो र चौथो हप्ता
२.२	ताजा तरकारी उत्पादन	• नपुग बेर्ना उत्पादन गर्न बीउ जमाउने • तरकारी नर्सरीमा पूर्ण अवलोकन गर्ने । • बालीमा रोगकीरा देखा पर्ने भएकोले नियन्त्रण गर्ने ।	• रोगकीराको व्यवस्थापन गर्ने । • तरकारी नर्सरीमा पूर्ण अवलोकन गर्ने ।

७.२ फलफूल बीउको सङ्ख्यात्मक विश्लेषण

यस केन्द्रमा उत्पादन हुने विभिन्न फलफूलबाट निस्कने बीउको सङ्ख्यात्मक विश्लेषण गरी कति मात्रा बीउ नर्सरीमा रोप्दा कति बिरुवा उत्पादन गर्न सकिन्छ भन्ने यकिन गरी पूर्व योजना अनुरूप कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सजिलो हुने आशा गएको छ। नमूना लिने क्रममा ३ वटा नमुनालाई गन्ती गरी त्यसको औषत निकाली विश्लेषणात्मक विवरण प्रस्तुत गएको छ।

फलफूल बीउको विश्लेषणात्मक विवरण

क्र.सं.	विवरण	प्रति के.जी. दाना सङ्ख्या
१	चिली	६६७
२	आरु (जङ्गली)	३७६
३	कागजी वदाम Thinshell	७१६
४	कागजी वदाम Hard Shell	२५२
५	ओखर-दाँते (ठूलो)	७८
६	ओखर-दाँते (मझौला)	१००
७	ओखर-दाँते (सानो)	१७२
८	ओखर Hard Shell	८५
९	क्रेब बीउ	३३०९३

७.३ केन्द्रमा भएको सवारी साधनहरूको विवरण

क्र. सं.	भौतिक सामग्री	इकाई	परिमाण	भौतिक सामग्रीको अवस्था				कैफियत
				चालु	मर्मत गर्न सकिने	लिलाम गर्नुपर्ने	लिलाम भइसकेको	
१.	गाडी (बोलेरो)	वटा	१	१	-	-	-	
२.	मोटर साइकल	वटा	५	४	-	१	-	
३.	ट्र्याक्टर	वटा	१	-	-	१	-	
४.	मिनी टिलर	वटा	६	३	३	-	-	
५.	आलु लगाउन ड्याङ बनाउने मेसिन	वटा	१	१				
६.	आलु हार्भेष्ट गर्ने मेसिन	वटा	१	१				
७	कल्टिभेटर	वटा	१	१	-	-	-	
८	घाँस काट्ने मेसिन	वटा	५					

७.४ रुटस्टक बिरूवाको विवरण

रुटस्टक बिरुवा	अंग्रेजी नाम	बैज्ञानिक नाम	परिवार	जात
स्याउ	Apple	*Malus Sp.*	Rosaceae	Crab apple, Edimayal, Mayal, M-9, MM-106, MM-111
नास्पाती	Pear	*Prunus pyrifolia*	Rosaceae	Mayal
आरु	Peach	*Prunus persica*	Rosaceae	स्थानीय आरु (खल्या)
आरुबखडा	Plum	*Prunus domestica*	Rosaceae	स्थानीय चिली

खण्ड-८

अनुसूचीहरू

अनुसूची-१ मार्फा फार्मको मौसमी विवरण

२००० भन्दा अगाडिका वर्षहरूको				२०००/२००१			
वर्ष	अधिकतम तापक्रम डि.से	न्यूनतम तापक्रम डि.से.	वर्षा मि.मि.	महिना	अधिकतम तापक्रम डि.से	न्यूनतम ताप(क्रम डिसे.	वर्षा मिमि
१९८५/१९८६	२१.२९	३.८५	४५३.१	जुलाई	२१.२५	१४.३७	४०.२
१९८६/१९८७	१६.२१	५.७	३५०.७	अगष्ट	१९.९१	१३.९९	५७.६
१९८७/१९८८	१६.८४	३.८७	४९६	सेप्टेम्वर	१८.९६	९.३०	५.६
१९८८/१९८९	१६.५४	६.३७	२५०.४	अक्टुवर	१६.४१	५.६४	०.८
१९८९/१९९०	१५.६७	५.९६	३८७.२	नोभेम्वर	१२.२९	१.२३	-
१९९०/१९९१	१६.७२	५.९१	३५१.९	डिसेम्वर	१२.२५	०.२७	१८.०
१९९१/१९९२	१६.६	५.८३	३०४.१	जनवरी	१२.८७	(-) ०.३	-
१९९२/१९९३	१६.५६	५.३	२८७.५	फेब्रुवरी	१२.९७	१.८८	३०.२
१९९३/१९९४	१६.६४	५.०५	४१६.७	मार्च	१५.७४	४.१२	८०.२
१९९४/१९९५	१६.०८	५.६५	३४३.७	अप्रिल	१८.३२	८.८५	३५.६
१९९५/१९९६	१६.४६	५.८४	४७७.५	मे	१९.९६	११.८१	१८.४
१९९६/१९९७	१६.१४	४.१३	४२३.७	जुन	२२.०६	१४.४८	३७.३
१९९७/१९९८	१५.७३	५.१९	४७८.८	जम्मा			३२३.९
१९९८/१९९९	१७.७४	८.४९	४११.८	वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिन : सन् २००1 अप्रिल १९ मा २६.०° से.			
१९९९/२०००	१६.५१	७.४७	३९०.८	वर्ष भरीमा सबैभन्दा कमी तापक्रम भएको दिन : सन् २००० डिसेम्वर ११ मा माईनस (() ४.७५° से.			

२००१/२००२				२००२/२००३			
महिना	अधिकतम तापक्रम डि.से.	न्यूनतम तापक्रम डि.से.	वर्षा मिमि	महिना	अधिकतम तापक्रम डि.से	न्यूनतम तापक्रम डि.से.	वर्षा मिमि
जुलाई	२१.२१	१४.९२	६९.४	जुलाई	२१.५९	१४.०६	६३.६
अगष्ट	१९.८४	१३.४२	९१.८	अगष्ट	२०.१	१३.३७	१३.३
सेप्टेम्वर	२०.०	९.७५	१.८	सेप्टेम्वर	१८.९२	८.३४	३४.६
अक्टुवर	१६.२५	३.७५	२.२	अक्टुवर	१५.१	३.२३	१७.४
नोभेम्वर	१३.९	०.१३	-	नोभेम्वर	१४.९६	१.६	-
डिसेम्वर	१२.७७	(-) १.०५	-	डिसेम्वर	१०.१	(-) १.७	३.५
जनवरी	८.९३	(-) ०.४२	५४.८	जनवरी	११.८२	(-) ०.२१	५.०
फेब्रुवरी	१३.६	१.६४	४०.०	फेब्रुवरी	११.९०	०.५८	५४.२

२००१/२००२				२००२/२००३			
महिना	**अधिकतम तापक्रम डि.से.**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मिमि**	**महिना**	**अधिकतम तापक्रम डि.से**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मिमि**
मार्च	१६.६७	८.१८	४०.८	मार्च	१५.७३	६.७५	७३.७
अप्रिल	१८.५९	८.७६	२५.८	अप्रिल	१७.८४	७.४५	४९.४
मे	२०.०६	११.१२	३३.२	मे	२०.१९	११.०४	३.८
जुन	२१.९३	१४.३५	३०.२	जुन	२०.५५	१३.५	१२७.७०
जम्मा			**३90.0**	**जम्मा**			**३१७.३**
वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिन : सन् २००१ जुलाई २३ मा २३.५° से				वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिन : सन् २००२ अगष्ट ४ मा २३.७५° से			
वर्ष भरीमा सबैभन्दा कमी तापक्रम भएको दिन : सन् २००२ जनवरी २७ मा माईनस (-) ४.७५° से.				वर्ष भरीमा सबैभन्दा कमी तापक्रम भएको दिन : सन् २००३ जनवरी २७ मा माईनस (-) ४.०° से.			

२००३/२००४				२००४/२००५			
महिना	**अधिकतम तापक्रम डि.से.**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मिमि**	**महिना**	**अधिकतम तापक्रम डि.से.**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मिमि**
जुलाई	२२.३५	१४.४८	९३.२	जुलाई	१९.७५	१५.२५	६३.४
अगष्ट	२०.७५	१६.५८	६९.८	अगष्ट	२१.८०	१३.२५	२२.४
सेप्टेम्वर	१८.९४	८.७५	३१.०	सेप्टेम्वर	१८.८	९.०५	२१.६
अक्टुवर	१६.३०	४.३६	८.०	अक्टुवर	१४.८२	१.१८	-
नोभेम्वर	११.९३	०.८७	-	नोभेम्वर	१२.९	(-) ०.४	-
डिसेम्वर	१०.४६	(-) २.२७	-	डिसेम्वर	१२.४	(-) ०.७४	०.२
जनवरी	९.४७	(-) २.५९	३९.०	जनवरी	८.७९	(-) १.८६	९.३
फेब्रुवरी	१५.१	२.१८	९.६	फेब्रुवरी	१३.८१	१.२९	१.६
मार्च	१७.०६	६.०३	१०.७	मार्च	१४.९२	३.४८	४३
अप्रिल	१८.२७	७.४५	६१.९	अप्रिल	१७.२२	५.९८	४१.८
मे	१८.४५	११.४६	२८.२४	मे	२०.२३	१०.१६	६.०
जुन	२१.१४	१३.१४	५२.६	जुन	२०.०६	१२.५	९८.८
जम्मा			**४०४.०४**	**जम्मा**			**३०८.१**
वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिन : सन् २००४ मार्च २१ मा २५.५° से.				वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिन : सन् २००५ मार्च २७ मा २५.५° से.			
वर्ष भरीमा सबैभन्दा कमी तापक्रम भएको दिन : सन् २००४ जनवरी २५ मा माईनस (-) ९.०° से.				वर्ष भरीमा सबैभन्दा कमी तापक्रम भएको दिन : सन् २००५ जनवरी २३ मा माईनस (-) ६.०° से.			

२००५/२००६				२००६/२००७			
महिना	**अधिकतम तापक्रम डि.से.**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मिमि**	**महिना**	**अधिकतम तापक्रम डि.से.**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मिमि**
जुलाई	२२.०८	१३.९८	४३.८	जुलाई	२२.५	१२.५८	३४.३०
अगष्ट	२०.९६	१२.३	४६.८	अगष्ट	२२.४१	११.६६	३१.८

२००५/२००६				२००६/२००७			
महिना	**अधिकतम तापक्रम डि.से.**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मिमि**	**महिना**	**अधिकतम तापक्रम डि.से.**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मिमि**
सेप्टेम्वर	१९.३३	८.७५	१५.४	सेप्टेम्वर	२०.१०	७.१९	१९.४
अक्टुवर	१५.१०	१.७६	१२०.०	अक्टुवर	१६.२५	१.३८	९.६
नोभेम्वर	१४.१५	(-) ०.६	-	नोभेम्वर	१३.८	०.४२	४.८
डिसेम्वर	१३.६१	(-) १.३७	-	डिसेम्वर	१३.७	(-) २.९७	-
जनवरी	१४.२	०.९५	४.२	जनवरी	११.६६	(-) २.३४	१८.६
फेब्रुवरी	१४.९५	१.६३	७४.८	फेब्रुवरी	११.११	(-) २.४१	८७.४
मार्च	१५.८५	३.३७	५५.०	मार्च	१९.२६	५.११	९.०
अप्रिल	१७.५	६.९	२४.०	अप्रिल	१९.८२	८.८२	१४.४
मे	२०.२५	१०.५	६६.०	मे	२१.५८	१०.३३	१०.४
जुन	२१.६०	१२.२२	६२.६	जुन	२२.३७	१२.६७	६०.२
जम्मा			**५१६.६**	**जम्मा**			**३००.२**
वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिन : सन् २००६ जुन १५ मा २५.०° से				वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिन : सन् २००७ जुन २१ मा २५.०° से			
वर्ष भरीमा सबैभन्दा कमी तापक्रम भएको दिन : सन् २००६ जनवरी २३ मा माईनस (-) ६.०° से.				वर्ष भरीमा सबैभन्दा कमी तापक्रम भएको दिन : सन् २००७ जनवरी ३ मा माईनस (-) ९.०° से.			

२००७/२००८				२००८/२००९			
महिना	**अधिकतम तापक्रम डि.से**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मिमि**	**महिना**	**अधिकतम तापक्रम डि.से**	**न्यूनतम तापक्रम डि से.**	**वर्षा मिमि**
जुलाई	२१.८३	१२.९२	११७.०	जुलाई	२२.७०	१२.७५	५७.६
अगष्ट	२२.१८	१२.८५	५६.४०	अगष्ट	२२..१८	१२.४१	७१.६
सेप्टेम्वर	२०.३८	१०.७१	९३.००	सेप्टेम्वर	२०.४७	१०.२०	१०२.६
अक्टुवर	१८.३७	५.४१	३३.२०	अक्टुवर	१८.०९	४.४२	२.६
नोभेम्वर	१४.९६	०.२	७.००	नोभेम्वर	१७.५५	१.४०	-
डिसेम्वर	१३.४६	२.५५	०.२०	डिसेम्वर	१५.९३	(-) ०.९३	-
जनवरी	११.१९	३.०	२०.६१	जनवरी	१५.४२	१.४७	३.७
फेब्रुवरी	१२.०८	(-) २.८७	२४.२०	फेब्रुवरी	१५.७४	१.७१	७.८
मार्च	१५.७०	१.१२	३८.८०	मार्च	१५.८४	४.१६	४२.६
अप्रिल	१८.२०	५.२५	५३.२०	अप्रिल	१९.८७	८.४२	४५.०
मे	१९.९५	७.४३	१८.४०	मे	१९.३८	९.४४	७०.०
जुन	२२.२०	१२.२५	३३.००	जुन	२२.१५	१३.७१	२७.४
जम्मा			**४९५.११**	**जम्मा**			**४२०.९**
वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिन : सन् २००७ जुलाई ८ मा २५.५° से.				वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिन : सन् २००९ जुन २० मा २७.०° से.			
वर्ष भरीमा सबैभन्दा कमी तापक्रम भएको दिन : सन् २००८ जनवरी ३१ मा माईनस (-) ९.५° से.				वर्ष भरीमा सबैभन्दा कमी तापक्रम भएको दिन : सन् २००८ डिसेम्वर २७ मा माईनस (-) ६.५° से.			

२००९/२०१०				**२०१०/२०११**			
महिना	**अधिकतम तापक्रम डि.से**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मिमि**	**महिना**	**अधिकतम तापक्रम डि.से.**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मिमि**
जुलाई	२३.०५	१५.२७	६९.५	जुलाई	२१.३३	१४.९३	१४७.८
अगष्ट	२२.४५	१६.३२	८९.२	अगष्ट	२१.६७	१५.१९	३९.०
सेप्टेम्वर	२१.२५	१२.७३	२४.६	सेप्टेम्वर	२०.११	१२.८५	८२.४
अक्टुवर	१८.३३	६.५०	९८.३	अक्टुवर	१८.८९	७.२०	८.५
नोभेम्वर	१५.६५	२.८४	८.२	नोभेम्वर	१५.५७	३.७६	१.१
डिसेम्वर	१३.१५	०.२६	-	डिसेम्वर	१३.०८	(-) ०.३७	-
जनवरी	१४.५५	०.४६	-	जनवरी	१०.३२	(-) २.२४	४.४
फेब्रुवरी	१३.०४	०.६४	३६.५	फेब्रुवरी	१२.९९	१.०५	३९.२
मार्च	१८.३८	५.३६	१४.४	मार्च	१५.६६	४.५५	५.१
अप्रिल	२०.९३	८.८९	१७.९	अप्रिल	१६.७४	६.०७	२२.५
मे	२०.१६	९.५१	२९.६	मे	२०.४३	१०.८२	५.९
जुन	२१.६६	१३.५३	६९.६	जुन	२०.८९	१२.८७	५१.९
जम्मा			**४५७.८**	**जम्मा**			**४०७.८**
वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिन : सन् २००९ अगष्ट ५ मा २७.०° से.				वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिन : सन् २०११ मे ११ मा २५.०° से.			
वर्ष भरीमा सबैभन्दा कमी तापक्रम भएको दिन : सन् २०१० जनवरी २२ मा माईनस (-) ३.५° से.				वर्ष भरीमा सबैभन्दा कमी तापक्रम भएको दिन : सन् २०१० डिसेम्वर १५ मा माईनस (-) ८.५° से.			

२०११/२०१२				**२०१२/२०१३**			
महिना	**अधिकतम तापक्रम डि.से.**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मि.मि.**	**महिना**	**अधिकतम तापक्रम डि.से.**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मि.मि.**
जुलाई	२०.८०	१४.८९	९८.३	जुलाई	२३.७	१४.६	८३.१
अगष्ट	२२.५८	१४.६३	५४.१	अगष्ट	२२.८	१३.५	६३.४
सेप्टेम्वर	२१.२४	१३.४०	४३.२	सेप्टेम्वर	२३.९	११.२	१८.५
अक्टुबर	१७.८५	६.८५	-	अक्टुबर	२१.९	४.७	१.५
नोभेम्वर	१४.४५	३.५२	०.६	नोभेम्वर	२२	१.३	०.०
डिसेम्वर	११.९५	(-) १.२७	-	डिसेम्वर	१८.९	१.१	२.१
जनवरी	८.१२	(-) १.६१	८.१	जनवरी	१६.९	१.८	३६.४
फेब्रुवरी	१३.१४	०.४२	२६.२	फेब्रुवरी	१४.७	१.७	७२.८
मार्च	१५.९०	३.६७	१९.४	मार्च	१९.१	३.७	२५.१
अप्रिल	१९.३४	७.४५	७२.७	अप्रिल	१९.१	४.८	३५.८
मे	२१.८७	१०.२८	५७.५	मे	२२.७	८.६	२८.५
जुन	२३.९९	१४.४२	६५.७	जुन	२४.०	१३.१	१५५
जम्मा			**४४५.२**	**जम्मा**			**५२२.२**

२०११/२०१२				२०१२/२०१३			
महिना	अधिकतम तापक्रम डि.से.	न्यूनतम तापक्रम डि.से.	वर्षा मि.मि.	महिना	अधिकतम तापक्रम डि.से.	न्यूनतम तापक्रम डि.से.	वर्षा मि.मि.
वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिन : सन् २०१२ मे २४ र २५ मा २८.०° से.				वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिन : सन् २०१३ जुन ११ मा २९.०° से.			
वर्ष भरीमा सबैभन्दा कम तापक्रम भएको दिन : सन २०१२ जनवरी ५ मा माईनस (-) ७.५° से.				वर्ष भरीमा सबैभन्दा कम तापक्रम भएको दिन : सन् २०१३ जनवरी १० र २४ मा माईनस (-) ५.५° से.			

२०१३/१४				२०१४/१५			
महिना	अधिकतम तापक्रम डि.से.	न्यूनतम तापक्रम डि.से.	वर्षा मि.मि.	महिना	अधिकतम तापक्रम डि.से.	न्यूनतम तापक्रम डि.से.	वर्षा मि.मि.
जुलाई	२१.९	१४.०	१०५.२	जुलाई	२५.२	१२.८	८६.१
अगष्ट	२४.८	११.२	५३.५	अगष्ट	२५.२	१२.७	३३.६
सेप्टेम्वर	२४.२	८.९	२६.९	सेप्टेम्वर	२४.३	९.७	२७.८
अक्टोवर	२१.२	५.९	२९.८	अक्टोवर	१९.०	४.६	६८.७
नोभेम्वर	१९.५	१.५	०.०	नोभेम्वर	१७.९	२.२	०
डिसेम्वर	१८.१	-१.३	०.०	डिसेम्वर	१५.५	०.३	५२.६
जनवरी	१४.३	-२.४	३०	जनवरी	१२.६	-०.८	३०.१
फेब्रुवरी	१६.३	-१.०	१२.९	फेब्रुवरी	१६.९	१.७	६.५
मार्च	१७.७	०.५	१८.४	मार्च	१७.५	३.५	१२७.१
अप्रिल	२०.४	२.९	८९.६	अप्रिल	१८.७	४.८	५९.२
मे	२०.७	६.०	८३.३	मे	२२.५	८.३	४.३
जुन	२३.८	१२.९	१५५	जुन	२३.८	११.५	१०७.४
जम्मा			**६०४**	**जम्मा**			**६०३.४**
वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिन : सन् २०१४ जुन ११ मा २९.०° से.				वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिनः जुलाई २९ र अगष्ट ११ म ३० डि.से.			
वर्ष भरीमा सबैभन्दा कम तापक्रम भएको दिन :सन् २०१४ जनवरी ५ मा माईनस (-) ५° से.				वर्ष भरीमा सबैभन्दा कम तापक्रम भएको दिन : डिसेम्वर ३१ मा माइनस (-) ३.५ डि.स.			

२०१५/०१६			
महिना	अधिकतम तापक्रम डि.से.	न्यूनतम तापक्रम डि.से.	वर्षा मि.मि.
जुलाई	२३.९	१२.२	३८.९
अगष्ट	२३.७	१२.५	५२.०
सेप्टेम्वर	२३.१	१०.०	१२.५
अक्टोवर	२०.५	१.९	१३.८
नोभेम्वर	१९.०	०	३.६
डिसेम्वर	१५.५	-१.९	०

२०१५/०१६			
महिना	**अधिकतम तापक्रम डि.से.**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मि.मि.**
जनवरी	१४.१	-२.७	३.०
फेब्रुवरी	१८.२	०.३	४.५
मार्च	१९.३	२.२	३२.६
अप्रिल	२०.३	४.२	४१.८
मे	१७.८	७.०	३५.३
जुन	२२.२	११.५	२९.९
जम्मा			**२६८.०**
वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिनः मे २३ मा २८.५ डि.से.			
वर्ष भरीमा सबैभन्दा कम तापक्रम भएको दिनः डिसेम्वर २२ मा माइनस (-) ६.० डि.से.			

२०१९/२०			
महिना	**अधिकतम तापक्रम डि.से.**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मि.मि.**
जुलाई	२२.४	१२.६	५५
अगष्ट	२२.९	१२.७	५४.७
सेप्टेम्वर	२१	१०.९	५७.७
अक्टोवर	१८.५	४.९	४.३
नोभेम्वर	१६.५	३	१८.९
डिसेम्वर	११.९	-२.३	१२.२
जनवरी	९.१	-२.६	३८.८
फेब्रुवरी	१२.३	-१.५	१९.२
मार्च	१४.५	०.३	८१.८
अप्रिल	१७	३.१	६५.४
मे	१९.४	६.५	४६
जुन	२१.६	१३	९९.७
जम्मा			**५५८**
वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिन : मे २४ मा २४.५ डि.से.			
वर्ष भरीमा सबैभन्दा कम तापक्रम भएको दिन : डिसेम्वर ३१ मा माइनस (-) ६.० डि.से.			

२०२०/२१			
महिना	**अधिकतम तापक्रम डि.से.**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मि.मि.**
जुलाई	१६.५८	१४.९८	९९.७
अगष्ट	१६.८	१४.९	८१
सेप्टेम्वर	१३.८	११.८	४४.३
अक्टोवर	९.७	७.४	८१.८
नोभेम्वर	३.७१	१.९१	७
डिसेम्वर	२.२	-०.२	४१.५

२०२०/२१			
महिना	**अधिकतम तापक्रम डि.से.**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मि.मि.**
जनवरी	०.६५	-१.६७	१०.४
फेब्रुवरी	२.४४	०.०५	१९.३
मार्च	४.३८	३.०६	८१.१
अप्रिल	९.७	८.२	६५.४
मे	१३.६	११.९	४५.४
जुन	१६.०६	१४.१	५४.८
जम्मा			६३१.७
वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिन : जुन २९ मा २९ डि.से.			
वर्ष भरीमा सबैभन्दा कम तापक्रम भएको दिन जनावरी १४मा माइनस ५.५ डि.से.			

२०२१/२२			
महिना	**अधिकतम तापक्रम डि.से.**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मि.मि.**
जुलाई	१८	१३	८४.८
अगष्ट	१६.९	१४.९	७८
सेप्टेम्वर	१७	९.५	४५.३
अक्टोवर	१४.५	२	८१.८
नोभेम्वर	१२	-३	०
डिसेम्वर	९	-४	४१.५
जनवरी	१२	-५	०
फेब्रुवरी	१०	-४	४.६
मार्च	८	०.५	२६.३
अप्रिल	१०	८.२	६६.४
मे	१६.५	५	८१.४
जुन	१८	११	२२२.९
जम्मा			**७३३**
वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिन : जुलाइ १८ मा १८ डि.से.			
वर्ष भरीमा सबैभन्दा कम तापक्रम भएको दिन जनावरी १५ मा माइनस ५डि.से.			

२०२२/२३			
महिना	**अधिकतम तापक्रम डि.से.**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मि.मि.**
जुलाई	२४.५	११	३८.९
अगष्ट	२५.५	७.५	४२.४
सेप्टेम्वर	२२.०	९	४२.३

२०२२/२३			
महिना	**अधिकतम तापक्रम डि.से.**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मि.मि.**
अक्टोवर	२२.०	१.०	१४१
नोभेम्वर	२०.५	-३	१.२
डिसेम्वर	२०.०	-५.५	०
जनवरी	१४.५	-७	०
फेब्रुवरी	१६	-६	०
मार्च	१७	-१.५	४३.५
अप्रिल	२१.०	-२	७१.२
मे	२२.५	१.५	३२.७
जुन	२३	४.५	२९.३
जम्मा			**४४२.५**
वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिन : अगष्ट१४ मा २५.५ डि.से.			
वर्ष भरीमा सबैभन्दा कम तापक्रम भएको दिन जनावरी १७ मा माइनस ७ डि.से.			

२०२३/२४			
महिना	**अधिकतम तापक्रम डि.से.**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मि.मि.**
जुलाई	२४.०	१०.५	९६
अगष्ट	२४.५	९.५	९७.९
सेप्टेम्वर	२३.५	८	२६.८
अक्टोवर	२२.०	०.०	७७.२
नोभेम्वर	१९.५	-१.५	०.७
डिसेम्वर	२०.०	-४.५	४.२
जनवरी	१५	-७	०
फेब्रुवरी	२१.५	-६	०
मार्च	१७	-२.०	६०.६
अप्रिल	२१.०	-२	७४.२
मे	२२.५	०.५	३३
जुन	२३.५	३.०	३०
जम्मा			**५००.६**
वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिन : अगष्ट ४ मा २४.५ डि.से.			
वर्ष भरीमा सबैभन्दा कम तापक्रम भएको दिन जनावरी २७ मा माइनस ७ डि.से.			

२०२४/२५			
महिना	**अधिकतम तापक्रम डि.से.**	**न्यूनतम तापक्रम डि.से.**	**वर्षा मि.मि.**
जुलाई	२६	११	१०९.१
अगष्ट	२४.५	१०	५४.९
सेप्टेम्वर	२५.३	५.५	१२८.८
अक्टोवर	२२.३	१.२	०
नोभेम्वर	१९	-४.५	०
डिसेम्वर	२०.५	-७	०
जनवरी	२४	-४.५	०
फेब्रुवरी	२०.३	-२.२	६.७
मार्च	२२.२	०	३.१
अप्रिल	२३.०	३	५९.१
मे	२४	४.५	२६
जुन	२५	८.५	५९.७
जम्मा			**४४७.४**
वर्ष भरीमा सबैभन्दा बढी तापक्रम भएको दिन : जुलाइ ३० मा २६ डि.से.			
वर्ष भरीमा सबैभन्दा कम तापक्रम भएको दिन डिसेम्वर २३ मा माइनस ७ डि.से.			

अनुसूची-२ फलफूल बिरूवाको परिमार्जित मूल्यसूची

क्र. सं.	फलफूलको नाम	बिरुवाको उमेर –वर्ष)	उचाई –फिट)	साविकको मूल्य (रू.)	संशोधित मूल्य (रू.)	कैफियत
क)	**विभिन्न फलफूलको कलमी बिरुवा**					
१	स्याउ (Apple)	१–२	२–३	७०।–	१००।–	झ्याउ वा परालमा राखी जुट चट्टीले प्याकिङ गरेको हुनुपर्ने
२	स्याउ (Apple) M-9 मा कलमी गएको	१–२	२–३	–	४००।–	
३	नासपाती (Pear)	१–२	२–३	७०।–	१००।–	
४	आरु (Peach)	१–२	२–३	५०।–	६०।–	
५	आरुबखडा (Plum)	१–२	२–३	५०।–	६०।–	
६	खुर्पानी (Apricot)	१–२	२–३	५०।–	८०।–	
७	कागजी बदाम (Almond)	१–२	२–३	६०।–	१००।–	
८	दाँते ओखर (Walnut)	१–२	१–२	१००।–	२५०।–	
९	स्विट चेरी (Sweet Cherry)	१–२	२–३	१००।–	१२०।–	
१०	चुच्चे ओखर (Picanut)	१–२	१–२	१००।–	२५०।–	
(ख)	**विभिन्न फलफूलको विजु बिरुवा**					
१	दाँते ओखर (Walnut)	१–२	१–२	४०।–	७५।–	झ्याउ वा परालमा राखी जुट चट्टीले प्याकिङ गरेको हुनुपर्ने
२	चुच्चे ओखर (Pecanut)	१–२	१–२	४०।–	७५।–	
३	कागजी बदाम (Almond)	१–२	२–३	३५।–	५०।–	
(ग)	**विभिन्न फलफूलको जरा भएको कटिंग बिरुवा**					
१	अङ्गुर	१–२	१–३	३५।–	४५।–	झ्याउ वा परालमा राखी जुट चट्टीले प्याकिङ गरेको हुनुपर्ने
२	अन्जिर	१–२	१–२	५०।–	६०।–	
३	हेजलनट	१–२	१–२	५०।–	६०।–	
(घ)	**विभिन्न फलफूलको रुटस्टक बिरुवा**					
१	स्याउ (M-9	१	२–३	३५।–	४०।–	झ्याउ वा परालमा राखी जुट चट्टीले प्याकिङ गरेको हुनुपर्ने
२	स्याउ (Crab Apple, Edi-mayal, M.p.)	१	२–३	२५।–	३५।–	
३	हाडे ओखर	१	१–२	२५।–	३५।–	
४	पैयुँ (चेरी)	१	१–२	२५।–	३५।–	
५	आरु (स्थानीय)	१	१–२	२५।–	२५।–	
६	चिली (स्थानीय)	१	१–२	२५।–	३५।–	

अनुसूची-३ केन्द्रमा उत्पादन हुने वस्तुको मूल्य सूची

क्र.सं.	उत्पादित वस्तुको नाम	प्रति इकाई	मूल्य रु.
	प्रशोधित वस्तुहरू		
१	खुर्पानी तथा स्याउको ब्राण्डी	लिटर	५५०।-
२	साईडर/वाईन	लिटर	५५०।-
३	जाम (स्याउ तथा खुर्पानी)	के.जी.	४५०।-
४	स्याउको सुकुटी	के.जी.	१२०।-
५	खुर्पानीको सुकुटी	के.जी.	४५०।-
	तरकारीको बीउ		
१	रायो (मार्फा चौडापात) मूल बीउ	के.जी.	१५००।-
२	बन्दा (कोपन हेगन मार्केट) मूल बीउ	,,	१०००।-
३	बन्दा (कोपन हेगन मार्केट) उन्नत बीउ	,,	७१५।-
४	गाँजर (नान्टीस) मूल बीउ	,,	१४००।-
५	मुला (टोकिनासे) मूल बीउ	,,	८००।-
६	स्वीसचार्ड (फोर्डहुक जायन्ट) मूल बीउ	,,	७३५।-
७	सलगम (पर्पल टप) मूल बीउ	,,	५००।-
८	धनियाँ (मार्फा स्थानीय) उन्नत बीउ	,,	३००।-
९	कार्डिनल आलु बीउ	,,	६०।-
	फलफूलको बीउ		
१	क्रेब एप्पलको बीउ	के.जी.	६०००।-
२	ओखर बीउ	,,	६००।-
३	कागजी बदाम बीउ	,,	४००।-
४	स्थानीय खुर्पानी (चिली) को बीउ	,,	२५०।-

अनुसूची-४ केन्द्रमा उत्पादन हुने बालीको उत्पादन तथा उत्पादकत्व विवरण

तरकारीको किसिम	जात	उत्पादकत्व मे.टन प्रति हेक्टर
काउली	स्नोक्राउन	१४.४३
बन्दा	ग्रिन कोरोनेट	१९.७५
ब्रोकाउली	ग्रीन स्प्राउटिङ्ग	७.८६
गोलभेडा	पुसारुवी, सुरक्षा	१८.१३
जुकिनी	बुलाम हाउस	७.२८
भण्टा	पि.पि.एल	३७.०
भेडेखुर्सानी	क्यालिफोर्निया	३०
सिमीकोसा	एस ९	४१.१२
प्याज	नासिक	११.४
काँक्रो	भक्तपुर स्थानीय	२७.१४

अनुसूची-५ प्रशोधित वस्तुको लागत

स्याउ ब्राण्डी उत्पादन गर्दा लाग्ने लागत खर्च						
क्र.सं.	विवरण	इकाई	परिमाण	दर	जम्मा खर्च रू.	कैफियत
१	ताजा स्याउ फल	के.जी.	५०	६०	३०००।–	५० के.जी. फलको ४० प्रतिशत लेदो (Pulp) हुने र १ के.जी पल्पको १.५ के.जी. जाम बस्ने।
२	दाउरा	के.जी.	६०	२०।–	१२००।–	
३	चिनी	के.जी.	२५	११०।–	२७५०।–	
४	श्रम दिन (फल टिप्ने, सफा गर्ने, वियाँ फाल्ने, लेदो बनाउने)	जना	४	६९३।–	२७७२।–	
५	श्रम दिन (जाम पकाउने, बट्टामा भर्ने, लेबल लगाउने)	जना	३	६९३।–	२०७९।–	
६	साईट्रिक एसिड	ग्राम	६०	१.५।–	९०।–	
७	के.एम.एस	ग्राम	६०	१।–	६०।–	
८	बट्टा	सङ्ख्या	३०	४०।–	१२००।–	
९	अन्य व्यवस्थापन लेवल गम	एकमुष्ठ	१	१५०।–	१५०।–	
	जम्मा खर्च				१३३०१।–	
	उत्पादन	के.जी.	३०			
	प्रति के.जी. उत्पादन खर्च	रू.			४४४।–	
	बिक्री मूल्य	रू.			५५०।– प्रति के.जी.	
स्याउको सुकुटी उत्पादन गर्दा लाग्ने लागत खर्च						
क्र.सं.	विवरण	इकाई	परिमाण	दर	जम्मा खर्च रू.	
१	ताजा स्याउ फल	के.जी.	२०	५५।–	११००	१० के.जी. फलको १ के.जी. सुकुटी बन्ने।
२	श्रम दिन (फल टिप्न, सफा गर्न, चाना काट्न, सुकाउन, प्याकिङ गर्न)	जना	१	६९३।–	६९३।–	
३	के.एम.एस	ग्राम	३०	१।–	३०।–	
४	सुकुटी सुकाउनको लागि कपडा	सङ्ख्या	१	२००।–	२००।–	
५	प्लाष्टिक थैला	सङ्ख्या	२	१०।–	२०।–	
	जम्मा खर्च				२०४३।–	

स्याउ ब्राण्डी उत्पादन गर्दा लाग्ने लागत खर्च						
क्र.सं.	**विवरण**	**इकाई**	**परिमाण**	**दर**	**जम्मा खर्च रू.**	**कैफियत**
६	उत्पादन	के.जी.	२			
७	प्रति के.जी. उत्पादन खर्च	रू.			१०२१।–	
	बिक्री मूल्य	रू.			१२००।–	

खुर्पानीको जाम उत्पादन गर्दा लाग्ने लागत खर्च						
क्र.सं.	**विवरण**	**इकाई**	**परिमाण**	**दर**	**जम्मा खर्च रू.**	**कैफियत**
१	ताजा फल	के.जी.	५०	४०।–	२०००।–	४०% गुदी आउने २० के.जी. लेदो (Pulp) को ३० के.जी. जाम हुने।
२	दाउरा	के.जी.	६०	१८।–	१०८०।–	
३	चिनी	केजी	२५	१००।–	२५००।–	
४	श्रम दिन (फल टिप्ने, सफा गर्ने, वियाँ फाल्ने, लेदो बनाउने)	जना	५	५००।–	२५००।–	
५	श्रम दिन (जाम पकाउने, बट्टामा भर्ने, लेबल लगाउने)	जना	३	५००।–	१५००।–	
६	साईट्रिक एसिड	ग्राम	६०	१.५।–	९०।–	
७	के.एम.एस (KMS)	ग्राम	६०	१।–	६०।–	
८	बट्टा	सङ्ख्या	३०	४०।–	१२००।–	
९	अन्य व्यवस्थापन, लेवल गम	एकमुष्ठ	१	१५०।–	१५०।–	
	जम्मा खर्च				११०८०।–	
१०	उत्पादन	के.जी.	३०			
११	प्रति के.जी. उत्पादन खर्च	रू.			३६९.३३	
१२	बिक्री मूल्य	रू.			४५०।–	

साईडर उत्पादन गर्दा लाग्ने लागत खर्च						
क्र.सं.	**विवरण**	**इकाई**	**परिमाण**	**दर**	**जम्मा खर्च रू.**	**कैफियत**
१	ताजा फल	के.जी.	३००	५५।–	१६५००।–	
२	दाउरा	के.जी.	१५०	१८।–	२७००।–	
३	चिनी	के.जी.	३०	१००।–	३०००।–	
४	श्रम दिन (फल टिप्ने, सफा गर्ने, फल थिच्ने)	जना	१२	६९३।–	८३१६।–	

स्याउ ब्राण्डी उत्पादन गर्दा लाग्ने लागत खर्च						
क्र.सं.	**विवरण**	**इकाई**	**परिमाण**	**दर**	**जम्मा खर्च रू.**	**कैफियत**
५	श्रम दिन (जुस निकाल्ने, जुस पकाउने, चिनी मर्चा राख्ने, रस छान्ने, किण्डवनका लागि राख्ने)	जना	४	६९३	२७७२।–	
६	मर्चा	के.जी.	०.०५	४००।–	२०।–	
७	अन्य व्यवस्थापन	एकमुष्ठ	१	१०००।–	१०००।–	
	जम्मा खर्च				४३०८।–	
८	उत्पादन (३०%)	लिटर	९०			
९	प्रति लिटर उत्पादन खर्च	रू.			३८१.२।–	
१०	प्रति लिटर.बिक्री मूल्य	रू.			५५०।–	
वाइन उत्पादन गर्दा लाग्ने लागत खर्च						
क्र.सं.	**विवरण**	**इकाई**	**परिमाण**	**दर**	**जम्मा खर्च रू.**	**कैफियत**
१	ताजा फल	के.जी.	३००	३०।–	९०००।–	
२	दाउरा	के.जी.	१५०	२०।–	३०००.–	
३	चिनी	के.जी.	३०	१००।–	३०००।–	
४	श्रम दिन (फल टिप्ने, सफा गर्ने, ड्रममा राख्ने)	जना	८	६९३।–	५५४४.–	
५	श्रम दिन (जुस निकाल्ने, जुस पकाउने, चिनी मर्चा राख्ने, रस छान्ने, किण्डवनको लागि राख्ने)	जना	५	६९३।–	३४६५।–	
६	मर्चा	के.जी.	०.०५	४००।–	२०।–	
७	अन्य व्यवस्थापन	एकमुष्ठ	१	१०००।–	१०००।–	
	जम्मा खर्च				२५०२९।–	
८	उत्पादन (२४%)	लिटर	७२			
९	प्रति लिटर. उत्पादन खर्च	रू.			३४७.२५	
१०	प्रति लिटर.बिक्री मूल्य	रू.			५५०।–	
खुर्पानीको सुकुटी उत्पादन गर्दा लाग्ने लागत खर्च						
क्र.सं.	**विवरण**	**इकाई**	**परिमाण**	**दर**	**जम्मा खर्च रू.**	**कैफियत**
१	ताजा फल	के.जी.	५०	४०।–	२०००।–	
२	श्रम दिन (फल टिप्न, सफा गर्न, चाना काट्न, सूकाउन, प्याकिङ्ग गर्न)	जना	३	५००।–	१५००।–	
३	के.एम.एस (KMS)	ग्राम	३०	१.५।–	४५।–	
४	सुकुटी सुकाउनको लागि कपडा	सङ्ख्या	१	२५०।–	२५०।–	

स्याउ ब्राण्डी उत्पादन गर्दा लाग्ने लागत खर्च

क्र.सं.	विवरण	इकाई	परिमाण	दर	जम्मा खर्च रू.	कैफियत
५	प्लाष्टिक थैला	सङ्ख्या	१०	१०।–	१००।–	
६	अन्य व्यवस्थापन लेवल सिल गर्ने	एकमुष्ठ	१	५०।–	५०।–	
	जम्मा खर्च				३९४५।–	
७	उत्पादन	के.जी.	१०			
८	प्रति के.जी. उत्पादन खर्च	रू.			३९४.५	
९	बिक्री मूल्य	रू.			४५०।–	

खुर्पानी ब्राण्डी उत्पादन गर्दा लाग्ने लागत खर्च

क्र.सं.	विवरण	इकाई	परिमाण	दर रू.	जम्मा रू.	कैफियत
१	ताजा खुर्पानी फल	के.जी.	३२५	३५।–	११३७५ ।–	
२	भेली	के.जी.	७५	८५।–	६,३७६।–	
३	मर्चा	के.जी.	१	४००।–	४००।–	
४	दाउरा	के.जी.	३५०	१८।–	६३००।–	
५	श्रम दिन (फल टिप्न, सफा गर्न, फल थिच्न)	जना	८	५००।–	४०००।–	
६	श्रम दिन (मर्चा मिसाउन, भेली तयार गर्न, जाँड तयारी गर्न पकाउनेसमेत)	जना	२	५००।–	१००० ।–	उत्पादन ६५ लिटर हुने
७	अन्य व्यवस्थापन (लेबल, गम)	जना	१	५००।–	५००।–	
	जम्मा खर्च	रू.			२९५७५।–	
८	उत्पादन	लिटर	६५			
९	प्रति लिटर जम्मा उत्पादन खर्च	रू.			४५५।–	
१०	प्रति लिटर बिक्री मूल्य	रू.			५५०।–	

स्याउ बालीको विभिन्न जातको Phenelogical विवरण

S. N.	Name of apple variety	Silver Tip	Green tip	Tight Cluster	King Bloom	Full Bloom	Petal fall	Fruit set	Fruit Maturity	Fruit color	Average fruit wt. g	Brix %
1	Royal Delicious	11/30	12/8	12/15	1/2	1/10	1/17	1/24	5/20	Dark red	105	12.5
2	Red Delicious	11/30	12/10	12/20	1/2	1/10	1/17	1/24	5/20	Red	130	13
3	Rich-a-Red Delicious	11/25	12/8	12/17	12/24	1/10	1/17	1/24	5/25	Red with small white dots	105	12
4	Golden Delicious	12/3	12/10	12/20	1/2	1/10	1/17	1/24	6/10	Light yellow	115	13.5
5	Vance Delicious	11/30	12/10	12/20	12/30	1/10	1/17	1/27				
6	Red Gold	12/10	12/15	12/24	1/2	1/10	1/17	1/24	6/15	Red	75	12
7	Fuji	12/5	12/15	12/24	1/10	1/10	1/17	1/24	6/10	Light red with green strips	130	14
8	Red Fuji	11/30	12/10	12/20	12/25	1/10	1/17	1/24			125	13.5
9	Top Red	12/5	12/15	12/24								
10	Cox Orange Pippin	12/5	12/15	12/25	1/10	1/17	1/24	1/31	5/20	Light yellow with red strips		
11	Binauni	11/10	11/25	12/10	12/24	½	1/10	1/17	5/25	Light Red	108	12
12	Granny Smith	11/30	12/10	12/25	1/2	1/10	1/17	1/24	7/10	Green and shiny	100	12
13	Masadi	11/20	11/30	12/10	1/2	1/10	1/17	1/24	5/20	Light green	150	12.3
14	Amri	11/10	11/30	12/10	12/25	1/10	1/17	1/24	5/20	Green with some red color	120	13.5
15	Aiken	11/20	12/10	12/20	1/2	1/10	1/17	1/24	5/20	Dark red	160	14.5
16	Kullu	11/10	11/29		1/2	1/10	1/17	1/24	5/20	Green with some red color	82	12.5
17	Green Gravenstein	10/13	11/30	12/10	12/20	½	1/10	1/22	5/20	Light yellow with some red strips	200	13.5
18	Liberty	10/20	12/8	12/15	12/25	1/10	1/17	1/24	5/20	Yellow	55	14
19	Pineapple	12/10	12/15	12/24	1/10		1/17	1/24	5/25	Yellow with some red color	90	13
20	Spintzenberg	11/20	12/2	12/18	1/2	1/10	1/17	1/24	5/20	Light red to violet	130	12.2
21	Scarlet Gala	11/25	12/10	12/20	1/2	1/10	1/17	1/24	5/20	Dark red	112	13.3
22	Bell Spur	12/8	12/17	12/25								
23	Bell Flower Millberg	11/25	12/10	12/24	1/10	1/10	1/17	1/24	5/20	Light yellow	140	14
24	Origon Spur-2	11/20	12/10	12/20	1/2	1/10	1/17	1/24	5/20	Dark red	90	13

S. N.	Name of apple variety	Silver Tip	Green tip	Tight Cluster	King Bloom	Full Bloom	Petal fall	Fruit set	Fruit Maturity	Fruit color	Average fruit wt. g	Brix %
25	CO-OP-12-20	12/3	12/15	12/24	1/2	1/10	1/17	1/24	5/20	Dark red	130	12.5
26	Red Chief	12/10	12/24	12/24	1/2	1/10	1/17	1/24	5/25	Red	75	12.5
27	Star Crimson	12/10	12/24	12/24	1/2	1/10	1/17	1/24				
28	Red Spur	12/10	12/24	12/24	1/2	1/10	1/17	1/24				
29	Jonathan	12/10	12/24	12/24	1/2	1/10	1/17	1/24				
30	Summer Pippin	12/10	12/24	12/24	1/2	1/10	1/17	1/24				
31	Fall Russet	10/15	11/30	12/10	12/25	1/10	1/17	1/24	5/30	Brown with some green	50	12.4
32	Bramley's	12/10	12/20	½	1/10	1/10	1/17	1/24	6/5	Light green	200	9
33	Mutsu	11/20	12/5	12/20	12/25	1/10	1/17	1/24	6/20	Light red with some violet patch	180	12
34	Bright and Early	11/30	12/10	12/20	12/25	1/10	1/17	1/24				
35	Hello Summer	11/30	12/10	12/20	12/25	1/10	1/17	1/24	5/25	Red	90	11
36	Mello Galas	11/30	12/10	12/20	12/25	1/10	1/17	1/24				
37	Tsuqura	10/12	10/20	11/15	11/25	12/20	1/2	1/10	3/20	Light red	45	13
38	Ushyu	11/20	11/28	12/3	12/10	12/22	1/2	1/10	5/25	Greenish yellow	35	8
39	Crab apples	11/30	12/5	12/15	12/24	1/2	1/10	1/17	5/20-6/25	Different colors	Different sizes	6-10
40	Saune	11/20	12/1	12/10	12/17	12/24	1/10	1/17	4/25	Light yellow	90	12

अनुसूची-६

मुस्ताङ जिल्ला स्थित कार्यालयहरूको सम्पर्क विवरण

क्र.सं.	कार्यालयको नाम	पद	नाम, थर	मोवाइल नम्वर	कार्यालय नं.
१	जिल्ला प्रशासन कार्यालय	प्र.जि.अ.	अजिता शर्मा	९८५७६३७७७७	४४०११४
२	जिल्ला समन्वय समिति कार्यालय	जि.स.अ.	किर्तनराज पौडेल	९८५७६३६२२२	४४००४४
३	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	प्र.ना.उ.	छिरिङ किप्पा लामा	९८५७६३५५५५५	४४०११६
४	राष्ट्रिय अनुसन्धान जि.का.	प्र.अ.अ.	बिष्णुहरि पण्डित	९८५७६४४०४३	४४००४३
५	राष्ट्रिय कृषि आधुनिकीकरण कार्यक्रम, स्याउ जोन	का.प्र.	भरतराज गौतम	९८५७६४५०४५	४४०१३०
६	शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र मार्फा	केन्द्र प्रमुख	प्रकाश पन्थ	९८५७६२०५१५	४०००३४
७	कृषि तथा पशुपन्छी विकास कार्यालय, मुस्ताङ	अधिकृतस्तर सातौं तह	डा. लालमणि अर्याल	९८५७६२०१४४	
८	डिभिजन वन कार्यालय	का.प्र.	चुणामणी वराल	९८५७६५०२१७	४४०११७
९	नेपाल खाद्य संस्थान	कार्यालय प्रमुख	भगवान भण्डारी	९८५७६५१८१०	४४०११५
१०	साल्ट ट्रेडिङ कर्पोरेशन	जु. सहायक	अरूण नेपाली	९८४७६३८०५१	
१०	थासाङ गाउँपालिका	प्रमुख प्र. अधिकृत	बिकास परियार	९८५७६५०४१२	
११	घरपझोङ गाउँपालिका	प्रमुख.प्र. अधिकृत	भिम कुमार बस्नेत	९८५७६२०२३४	४४००१६
१२	वारागुङ मुक्तिक्षेत्र गाउँपालिका	प्रमुख.प्र. अधिकृत	युवराज अधिकारी	९८५७६३३५५५	
१३	लो-घेकर दामोदरकुण्ड गाउँपालिका	प्रमुख.प्र. अधिकृत	बिशाल भण्डारी	९८५७६३९९९९	
१४	लोमन्थाङ गाउँपालिका	प्रमुख.प्र. अधिकृत	न्युटन लम्साल	९८५७६३०३३०	
१५	प्लान्ट क्वारेन्टाइन कार्यालय	का.प्र.	बन्दना घर्ती मगर	९८५७८४९०९१	
१६	जल तथा मौसम विज्ञान कार्यालय	नि.का.प्र.	सुमन लामिछाने	९८६३४३७५९१	

स्रोत : जिल्ला प्रशासन कार्यालय, मुस्ताङ

नेपाल सरकार

कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय

कृषि विभाग

राष्ट्रिय फलफूल विकास केन्द्र

शीतोष्ण बागवानी विकास केन्द्र

मार्फा, मुस्ताङ